

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1946.

Andra kammaren.

Nr 43.

Torsdagen den 19 december.

Kl. 11 fm.

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Justerades protokollet för den 13 innevarande december.

§ 2.

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr statsrådet **Mossberg**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Werner till statsministern riktat vissa frågor rörande genomförandet av den av riksdagen år 1946 beslutade kommunindelningsreformen. Interpellationen avser kommuner med en ytvidd av 10 000 hektar och däröver, en folkmängd å 1 000—2 000 personer samt ett relativt jämnt och stigande skatteunderlag av 8 000—10 000 kronor. I interpellationen åberopas vissa av konstitutionsutskottet i dess av riksdagen godkända utlåtande nr 19 gjorda uttalanden angående förutsättningarna för bibehållande av kommuner med lägre invånarantal än 2 000.

Svar på interpellation.

De till statsministern riktade frågorna äro följande:

1) Anser Ers Excellens att kommuner av den storlek och bärkraft varom här är fråga böra bibehållas såsom självständiga kommunala förvaltningsenheter, därest de förhållanden riksdagen angivit äro för handen, oaktat deras invånarantal understiger 2 000?

2) Om så skulle vara förhållandet ämnar då regeringen i närmare överensstämmelse med riksdagens uttalande lämna länsstyrelserna mera utförliga och klarläggande direktiv för bedrivande av det fortsatta arbetet?

3) Om Ers Excellens icke skulle finna att riksdagsbeslutet medger den vidare tolkning som här ovan förutsattes, kan det då förväntas att regeringen ämnar vidtaga någon åtgärd i syfte att i påtalade fall giva författningen särskilt beträffande befolkningsregeln ett smidigare och praktiskt mera tillämpligt innehåll?

Då statsministern fått förfall ankommer det på mig att uppläsa följande av honom författade svar.

Statsministern yttrar:

Jag vill till en början erinra om vad som förevarit vid den ifrågavarande lagstiftningens tillkomst för så vitt detta kan vara av betydelse för bedömandet av nu förevarande spörsmål. För sammanhangets skull medtager jag härvid även vissa uttalanden, som återgivits i interpellationen.

Genom lagstiftningen avsågs att få till stånd kommuner, som nöjaktigt kunde fylla uppgiften att fungera såsom förvaltnings- och självstyrelsenheter. Syftemålet med lagstiftningen var alltså ytterst att på lång sikt skapa bättre förutsättningar för den kommunala självstyrelsen. De viktigaste betingelserna för detta syftes vinnande ansågos vara, att kommunerna erhöles en tillräcklig

Andra kammarens protokoll 1946. Nr 43.

Svar på interpellation. (Forts.)
folkmängd, som kunde bilda underlag för organisationen, och ett bärkraftigt skatteunderlag.

I den i ämnet avgivna propositionen (nr 236/1946) anförde föredragande statsrådet, att det uppenbarligen vore omöjligt att finna en för alla fall och ur alla synpunkter tillfredsställande norm för kommunernas storlek. De nuvarande kommunbildningarna hade vuxit fram ur växlande geografiska förutsättningar och historiskt givna betingelser, som icke borde utan vidare lämnas åsido vid en nyindelning. Hänsyn borde enligt statsrådets mening tagas till geografiska betingelser, bebyggelse- och kommunikationsförhållanden, existerande indelningar, de ekonomiska och kulturella förbindelsernas inriktning, vissa traditioner o. s. v. Det kunde därför, anförde statsrådet vidare, icke komma i fråga, att kommunindelningen skulle bindas vid vissa fixerade tal för folkmängd och skatteunderlag. Vad som kunde och borde ske vore, att en viss normalstorlek för kommunerna fastställdes, vilken borde eftersträvas, och att ett visst minimum för storleken angäves, vilket icke utom i särskilda undantagsfall borde få underskridas.

Med avseende å kommunernas storlek i fråga om invånarantal hade, såsom av statsrådsuttalandet framgår, kommunindelningkommittén gjort vissa undersökningar för utvärderande av det med hänsyn till viktigare kommunala uppgifter lämpliga invånarantalet. Kommittén hade angivit följande folkmängdstal såsom de minsta möjliga, nämligen för skolväsendet 3 000—3 500, för fattigvården, barnvården och nykterhetsvården 2 000—2 500, för folkpensioneringen 2 000—3 000 samt för hälsovården och byggnadsväsendet 2 000. Kommittén hade emellertid i olika sammanhang rekommenderat betydligt större kommuner, där förutsättningar för bildande av sådana vore för handen.

Föredragande statsrådet förklarade sig anse, att inom områden, där de lokala förutsättningarna för större kommuner vore mindre gynnsamma, särskilt inom rena jordbruksområden, en kommunstorlek å omkring 3 000 invånare borde eftersträvas, därvid man dock — med hänsyn bland annat till angelägenheten att möjliggöra en tidsenlig utveckling av skolväsendet — hellre borde stanna för ett alternativt med något högre folkmängdstal än ett med lägre. Där de lokala förutsättningarna för större kommunbildningar vore mera gynnsamma, särskilt inom områden med tätorter eller industrialiserad befolkning, borde det i överensstämmelse med av kommittén flerstädes uttalade rekommendationer övervägas att skapa kommuner med högre folkmängd. Den lokala opinionens önskemål syntes dock i sådana fall böra tillmätas stor betydelse.

Vad minimistorleken angår erinrade föredragande statsrådet, att den av kommittén i sådant hänseende föreslagna befolkningssiffran 2 000 invånare icke vore att anse såsom riktpunkt vid avvägningen av de olika kommunernas storlek utan närmast vore avsedd för vissa specialfall. Statsrådet anförde vidare, att han ansåge, att man icke borde fastställa högre minimigräns än kommittén föreslagit. Vid en nyindelning måste nämligen hänsyn tagas till ett flertal olika faktorer, såsom geografiska betingelser m. m. Beaktandet av sådana faktorer skulle, om minimigränsen höjdes, med säkerhet nödvändiggöra ett stort antal undantag från minimiregeln. En dylik tillämpning vore i olika hänseenden icke lycklig. Å andra sidan syntes en lägre minimisiffra icke tillräddlig. Härvid gjorde sig särskilt de förvaltningstekniska synpunkterna gällande. Den fortgående befolkningsminskningen på landsbygden vore ett ytterligare skäl att icke fastställa en för låg minimisiffra. Bestämdes gränsen till 2 000 invånare, borde den kunna så gott som undantagslöst upprätthållas. Med denna gränsdragning borde underskridande i regel medgivas endast beträffande ökommuner samt kommuner med jämförliga kommunikationssvårigheter.

Vad slutligen beträffar den ekonomiska bärkraften anslöt sig föredragande

Svar på interpellation. (Forts.)

statsrådet till kommitténs förslag, att skatteunderlaget borde uppgå till 8 000—10 000 skattekronor. Denna siffra borde anses såsom minimum för normalfallen men icke såsom riktpunkt.

Konstitutionsutskottet uttalade, att utskottet i likhet med föredraganden ansåge det icke möjligt att finna en för alla fall och ur alla synpunkter tillfredsställande norm för kommunernas storlek. Detta hindrade emellertid icke att vissa normerande riktlinjer borde fastslås, vilka vid en nyindelning säkerställde att reformens huvudsyfte uppnåddes, nämligen att kommunerna erhöles en sådan storlek att de gjordes lämpade som fristående förvaltnings- och självstyrelseenheter med hänsyn till samtliga en kommun åvilande arbetsuppgifter. Mot de riktlinjer, som av föredraganden i anslutning till kommittén uppdragits för normalstorleken å kommunerna, hade utskottet intet att erinra.

Jämväl den föreslagna minimigränsen på 2 000 invånare och kravet på ett skatteunderlag å 8 000—10 000 skattekronor fann sig utskottet kunna godtaga. Utskottet avstyrkte därför väckta motioner om fastställande av ett lägre befolkningsminimum eller slopande av en fixerad lägsta folkmängdsiffra. Samtidigt betonade dock utskottet, att den angivna minimigränsen icke kunde bli undantagslös. Härom uttalades, att icke blott ökommuner eller kommuner med jämförliga kommunikationssvårigheter kunde bilda undantag från minimiregeln, utan att även i andra fall, där mera betydande olägenheter skulle uppkomma genom en sammanslagning, avvikelser från den uppställda regeln borde kunna äga rum. Huruvida en kommun med mindre invånarantal än 2 000 kunde anses äga förutsättning att på ett tillfredsställande sätt fylla de anspråk, som borde ställas på en kommunal förvaltnings- och självstyrelsenhet, finge i förekommande fall prövas med hänsyn tagen icke blott till befolkningstal och skatteunderlag utan även till andra faktorer såsom geografiska betingelser, bebyggelser och kommunikationsförhållanden, existerande indelningar, befintligheten av lämpligt beläget administrativt centrum, de ekonomiska och kulturella förbindelsernas inriktning m. m.

Den lämnade redogörelsen giver vid handen, att vid den ifrågavarande lagstiftningens tillkomst avsetts, att för vinnande av reformens syfte — en rationell kommunal förvaltningsorganisation — kommuner med snarare över än under 3 000 invånare borde eftersträvas. Detta befolkningstal och icke den samtidigt fastställda minimigränsen av 2 000 invånare är följaktligen att fatta såsom riktpunkt för kommunindelningen. I detta hänseende förefinnes icke någon skillnad mellan regeringens och riksdagens ståndpunkt.

I såväl propositionen som utskottsutlåtandet förutsattes, att den nyss angivna minimigränsen för folkmängdstalet skulle kunna underskridas. Rörande förutsättningarna härför uttalade sig dock statsrådet och utskottet något olika. Enligt den förres mening borde avvikelser i regel medgivas endast beträffande ökommuner och kommuner med liknande kommunikationssvårigheter. I utskottets utlåtande anfördes, att icke blott nu nämnda kommuner kunde bilda undantag utan att även i andra fall, där mera betydande olägenheter skulle uppkomma genom en sammanslagning, avvikelser borde kunna äga rum. Av vad utskottet därefter anförde synes dock framgå, att utskottet för undantag från minimiregeln förutsatt, att de anspråk, som borde ställas på en kommunal förvaltnings- och självstyrelsenhet, i varje särskilt fall skola vara uppfyllda. Detta torde få anses innebära, att folkmängd och skatteunderlag icke få mera avsevärt avvika från minimitalen.

I detta sammanhang förtjänar även framhållas, att både statsrådet och utskottet understrukit, att en schablonmässig lösning av storleksfrågan vore utesluten. Hänsyn borde tvärtom inom de angivna gränserna tagas till ett flertal faktorer, såsom geografiska betingelser, bebyggelse- och kommunikationsför-

Svar på interpellation. (Forts.)

hållanden, existerande indelningar, de ekonomiska och kulturella förbindelsernas inriktning, vissa traditioner o. s. v. Självfallet är, att i ett sådant fall som det i interpellationen berörda, då folkmängden i en kommun under ett par år nedgått från något över till något under 2 000 invånare, avseende bör fästas mindre vid det formella förhållandet, att den fastställda minimisiffran underskrides med ett tiotal invånare än vid en eventuell tendens till folkminskning under längre tid inom kommunen.

Slutligen vill jag här erinra, att den 2—3 juli 1946 en informationskonferens i kommunindelningsfrågan hållits i Stockholm. Konferensen bevestades — förutom av mig såsom tillförordnad chef för socialdepartementet — av representanter för statsdepartementen, länsstyrelserna, socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, kammarkollegiet, skolöverstyrelsen, svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund och statens brandinspektion. Vid överläggningarna belystes ytterligare lagstiftningens förarbeten i fråga om kommunstorleken. Protokoll över konferensen har upprättats på grundval av stenografiska referat.

Genom vad som sålunda förekommit torde de allmänna riktlinjerna för den förestående indelningsändringen hava blivit klarlagda så långt detta över huvud är möjligt.

Vad härefter angår interpellantens uttalanden rörande svårigheterna att sammanslå kommuner i de mera skogsbetonade landskapen med stora avstånd och otillfredsställande kommunikationsförhållanden, vill jag icke förneka, att en ny kommunindelning kan åtminstone övergångsvis föranleda vissa olägenheter. Interpellantens framställning av förhållandena synes mig dock väl generell och överdriven. Vägväsendets utbyggande under senare tid i förening med de moderna kommunikationerna ha medfört väsentligt gynnsammare betingelser för större kommuner än under äldre tider. Jag räknar vidare med att sedan kristidens restriktioner övergivits, kommunikationerna på landsbygden skola avsevärt förbättras och särskilt busslinjernas antal ökas. Jag vill därjämte omförmäla, att den 19 november 1946 till Kungl. Maj:t inkommit en framställning från länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län angående anvisande av medel till vissa vägbyggnader i samband med kommunindelningsreformen. I denna fråga har samråd upptagits mellan kommunikationsdepartementet och statsrådet Mossberg.

Under hänvisning till vad sålunda anförts, säger statsministern, vill jag besvara interpellantens första fråga så, att riksdagens anvisningar rörande förutsättningarna för avvikelse från minimiregeln självfallet böra iakttagas, att emellertid prövningen av frågan, huruvida dessa förutsättningar föreligga, måste ske från fall till fall i första hand genom länsstyrelserna och ytterst av Kungl. Maj:t i samband med indelningsändringarnas fastställande, samt att jag följaktligen icke finner mig kunna nu generellt fastslå, att kommuner av viss angiven storlek under vissa allmänt angivna förutsättningar skola undantagas från sammanslagning. Beträffande den andra frågan vill jag svara, att länsstyrelserna redan erhållit så klarläggande och uttömmande direktiv rörande handläggningen av kommunindelningssärenden, som lämpligen låtit sig göra. Vad slutligen angår den tredje av interpellanten framställda frågan blir mitt svar nekande.

Härpå yttrade:

Herr **Werner**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet Mossberg få uttrycka mitt tack för svaret på mina frågor angående tillämpningen av riksdagens beslut rörande kommunsammanslagningen. Jag betraktar svaret såsom

Svar på interpellation. (Forts.)

avgivet av hans excellens statsministern, från vilken jag erhållit svaret i förväg, men som på grund av sjukdom är förhindrad att själv svara.

Anledningen till att jag riktat mina frågor till statsministern i stället för till statsrådet och chefen för socialdepartementet eller till statsrådet Mossberg, vilken kontrasignerade propositionen, har varit att jag velat få ett auktoritativt uttalande om hur regeringen ser på dessa tillämpningsfrågor. Just nu är det hundratals kommuner ute i landet, som med spänning avvaktat regeringschefens svar, huruvida tolkningen av riksdagsbeslutets motivering skulle möjliggöra för dem att få leva kvar såsom självständiga förvaltningsenheter, eller om de äro obönhörligen dömda att försvinna. Det är nämligen den påtagliga skiljaktheten i konstitutionsutskottets motivering gent emot propositionen rörande undantagen från minimiregeln om 2 000 innevånare, som enligt min uppfattning bör medgiva långt gående undantag. Jag tillåter mig att för sammanhangets skull än en gång citera utskottet. Utskottet skriver följande:

»Ehuru utskottet som ovan sagts ansluter sig till tanken på en fixerad minimigräns vill utskottet, bland annat i anledning av ovan angivna motioner, betona, att denna gräns icke kan bli undantagslös. Icke blott ökommuner eller kommuner med jämförliga kommunikationssvårigheter kunna bilda undantag från minimiregeln, utan även i andra fall, där mera betydande olägenheter skulle uppkomma genom en sammanslagning, böra avvikelser från den uppställda regeln kunna äga rum. Huruvida en kommun med mindre innevånarantal än 2 000 kan anses äga förutsättning att på ett tillfredsställande sätt fylla de anspråk, som böra ställas på en kommunal förvaltnings- och självstyrelsenhet, må i förekommande fall prövas med hänsyn tagen icke blott till befolkningstal och skatteunderlag utan även till andra faktorer såsom geografiska betingelser, bebyggelse och kommunikationsförhållanden, existerande indelningar, befintligheten av lämpligt beläget administrativt centrum, de ekonomiska och kulturella förbindelsernas inriktning m. m.»

Jag måste bestämt hävda, att denna av riksdagen antagna betydelsefulla deklaration, som enligt utskottets uttalande avgivits bl. a. i anledning av de i ämnet väckta motionerna, utgjorde ett klart förbehåll för utskottets och riksdagens anslutning till huvudprinciperna i den kungl. propositionen. Denna uppfattning har även oförbehållsamt delats av flera ledamöter av konstitutionsutskottet. I en av de nämnda motionerna, nr II:500, av herr Svensson i Grönvik m. fl., yrkas bl. a.: »att ingen befolkningssiffra eller liknande bestämmelse fixeras som minimum för en kommun, utan att indelningens lämplighet bedömes under samfällt hänsynstagande till alla de faktorer — skattekraft i relation till medelsbehov, folkmängd, läge, kommunikationer, annan administrativ indelning, eventuellt pastoratsindelning o. s. v. — som äro av betydelse för upprätthållande av en verklig kommunal förvaltning, samt att hänsyn jämväl tages till en utpräglad folkmening rörande ifrågasatt ändrad kommunindelning.» Konstitutionsutskottets förut citerade uttalande måste tolkas såsom ett visst tillmötesgående av bl. a. innehållet i denna motion.

Jag måste beklaga att statsministern i sitt svar icke ansett sig kunnat sträcka sig längre än vad han gjort. Statsministerns tolkning att det råder samstämmighet emellan propositionen och riksdagsbeslutet så till vida att den allmänna riktpunkten bör vara snarare över än under 3 000 invånare och att invånarantalet 2 000 med vissa undantag måste betraktas såsom minimigräns, kommer att i tillämpningen mötas av bestämda protester från kommuner och kommunalmän, vilka icke vilja finna sig i den ofta fullständigt omotiverade massutrotning av fullt bärkraftiga kommunala förvaltningsenheter som härav måste bli följden. Jag talar härvid icke om sådana småkommuner med några hundra invånare på slättbygden, där svårigheterna för en sammanslagning äro mindre. Vad jag

Svar på interpellation. (Forts.)

här avser är dessa kommuner med 1 000 à 2 000 invånare, med ett fullt hållbart skatteunderlag av 8 till 15 skattekrönor per invånare och däröver och med en ofta milsvid geografisk utsträckning. De flesta av dessa kommuner äga både förmåga och vilja att på ett förtjänstfullt sätt uppbära sina kommunala förvaltningsuppgifter. Erfarenheten har givit vitsord åt, att de i största utsträckning mycket väl fullgjort sin kommunala förvaltning.

I min interpellation har jag påtalat de särskilda svårigheter som måste uppstå vid en sammanslagning av dessa medelstora kommuner framförallt i skogslandskapen. Såsom typiska härvid har jag framhållit särskilt förhållandena inom Värmland, vilket landskap genom sina långsträckta sjösystem och stora skogsområden på ett geografiskt besvärligt sätt skiljer de olika bebyggelseområdena.

I sitt svar har statsministern betecknat de anförda svårigheterna såsom alltför generaliserade och överdrivna, med hänsyn till de numera väl utvecklade busslinjerna och även med hänsyn till åberopade påtänkta åtgärder till förbättrande av vägförbindelserna emellan delarna av de nya kommunerna. Jag kan icke anse dessa farhågor på något sätt överdrivna. Ofta kommer den nya storkommunen att vara ytterligt oformligt arronderad och sönderdelad av sjöar, vattendrag eller betydande skogsområden, som sakna lämplig väg. Svårigheterna ökas ytterligare på grund av att ett centralt och lämpligt beläget förvaltningscentrum icke kan uppbringas. Det måste vara förenat med tidsutdräkt, kostnad och besvär för kommuninvånarna att tvingas färdas miltals för att uppnå kontakt med de kommunala förvaltningsorganen, vilket ofta måste anses vara ett behov. För den avlägset belägna minoritetsdel av storkommunen som på så sätt inlemmas, måste dess minoritetsställning ytterligare försvagas på grund av de ökade svårigheterna att taga del i de kommunala besluten och förvaltningsåtgärderna. Att i dylika fall tala om en förstärkning av den kommunala självstyrelsen är obegripligt.

Jag tager mig friheten anförda några exempel. Kommunerna Östra och Västra Ämtervik, som ligga på var sin sida om sjön Mellanfryken, där denna är som bredast, skulle med följande av regeln om 2 000 invånare tvingas endera till sammanslagning eller ock att tillföras Sunne. Bägge kommunerna äga vardera ca 1 500 à 1 600 invånare samt ett skatteunderlag av 12 000 à 13 000 skattekrönor. Båda kommunerna äro således mycket bärkraftiga och tillika välskötta. En sammanslagning av dem till en enda kommun med omöjligheten att ordna reguljära förbindelser över Frykensjön måste betraktas vara en oformlighet. Med bussförbindelse över Sunne blir avståndet ca 4 mil. Ingen av kommunerna vill av praktiska skäl hava sitt förvaltningscentrum på den motsatta sidan sjön. Lika oformligt skulle det vara att lägga dem till Sunne socken, som redan förut av sjön är kluvet i två hälfter. Den nya storkommunen skulle komma att likna en stämgaffel som väl alltid kommer att avge en falsk ton.

Lika illa är det om vi övergå till Nordmarks härad, vars elva socknar äro av ungefär samma storleksordning, ca 1 600 invånare, och 15 000 à 20 000 skattekrönor. Obestridliga geografiska svårigheter uppressa sig här emot lämpligheten av en sammanslagning. Socknarna Trankil och Blomskog är ett enda svårighetsexempel. Samma är förhållandet i Gillbergs härad, där kommuner såsom Långserud, Svanskog och Gillberga med liknande invånarantal och skatteunderlag nu föra en förtvivlad kamp för sin fortsatta självständighet, just med hänsyn till de svårigheter, som de för sin del ingalunda anse överdrivna. Jag kan försäkra regeringen, att jag från kommunalmännen i många av dessa kommuner emottagit brev och skrivelser med innehåll som inte riktigt styrker att den förestående kommundöden skulle vara ägnad att främja ett bättre ordnande av de kommunala förvaltningsuppgifterna, eller stärka den kommunala

Svar på interpellation. (Forts.)

självstyrelsen. Dessa skrivelser från erfarna och dugande kommunalmän ge därjämte ett klart besked om vad folket tänker och känner inför detta omfattande och betänkliga ingrepp i en av de bärande grundvalarna till svensk folklig självstyrelse, som den organiserade kommundöden i verkligheten utgör. Säkert skulle mer än en av riksdagens ledamöter betänkt sig, om de, innan de talade och röstade för förslaget i riksdagen, hade ställts inför de uppretade kommuninvånarna i de dödsdömda kommunerna. Det måste beklagas, att kommunindelningsskommitténs medlemmar, som tycks ha varit uteslutande stadsbor, inte genom resor och undersökningar gjort sig bättre insatta i de geografiska förhållandena, innan de möjligen med hänsyn till vissa framtida skolförhållanden hårddragit minimiregeln om minst 2 000 invånare.

Såsom en viss vinst vill jag dock inregistrera statsministerns svar på min första fråga angående tolkningen av riksdagens uttalande, »att riksdagens anvisningar rörande förutsättningarna för avvikelser från minimiregeln självfallet böra iakttagas». Med en riktig tillämpning av detta uttalande skulle kunna uppstå värdefulla förbättringar i författningens tillämpning därigenom att undantagsregeln väsentligt vidgas. På grund härav bör det vara möjligt att förhindra de kommunala förintelser, som jag här velat påtala och som icke äga sakligt underlag utan måste leda till en irrationell förvaltningsordning. Jag menar härmed dessa medelstora kommuner, som äro avsedda att sammanslås. Jag uttrycker den förhoppningen, att regeringen skall uppmärksamt följa vad som sker rörande kommunsammanslagningen i fortsättningen och icke tillåta att saken drives för långt eller längre än som obestriddligen är nödvändigt. Det torde härvid vara klokt av myndigheterna att även avlyssna folkopinionen och icke lämna denna helt obeaktad i de fall då den är sakligt grundad.

Slutligen kan jag icke, herr talman, underlåta att med en viss skärpa påtala den brist i konsekvens och sammanhang som numera på ett särskilt sätt utmärker statsmakternas åtgärder i kommunindelningshänseende. Å ena sidan tvingas bärkraftiga kommuner, såsom nyss påtalats, till sammanslagning i olämpliga förvaltningsenheter, under förberande att göra dem ännu bärkraftigare. Å andra sidan företagas gång efter annan tvångsmässiga ingrepp i förut väl arronderade och fullt bärkraftiga kommuner, varigenom dessa systematiskt urholkas och berövas både ett naturligt förvaltningscentrum och sin ekonomiska stabilitet till förmån för en tätortsbebyggelse, vilken uppstått genom tillströmning och koncentration av kapital och skattekraft från den kringliggande moderkommunen. Exempel kunna anföras på att å ena sidan landskommuner med vardera åtskilligt över 2 000 invånare nu föreslås till sammanslagning, då köpingskommuner med endast omkring 1 000 invånare lämnas oberörda. Inkonsekvensen häri ligger i öppen dag.

Det synes vara på tiden att statsmakterna uppmärksamma och verksamt söka förhindra de ständigt återkommande förstörelserna av förut lämpliga kommunbildningar genom utbrytning av en tätort som råkat uppstå i dess centrum. Det kan inte vara riktigt att sedan en dylik tätbebyggelse uppnått en viss ekonomisk mogenhet denna brytes ut ur moderkommunen för att bilda en självständig kommunal enhet. Erfarenheten visar ofta, att den under statsstadgorna lagda nya kommunbildningen är för svag för att uppbära sina härmed förenade uppgifter. Men än mera olyckligt framträda följderna av en dylik kommunupplösning, då spillrorna av vad som återstår av den förut solida moderkommunen sedan hänsynslöst utlämnas att reda sig bäst den kan på ett försvagat och konjunkturkänsligt skatteunderlag, oftast nödsakad att vegetera på skatteutjämningsmedel och statsunderstöd. Jämsides med den nu pågående kommun-sammanslagningen utvecklas för närvarande i serier, i rak strid mot den kommunindelningsspolitik som syftar till en förstärkning av de kommunala för-

Svar på interpellation. (Forts.)

valtningens enheterna, genom utbrytningar och inkorporeringar en urholkning av förut bärkraftiga landskommuner, som jag här påtalat. Jag vågar hemställa att regeringen ville ägna även denna sida av saken en viss uppmärksamhet för att åstadkomma åtminstone någon kongruens i vad som sker på kommunindelingsområdet.

Herr förste vice talmannen: Med hänsyn till föreliggande omständigheter och den långa föredragningslistan tillåter jag mig, utan att därför öva någon obehörig påtryckning, hemställa huruvida icke en viss själv censur bör utövas.

Herr Hallén: Herr talman! Jag skall försöka efterkomma talmannens som jag tycker välgrundade erinran till kammaren.

Jag vill inte alls bestrida att i den provins som herr Werner och jag representera råder en stark orostämning; man kanske kan säga att det råder rent av upprorsstämning på en del håll. Vid samtliga de förberedande möten, som ha hållits i denna fråga om kommunindelningen, tycks det råda en hart när fullständigt enhetlig samling oavsett alla politiska partier. Det är emellertid då att observera, att stundom skjuter ju denna månhet om att slå vakt om den gamla kommunen en smula över målet, när exempelvis små kommuner i vårt län som Högerud och Bogen och sådana med 400 å 500 invånare helt frankt hävda rätten till att få fortsätta och leva ett självständigt liv. Det visar, att då har man helt och hållet missuppfattat innebörden i den nya lagen.

Men å andra sidan, herr talman, får man nog inte underskatta denna kommunalmännens oro framför allt i vårt stora av skogsbygderna präglade landskap, där man är rädd för att genom sammanslagning kommunernas areal skall bli så stor att kommunalmän, som förut ha ägnat sig frivilligt och utan ersättning åt sina kommunala värv, skola tycka att detta blir för tidsödande på grund av de långa avstånden och resorna och att man därför skall bli tvungen att anlita kommunala tjänstemän i större omfattning än man annars skulle vilja. Detta bekymmer är ju faktiskt något som är mycket respektabelt, då vi alla veta, att den svenska demokratien har hämtat sin styrka och alla sina reserver av kraft från detta fält, där bygdernas människor ha utbildat sig i de kommunala förtroendeposterna. Jag menar därför att dessa bekymmer bottna inte bara i en steril konservatism utan kunna vara präglade av mycket aktningvärda motiv.

Jag har också den känslan, herr talman, att naturligtvis måste man, såsom vi skrev i konstitutionsutskottet, hålla på en viss relation och räkna med en viss minimisiffra såsom det önskvärda och naturliga. Men vi få nog inte för mycket överskatta de kvantitativa synpunkterna. Det är ju inte en viss befolkningssiffra som i sig själv är självändamål, utan huvudsyftet med denna stora reform är att skapa betingelser för att en tillräckligt hög social och kulturell standard är tillfinnandes inom kommunerna, vare sig det gäller en gammal kommun eller sammanslagna sådana.

Jag var själv på en konferens med några kommunalmän, och där anförde man en synpunkt, en smula drastisk men som jag skall be att få återge här. De framhöllo just detta, att om exempelvis det skulle vara två kommuner, låt oss säga på 1 500 invånare var, som gränsade till varandra men där det råder en ganska konservativ och steril anda, så är det inte säkert att man skapar större förutsättningar genom att slå ihop dem för att det skall bli en bättre social och kulturell anda eller, som en lantman uttryckte det mycket dristiskt: en kålrot plus en kålrot kan aldrig bli en potatis! Det ligger någonting i detta. Det är ju inte genom de kvantitativa synpunkterna som man får garantier för att den standard

Svar på interpellation. (Forts.)

uppnås, som dock är reformens huvudsyfte. Jag skall anföra ett exempel på detta — jag tror att vi hade det även i konstitutionsutskottet.

I en värmländsk kommun skickade kommunalmännen till mig följande uppgifter. Kommunen har 20 000 hektar skogsmark och 1 550 invånare. I stället för 8 000 — jag vill minnas det var 8 000 eller 10 000 skattekronor, som man kräver som underlag — har den 16 300 skattekronor. Skatten är till den borgerliga kommunen endast kr. 4:60. Hur sköts den kommunen? Den har en god socialvård, den har egen sjuksyster sedan fem år tillbaka, helt avlönad av kommunen. Den har förmedlat lån till barnrikehus inom kommunen, vilket dock inte alltid är så vanligt ute i jordbruksbygderna. Den har en god skolorganisation sedan flera år tillbaka, 39 veckors lästid, och har genomfört det sjunde skolåret, naturligtvis. Den har både verkställt nya skolbyggen och nyligen beslutat om ytterligare nya sådana. Den har genomfört skolbad med badhus i socknens centrum. Den har fri tandvård, sedan flera år tillbaka fri skolmateriel för barn och den har stora byggnadsfonder. Den är skuldfri och har en skattebehållning på 60 000 kronor. Nu kan man fråga sig, hur stora fordringar man egentligen ställer på en svensk medelkommun, om inte detta skall anses vara till fyllest. Där flera kommuner befinna sig på en sådan standard — jag talar nu inte bara om Värmland — och äro inbördes skilda genom antingen stora vattensystem eller vidsträckta skogsbygder, är det enligt min mening inte tillbörligt att genomföra en sammanslagning, ty då är den sociala och kulturella standard uppnådd, som är huvudsyftet med kommunsammanslagningen. Där emot — och det vill jag lägga herr Werner på hjärtat — kan det tänkas, att en sådan kommun, gärna under tvåtusen invånare, som står på en hög nivå, kan ha en grannkommun, där den sociala andan är sämre utvecklad, där socialvården är försummad och kanske skattetrycket mycket högre. Jag vet ett par sådana fall, och därvid får man nog besinna det gamla ordet i Skriften att ta sig an en svagare broder. Det är naturligtvis inte roligt för en kommun, som är välsituerad och har välordnade förhållanden, att finna sig i både högre skatter och en del tungrodda anordningar i övrigt. Där en sammanslagning är nödvändig, får man inte föra det egoistiska resonemanget, att bara man själv har det bra, får det stå till hur som helst i bygderna omkring, utan länsstyrelsen måste alltid ta hänsyn till alla kommuner, även till dem med lågt invånarantal och dåliga förhållanden. Det kan inte få fortsätta på detta sätt, utan de sämre lottade kommunerna måste slås samman med de bättre lottade.

Jag skall följa talmannens råd att fatta mig kort, och jag har bara velat lämna detta korta bidrag till debatten. Även om vi såsom arbetshypotes skola hålla på de minimisiffror, som Kungl. Maj:t och riksdagen uttalat sig för, böra vi enligt min mening också se till, att det görs en prövning av kommunens allmänna standard. En sådan prövning inryms också i konstitutionsutskottets utlåtande och riksdagens skrivelse, även om det inte direkt uttalades, att det är fråga om den sociala och kulturella standarden. Jag finner därför riksdagens ståndpunktstagande sådant, att det skall kunna beredas utrymme för de synpunkter, som här blivit framförda. Då böra vi också kunna med förtroende lämna åt myndigheterna att fortsätta detta arbete.

Herr statsrådet **Mossberg**: Herr talman! Efter herr Halléns anförande skall jag inskränka mig till att bara säga några få ord.

Jag hoppas kammarens ledamöter förstå, att det inte är möjligt att från regeringsbänken gå in på någon diskussion i detalj av alla de svårigheter, som kunna uppstå i samband med sammanläggningen av enskilda kommuner. Jag kan alltså inte yttra mig om hur det skall gå med Västra Ämterviks kommun

Svar på interpellation. (Forts.)

i Värmland. Såvitt jag vet har inte någon länsstyrelse hunnit upprätta ens preliminära förslag till ny kommunindelning, utan hittills har man endast hunnit göra allmänna undersökningar och pröva olika möjligheter. Jag ser med en viss oro på om representanter för samtliga län skulle här i riksdagen framföra sina bekymmer beträffande kommunindelningens genomförande i det egna länet. Jag tror man måste låta denna fråga lösas i vanlig administrativ ordning.

Herr Werner uttalade sin tillfredsställelse över den del av svaret, vari det uttalades, att riksdagens anvisningar skola följas. Enligt min mening är det inte tillfredsställande, herr Werner, utan självfallet, att riksdagens anvisningar skola följas. Herr Werner talade under en viss del av sitt anförande nästan som om kommunindelningen beslutats bara för att man skulle åstadkomma svårigheter ute i bygderna. Jag vill i anledning därav erinra om att syftemålet med kommunindelningsreformen är, att den kommunala självstyrelsen skall stärkas, att det skall skapas möjligheter för en stark folklig självstyrelse i framtiden ute i bygderna. Med den skrivning rörande minimigränsen, som riksdagen på konstitutionsutskottets förslag antog, öppnas erforderliga möjligheter att vid kommunindelningsreformen tillvarata detta praktiska syftemål att skapa starkast möjliga och med hänsyn till ortens förhållanden mest ändamålsenliga förvaltningsorganisation. Vi få inte glömma bort, att under de senaste decennierna har det skett en fortgående folkminskning ute på landsbygden. Antalet småkommuner har därigenom varit statt i ständigt stigande år från år. Det är denna strukturförändring, om jag så får säga, inom vårt samhälle som har gjort det nödvändigt att nu tillgripa en kommunindelningsreform.

Samtidigt med att denna folkminskning pågått ha kommunerna därjämte fått allt större och större uppgifter, och det är min förhoppning att kommunindelningsreformen skall göra det möjligt att i framtiden lägga ännu viktigare uppgifter på den kommunala självstyrelsen än vad för närvarande är fallet. Vi böra hålla i minnet, att syftet med reformen skall vara att stärka den kommunala självstyrelsen och inte hänga upp oss på svårigheter, som kunna orsakas av kommunikationernas art eller en gles bebyggelse. Enligt min mening är det uppenbart, att sådana omständigheter måste skänkas beaktande vid kommunindelningens genomförande. Men jag tror att vi även i sådana fall måste hålla huvudet kallt och inte enbart se till de övergångssvårigheter, som kunna uppkomma. Även när det gäller att bedöma den undre gränsen för en kommuns storlek måste vi ha klart för oss att det är den kommunala självstyrelsen på lång sikt som denna reform skall tjäna.

Herr **Werner**, som på begäran erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Jag har ingalunda avsett att från regeringsbanken få en tolkning rörande detaljtillämpningen av riksdagens direktiv när det gäller undantagsregeln om 2 000 invånare. Vad jag har avsett har varit att både från regeringsbanken och från konstitutionsutskottets sida få en principförklaring, där man erkänner att det råder en betydande skiljaktighet mellan konstitutionsutskottets motivering och propositionen.

Det är givetvis inte möjligt att ange, i vilka fall — de exempel som jag här anført har jag endast dragit fram för att visa på speciella svårigheter, som kunna uppstå — undantagsregeln bör sättas i funktion och göras vidare än man kanske har tänkt sig vid de förberedande undersökningarna.

Jag har för övrigt svårt att dela den uppfattningen, att en sammanslagning av hundratals kommuner, varigenom man minskar själva den kvantitativa grunden för hela vårt demokratiska folkstyre, skulle vara ägnad att i någon högre grad stärka den kommunala självstyrelsen. På den punkten ha nog statsrådet och jag alldeles skiljaktiga meningar.

Svar på interpellation. (Forts.)

Härpå anförde:

Herr **Falla**: Herr talman! Om jag här kommer att göra en del erinringar mot de förberedande arbeten, som äro igångsatta när det gäller kommunindelingsreformen, så ber jag genast att för undvikande av missförstånd få säga, att jag under hela tiden sedan tanken på en ny kommunindelning framkommit har varit mycket positivt inställd därtill. Jag har redan för ett tial å sedan sagt, att en sådan reform är trängande nödvändig och att den måste komma, och den uppfattningen har jag sedan alltid förfäktat, och jag gör det även nu.

Men jag har också hela tiden varit på det klara med att när riksdagen skulle komma att fatta ett sådant beslut, som nu fattats, och detta sedan skulle föras ut i världen, skulle man släppa lös krafter, som på allt sätt skulle söka gå till överdrift vid den förstoring av kommunerna, som vore nödvändig. Jag tror att därvidlag ett erinringens ord kan vara på sin plats. Jag vill inte helt och hållet göra mig solidarisk med herr Werner — jag ser saken på ett annat sätt — men å andra sidan måste jag säga, att det finns nog åtskilligt berättigat i hans påpekanden.

Det är naturligt att denna fråga tilldrar sig ett betydande intresse just nu, då förarbetena för den nya kommunindelningen satts i gång ute i länen. Jag tror emellertid att de riktlinjer, som riksdagen uppdragit för den nya indelningen, äro ganska väl avvägda och lämpliga för sitt ändamål, om de tillämpas på ett riktigt och förnuftigt sätt. Det har ju sagts ifrån, att man inte får gå alltför schematiskt till väga, utan att man måste laga efter lägligheten och se till att kommunernas storlek blir lämpligt avvägd med hänsyn till de olika omständigheter, som föreligga i varje särskilt fall.

Men tyvärr är det inte så, att man gör på det sätt, som vi här i riksdagen talade om, när vi beslutade denna reform. I det län, där jag hör hemma, har länsstyrelsen under sommaren och hösten vid överläggningar med representanter för kommunerna gjort en första uppskissering av den nya kommunindelningen, och det har därvid framgått, att länsstyrelsen tar mycket liten hänsyn till riksdagens uttalanden om hur man bör gå till väga. Man är helt besatt av storrumsidén; ju större dess bättre. Enligt pressreferat har man vid dessa möten förkunnat, att ingen kommun får ha under 3 000 invånare, men man har gått väsentligt längre, och de förslag, som ha framkommit, röra sig mest om kommuner på 5, 6, 7 tusen invånare och därutöver.

Traditioner, historisk hävd och naturlig samhörighet synas ha mycket litet att betyda vid den nyordning, som länsstyrelsen i Örebro län är inne på. Som rimliga och naturliga lösningar har framförts förslag, varigenom geografiskt väl slutna, sammanhängande kommuner i vissa fall skulle rivas sönder och delvis läggas till nykonstruerade kommunala enheter för att dessa skola bli så stora som möjligt.

När riksdagen fattade sitt beslut om en ny kommunindelning, skedde det i klar insikt om nödvändigheten av att de alltför små kommunerna sammanfördes till större och lämpligare förvaltningsenheter. Men beslutet fattades ändå i en känsla av pietet mot de kommunala förvaltningsformerna, och man var ganska enig om att det inte finge brukas större våld än nöden kräver vid den ofrånkomliga kommunala nyindelningen. Konstitutionsutskottet uppmjukade ju — såsom vi här också hört av statsrådet Mossberg — vederbörande föredragande statsråds direktiv för hur man skulle finna en lämplig storleksordning för kommunindelningen, och från regeringens sida gjordes inte någon erinran mot dessa uppmjukningar.

Jag vill också erinra om ett uttalande i debatten, som då gjordes av herr Fast, där han på ett mycket modest sätt gick till mötes önskemålen om beva-

Svar på interpellation. (Forts.)

rande av kommunala enheter, som väl skulle kunna fylla sina förvaltningsuppgifter, och framhöll att man inte skulle gå längre än som vore nödvändigt i fråga om sammanslagningar. Den minimigräns av 2 000 invånare, som uppställdes — och som ju inte får betraktas som en strikt gräns, utan endast såsom en lämplig undre gräns i allmänhet när det gäller kommunernas storlek — kunde mycket väl, sadet det ifrån konstitutionsutskottets sida, underskridas och man kunde även gå ned under 1 500 invånare, när det var särskilt starka skäl därtill.

När riksdagen fattade sitt beslut, skedde det alltså från alla håll i känsla av att reformen borde genomföras på ett moderat sätt och att man inte skulle gå för långt i fråga om sammanslagningar. Det var detta som gjorde, att enighet var så stark och framträdande som den var. Men riksdagens intentioner betyda ganska litet, om vederbörande myndigheter sedan vid reformens genomförande handla på ett helt annat sätt. Vi måste kräva respekt för riksdagens beslut, så att kommunindelningen genomföres både i den anda vari beslutet fattades och i enlighet med de direktiv, som riksdagen gav.

Jag vill inte påyrka — jag förstår ju att det är alldeles orimligt — några nya regler för kommunindelningens genomförande, men jag vill uttala en bestämd förhoppning om att vi inte skola få en kommunindelning, som vilar på helt andra grunder än dem som riksdagen avsåg, när den fattade sitt beslut om en ny kommunindelning.

Herr Fast: Herr talman! Jag är ledsen över att behöva ta några dyrbara minuter i anspråk, men jag måste säga några ord med anledning av de uttalanden, som här gjorts av herr Werner och tyvärr även av konstitutionsutskottets ordförande — han måste här ha talat såsom värmlänning och icke såsom ordförande i konstitutionsutskottet.

Den debatt som här förts är ju delvis en fortsättning av den debatt, som fördes när riksdagen fattade sitt beslut om kommunindelningsreformen. Den debatten böra vi nu utan vidare koppla av och i stället sysselsätta oss med frågan om reformens genomförande. Men innan jag säger några ord om den saken vill jag framhålla, att herr Werners angrepp på sammansättningen av kommittén enligt mitt förmenande helt enkelt var ett slag i luften. Även vi stadsbor, som voro med här, känna nog landsbygden lika väl som herr Werner. Dessutom fanns det ju där en representant för herr Werners eget parti och han var fullständigt enig med oss andra. Det har inte i denna fråga överhuvud taget rätt några meningsmotsättningar mellan dem, som äro bosatta i staden och på landet.

Sedan vill jag i fråga om reformens genomförande säga, att om denna sker både i den anda och enligt de föreskrifter, som riksdagen har lämnat och som sedermera ha konfirmerats av Kungl. Maj:t, kommer det icke att kunna resas några befogade erinringar. En annan sak är, att man naturligtvis inte kan tillmötesgå de önsknings som hysas av personer, vilka äro principiella motståndare till att det överhuvud taget sker en sammanslagning.

Enligt de direktiv, som sålunda utfärdats, skall hänsyn icke blott tagas till skatteunderlaget och befolkningens antal, utan även till kulturella och historiska traditioner och förbindelser, till socknens karaktär, till kommunikationer, skolväsen och till möjligheterna av att åstadkomma ett lämpligt kommunalt centrum o. s. v. Under sådana förhållanden är det alldeles klart, att en sammanslagning icke kan ske av två kommuner, vilka äro skilda åt av en sjö, som en del av kommunens invånare skulle behöva fara runt för att komma till kommunens centrum.

Jag undrar, om inte de svårigheter, som man nu talar om, delvis kunna

Svar på interpellation. (Forts.)

vara beroende på att riksdagens egna representanter inte ha, när de uppträtt ute i vederbörande län, sökt vinna förståelse för det huvudsyfte, som statsmakterna velat tillgodose genom kommunindelningsreformen. För mitt eget läns vidkommande har det tydligen inte varit några sådana svårigheter. Jag hade endast för några dagar sedan ett samtal med den man, som fått i uppdrag att sköta denna sak — det är en kamrat, som vi alla känna från hans långvariga riksdagsarbete — och jag beklagade då, att han på gamla dar skulle ha fått en sådan utsatt ställning. »Det skall du inte göra», sade han, »för det har hittills varit ett uteslutande trivsamt arbete.» Och jag tror att det kan vittnas om från andra län, att saken har skötts på ett sådant sätt.

Det är också alldeles felaktigt att bara döma av det förberedelsearbete, som nu sker, innan länsstyrelserna fått tillfälle att mer definitivt taga ställning till saken och Kungl. Maj:t och vederbörande centrala myndigheter överhuvud taget inte varit inkopplade. Vad vet man egentligen om vad som kommer att ske? Vi få väl vänta och se litet grand, och jag skulle vilja råda de herrar, som äro oroliga för att länsstyrelsen inte handlar i överensstämmelse med riksdagens direktiv, att ta sig ett allvarligt samtal med länsstyrelsen — jag förmodar att länets riksdagsmän inte fullständigt sakna möjligheter att därvidlag göra sitt inflytande gällande.

Jag tror inte att det någonsin i vårt lands historia har förekommit, att man vid genomförandet av en reform har sökt tillgodose lekman- och ortsintressen på ett sådant sätt som här har skett. Det har inte bara utsetts särskilda representanter, som tillsammans med länsstyrelsen skola göra upp förslagen länsvis, utan det har också i den centrala instansen, d. v. s. den avdelning av kammarkollegium, som skall handlägga dessa ärenden, direkt satts in två lekmanrepresentanter, vartill kommer att vid avgörandet av de olika ärendena en representant från respektive län skall få lämna de upplysningar, som man önskar lämna från länets sida.

Jag tror sålunda, herr talman, att både med hänsyn till personsammansättningen vid det slutliga avgörandet och med hänsyn till riksdagens mycket smidiga direktiv, där alla hänsyn tagits som rimligen böra tagas, man kan med ganska stor säkerhet räkna med att Kungl. Maj:ts slutliga fastställelse skall rätta till de orimligheter, som eventuellt en eller annan länsstyrelse vill genomföra. Jag anser därför att vi i varje fall inte böra fortsätta den debatt, som fördes, när riksdagen fattade sitt beslut, utan att vi med en liten smula av tillförsikt kunna se fram mot det resultat, som alla här i riksdagen ändå varit tämligen överens om att vilja vinna.

Herr **Werner** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag kan försäkra herr Fast, att ifrån länets riksdagsmäns sida har ingenting gjorts för att oroa folkstämningen utan den har tvärtom framsprungit helt spontant inför de svårigheter, som skulle uppstå, om dessa geografiskt svårbelägna kommuner skulle sammanslås. Det är alldeles felaktigt att tro, att någonting gjorts för att oroa befolkningen. Tvärtom har befolkningen frågat: Vad är det för representanter, som vi skicka till riksdagen, som på sådant sätt förvalta den kommunala självstyrelsens principer?

Vidare anförde:

Herr **Spångberg**: Herr talman! I och för sig kan det ju synas ganska förvånande, att man på detta sätt diskuterar en fråga, i vilken beslut fattats vid innevarande riksdag, men orsaken är ju den, som nog de allra flesta av riksdagens ledamöter ha en känsla av, att man ute i många av de kommuner, som

Svar på interpellation. (Forts.)

bli föremål för denna sammanslagning, är mycket bekymrad över det tillstånd som skapas fram.

Jag är tacksam för att herr Fast och herr Hallén, som väl kunna betraktas som konstitutionsutskottets främsta talesmän, på nytt här ha givit ett uttryck för vad konstitutionsutskottet verkligen har föreslagit och vad riksdagen sedan har beslutat. Det är ju ganska tydligt, att länsstyrelserna rätt ofta — åtminstone får man det intrycket, och det delas av kommunalmännen ute i bygderna — alltför strikt följa den i propositionens motivering nämnda befolkningsciffran på 2 000 invånare. Av statsrådet Mossbergs första anförande här fick man nästan den uppfattningen, att statsrådet hade tolkat riksdagens beslut på det sättet, att man snarare bör sträva till en siffra av 3 000 än 2 000 invånare. Däremot gav ju statsrådet i sitt sista anförande en mycket mera klarläggande tolkning av innebörden av riksdagens beslut. Man får därför hoppas, att man ifrån länsstyrelsernas sida ser efter vad utskottet har föreslagit och vad riksdagen på grundval av detta förslag sedan har beslutat. Då vi under värriksdagen behandlade kommunsammanläggningen voro alla eniga om att den nämnda siffran av 2 000 invånare avsågs få en synnerligen mjuk tolkning. Däremot kan man naturligtvis säga — jag representerar själv en kommun, som har över 6 000 invånare, och vi vilja sannerligen icke ha den kommunen delad — att man mycket väl kan sträva efter att, där så är mest lämpligt, skapa nya kommuner på 3 000 invånare. Men det får sannerligen icke ske på sådant sätt, att länsstyrelserna generellt förfara så även i sådana fall, där det är olämpligt med stora kommuner, d. v. s. där det exempelvis blir ett sämre tillstånd, om man tillskapar stora kommuner än om man behåller mindre kommuner.

Jag har ett mycket starkt intryck ifrån utskottsbehandlingen av de motioner, i vilka yrkats, att invånarantalet skulle fastställas till 1 500 i stället för 2 000, att den omständigheten, att dessa motioner icke tillstyrktes, helt berodde på att man gick in för att kunna nämna en siffra, som avsevärt skulle kunna underskridas vid genomförandet av den nya kommunindelningen. Siffran 2 000 skulle sålunda tolkas såsom en riktpunkt, och man ville icke binda sig — det säger utskottet klart ifrån — för någon bestämd minimistorlek av kommunerna. Syftet var, som här redan sagts av andra talare, att erhålla lämpliga kommuner, d. v. s. kommuner, som skulle kunna föra en tidsenlig kommunalpolitik. Vi voro då eniga om, såsom herr Fast tidigare mera utförligt har framhållit, att hänsyn skulle tagas till bebyggelse, befolkningscentra, avstånd, kommunikationer och dylikt. Jag skulle sålunda kunna föreställa mig följande exempel på en kommun, som fortfarande bör finnas kvar.

Vi tänka oss en kommun med stort geografiskt omfång. I denna kommun finns det ett befolkningscentrum och i övrigt rätt gles bebyggelse. Avståndet till närmaste större befolkningscentrum, som kan ifrågasättas kunna bli kommunalt centrum i en blivande sammanslagen kommun, är mycket stort. Kommunalmännen skulle få färdas långa vägar, vilket under vissa tider av året, exempelvis på hösten och före årsskiftet, då det är många sammanträden i nämnder och styrelser och då vägarna äro mycket svårframkomliga, skulle medföra stora svårigheter. Det skulle bli mycket svårt för dem att utföra sitt arbete, och man skulle icke uppnå något bättre tillstånd. Om man i en sådan kommun exempelvis har en god skolform, hemvårdarinna, distriktssköterska o. s. v., allt detta, som hör till en tidsenlig god kommunalpolitik, skulle man givetvis icke uppnå något bättre tillstånd i kommunalt avseende genom att sammanslå den med en annan kommun, om man härigenom finge en arrondering som medförde stora svårigheter för kommunalmännen i deras gagneliga och uppoffrande arbete. I sådant fall finns det givetvis intet skäl för att för-

Svar på interpellation. (Forts.)

svåra arbetet för de kommunala representanterna, eftersom man icke skulle uppnå något bättre tillstånd. Det enda som kunde motivera att en dylik kommun förstörades är, om det intill denna kommun finns en mindre kommun, som måste sammanläggas med en annan kommun. Då är det klart, att förstnämnda kommun bör mottaga denna mindre kommun. Men där man exempelvis har en grupp av tre eller fyra kommuner med god kommunalpolitik och med en befolkningssiffra i varje kommun på 1 500 eller något därutöver, ett skatteunderlag som mycket väl möjliggör en god socialvård, en god skolform, god sjukvård o. s. v., bör man låta dess kommuner vara och en för sig vara i fred.

Herr talman! Jag förmodar, att om icke talmannen hade bett ledamöterna att fatta sig mycket kort och helst avstå från att säga något, skulle man få en mycket livlig debatt i denna fråga, där det verkligen icke skulle kunna misstolkas vad riksdagen menade, när riksdagen genomförde detta beslut. Jag har vågat trotsa talmannens vädjan att avstå från ordet men har sökt att göra mitt anförande så kort som möjligt. Jag har emellertid icke kunnat underlåta att ge uttryck för vad jag har mött bland kommunalrepresentanterna ute i landet, och det är detta som jag med vad jag nu anført har sökt att redovisa.

Herr **Ståhl**: Herr talman! Jag vill bara göra tre korta kommentarer till frågan om sammanslagning av mindre kommuner.

Jag vill för det första säga, att denna diskussion för oss, som i våras deltog i debatten, när beslutet fattades, och sökte förmå riksdagen att då följa herr Yngve Larssons reservation, i någon mån efterlämnat det intrycket, att stämningen knappast blivit förbättrad, när det gäller att ta hänsyn till de små kommunerna. Jag skulle vilja hemställa till statsrådet Mossberg, som här företräder regeringen, att understryka både vad socialministern då sade om hänsynstagande i de enskilda fallen och vad herr Fast också sade, vilket tacksamt bör noteras, med förhoppning om att deras yttranden verkligen komma att beaktas vid genomförandet av kommunindelningen.

Den andra punkten gäller vägfrågan. Jag noterade tacksamt vad statsrådet i det hänseendet sade, nämligen att man skall ha en konferens för att ta hänsyn till vägförhållandena. Icke minst i ett sådant län som vårt äro ju många av de svårigheter, som här så utförligt framhållits, beroende på att vi ha ett vägnät, som går från norr till söder i så gott som hela länet, men att vi ha alltför få vägar i sträckning öster till väster. Jag tror, att länsstyrelsen skall kunna intyga, att det är nödvändigt att vid kommunsammanslagningen ta hänsyn till detta, och jag hoppas, att man i kommunikationsdepartementet också kommer att beakta det.

Den tredje punkten, herr talman, gäller den part i den här tragedien, som blivit helt förbisedd, nämligen de tjänstemän ute i landet, som ha att verkställa den lag, som riksdagen beslutat. Jag har haft kontakt med den tjänsteman i vårt län, som närmast är engagerad i det sammanhanget, och jag tror jag vågar försäkra, att han och de, som han närmast samarbetar med, äro minst lika bekymrade och förtvivlade över det här som någonsin någon annan part. Jag skulle tro, att om de våga ha den känslan, att de kunna tillämpa lagen med en viss frihet, så komma de också att i långa stycken ta de hänsyn till kommunerna som erfordras. I varje fall har jag det intrycket från vårt län. Det är mot den bakgrunden jag skulle vilja framställa min tredje vädjan till statsrådet Mossberg, nämligen att vi skola kunna räkna med att när det ifrån länen kommer att föreslås modifikationer och undantag, sådana förslag icke underkännas och tillbakavisas av de centrala myndigheterna, utan att de som ute i landet komma att utarbeta förslagen verkligen ha trygghet för att de centrala myndigheterna komma att uppmärksamma och ta hänsyn till den lokala sak-

Svar på interpellation. (Forts.)

kunskap, som i dessa fall måste betyda mer än den centrala bestämmanderätt, som är representerad i Stockholm. Det var dessa tre synpunkter jag ville framhålla.

Herr **Svensson** i Stenkyrka: Herr talman! Jag har lovat talmannen att bara säga ett par ord. Anledningen till att jag begärt ordet är närmast, att det under denna debatt huvudsakligen varit representanterna från Värmland som framfört sina bekymmer och synpunkter.

Jag vill i all korthet ha sagt, att svaret på herr Werners interpellation motsetts med mycket stort intresse även i andra bygder. Herr Fast sade helt nyss, att denna debatt var en fortsättning av debatten i våras, men nu gäller det tillämpningen. Just beträffande tillämpningen skulle jag vilja säga ett par ord med anledning av en liten passus i interpellationssvaret, nämligen om den konferens som ägde rum i somras. Jag har fått det intrycket, att vid den konferensen gavs det ganska bestämda direktiv beträffande kommunstorleken och invånarantalet i synnerhet. Jag skulle därför bara vilja i all korthet till herr statsrådet uttala det önskemålet, att länsstyrelserna ifrån regeringen meddelas det beslut och de synpunkter riksdagen anlade i våras, när beslutet om kommunindelningen fattades. Det var bara detta jag ville anföra.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 529, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående byggande av en storflygplats m. m.;

nr 564, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inrättande av avgångsstat för befattningshavare vid polis- och åklagarväsendet;

nr 565, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i vissa fall från skyldighet att återbetala för mycket utbetalta löne- och pensionsbelopp;

nr 569, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan kronan och Stockholms stad rörande upplåtelse av Bromma flygplats till kronan och av Ladugårdsgårde till staden m. m.;

nr 570, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskrivning av nya kapitalinvesteringar å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47; och

nr 571, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1946/47; samt

från tredje särskilda utskottet nr 559, i anledning av *dels* Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmän sjukförsäkring, m. m., *dels ock* i ämnet väckta motioner.

§ 4.

Svar på fråga. Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**, som yttrade: Herr talman! Herr Ohlin har i en till mig riktad fråga hemställt om upplysning rörande den avgift som Sverige skall erlägga till Förenta Nationerna och rörande grunderna för dess beräkning.

Svar på fråga. (Forts.)

Enligt den bidragsplan som Förenta Nationernas generalförsamling numera godkänt för 1946 och 1947 skall Sveriges bidrag uppgå till 2,35 procent. Detta bidrag skall dock under 1946 utgå endast med $\frac{1}{3}$, eftersom Sverige först nyligen inträtt såsom medlem.

Med de sålunda fastställda grunderna har Sverige att erlægga i runt tal 550 000 kronor för år 1946 samt 2 350 000 kronor för 1947. Därtill kommer ett efter samma principer beräknat bidrag till rörelsefonden på i runt tal 1 700 000 kronor.

Bidragsprocenterna ha beräknats av vederbörande utskott vid församlingen med beaktande av *dels* nationalinkomsten per huvud i olika länder, *dels* de rubbningar i ländernas ekonomi som vållats av kriget, *dels slutligen* ländernas möjligheter att erhålla fri valuta för fullgörande av betalningar.

Från svensk sida ha till utskottet överlämnats preliminära uppskattningar rörande nationalinkomstens utveckling från 1931 till 1945. Dessa uppgifter ha försetts med en kommentar ägnad att förebygga felaktiga slutsatser rörande Sveriges ekonomiska styrka på grund av att den i Sverige tillämpade metoden för nationalinkomstberäkningar ger ett resultat, som relativt sett är icke oväsentligt högre än det resultat som nås med de metoder som tillämpas i åtskilliga andra länder. Enligt uppgift har vederbörande utskott också vid framläggandet av sitt förslag tagit hänsyn till beräkningsmetoden.

Under de första åren, alltså 1946 och 1947, har stor vikt tillmätts också krigets och okupationens verkningar på den ekonomiska utvecklingen i olika länder. Med hänsyn därtill är det naturligt att det svenska bidraget ligger relativt högt sett mot bakgrunden av vår faktiska nationalinkomst. Även med beaktande av de särskilda omständigheter, som kunna motivera ett relativt betydande bidrag från svensk sida, måste dock den av generalförsamlingen fastställda bidragsgrunden enligt min mening betecknas såsom hög.

Härpå anförde

Herr Ohlin: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för svaret. Jag vill till att börja med konstatera, att enligt de i pressen tillgängliga uppgifterna kommer Sverige att betala den högsta avgiften per invånare av alla medlemmar i Förenta Nationerna. Det är ju för oss en mycket hedrande placering, även om man kan tänka sig en utmärkelse, som skulle ha väckt mera odelad tillfredsställelse. Vi komma här i klass med åtskilliga stater, som i övrigt göra anspråk på en stormaktsställning, vilket vi ju ingalunda göra.

Att frågan har rätt väsentlig betydelse sammanhänger givetvis därmed, att avgiften till Förenta Nationerna kan bli prejudicerande för avgiften till en hel del andra internationella institutioner, som äro förbundna med Förenta Nationerna. Vad jag särskilt tänker på är de möjliga konsekvenser, som denna avgift kan få vid fastställandet av vår inbetalning till Bretton-Wood-institutionen, monetära fonden och internationella banken, där vår inbetalning kan röra sig, icke om miljoner utan om något hundratal miljoner kronor i insats — det är då icke fråga om avgift utan om insats — men där variationerna kunna komma att röra sig om rätt många tiotal miljoner kronor. Jag instämmer till fullo i finansministerns slutreflexion, att även om alla hänsyn tagits, måste avgiften betecknas som hög.

Om man endast gått efter de olika ländernas nationalinkomst skulle resultatet blivit ett helt annat. En jämförelse med t. ex. Förenta staterna visar, att detta land skall betala ungefär sjutton gånger så mycket som Sverige, fastän den amerikanska nationalinkomsten är minst trettio gånger så hög som den svenska. I runt tal kan man säga, att Sverige skall betala ungefär dub-

Svar på fråga. (Forts.)

belt så stor andel av sin nationalinkomst som Förenta staterna. Det kan ju icke förklaras av hänsyn till de rubbningar i ekonomiskt avseende kriget har vållat, eftersom Sveriges nationalinkomst torde ha påverkats ogynnsamt i minst lika hög grad som Förenta staternas ekonomi, och det kan icke heller förklaras med svårigheterna att erhålla fri valuta för fullgörande av betalningarna. Jag kan förstå, att det kan vara andra hänsyn man tagit, som jag icke skall närmare diskutera.

Vad dessa övriga grunder än nationalinkomstens storlek beträffar är det mycket svårt att se, hur hänsyn till krigets förstörelse kan leda till någon fast avräkning av bidragens storlek. Det måste bli en mycket hög grad av godtycke över dem. Jag vill bara här konstatera, att Sverige ju på olika vägar har visat, att vi varit villiga att både genom krediter och gåvor bidraga till återuppbyggnaden i världen, och det är icke mer än någon dag sedan riksdagen beslöt nya sådana bidrag på dels 75 miljoner kronor, dels 50 miljoner kronor. Ingen kan därför säga, att icke de svenska statsmakterna ha visat en utomordentlig beredvillighet att erinra sig de förpliktelser, som möjligen kunna härflöta ur den för oss lyckliga omständigheten, att vi undveko att dragas med i kriget. Det är därför man måste ställa sig tveksam till metoderna att denna för oss gynnsamma omständighet efteråt skall åberopas som motivering för att pressa ut visst bidrag. Men jag kan förstå, att den svenska regeringen icke därvidlag kan bestämma utan i viss utsträckning har att foga sig i vad den internationella myndigheten bestämmer.

Av det svar finansministern givit drager jag den slutsatsen, att regeringen utgår ifrån att detta endast är en tillfällig anordning, vars eventuella revision kommer att inom en icke alltför lång framtid upptagas till ny prövning. Jag behöver därför icke tillägga, att det ju ur svensk synpunkt är ganska angeläget, att man uppnår en rättvisare siffra än den som nu är fixerad. Det gäller ju som sagt icke bara de årliga avgifterna till denna och andra internationella institutioner, utan det gäller också de stora kapitalinsatserna, som jag berörde, och där är det fråga om summor av en storleksordning, som för svensk ekonomi kunna komma att spela mycket stor roll.

Överläggningen var härmed avslutad.

§ 5.

*Svar på
interpellation.*

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I en med andra kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Henriksson frågat mig huruvida jag hade uppmärksammat det förhållandet, att förbudet mot förtäring av medhavd lagligen inköpt motbokssprit vid enskilda, slutna tillställningar på allmänna lokaler utan utskänkningsrätt generellt sett syntes sakna resonans i folkmedvetandet. Vidare har herr Henriksson frågat mig om jag vore beredd att snarast för riksdagen framlägga förslag om sådan ändring av nykterhetslagstiftningen i denna del, att detta förbud slopades.

Som svar å dessa frågor får jag meddela följande.

I anledning av interpellationen har jag begärt att få del av 1944 års nykterhetskommittés synpunkter på förevarande spörsmål. I sitt svar har kommitténs arbetsutskott anført, att utskottet funne de nuvarande förhållandena otillfredsställande samt att utskottet vore berett att föreslå kommittén att taga upp frågan till särskild behandling utan att avvakta ställningstagandet till utskänkningsbestämmelsernas utformning i övrigt. Arbetsutskottet ämnade därvid föreslå kommittén att diskutera möjligheterna att åstadkomma en provisorisk lösning av frågan.

Svar på interpellation. (Forts.)

Efter det arbetsutskottet avlåtit sitt nyssnämnda svar har kommitténs ordförande under hand upplyst, att kommittén redan påbörjat behandlingen av frågan. Då jag även för egen del finner de nuvarande förhållandena otillfredsställande, kommer jag att, så snart kommittén inkommit med sitt förslag i ämnet, upptaga detta till behandling i vanlig ordning.

Vidare anförde

Herr **Henriksson**: Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få framföra mitt tack för det lämnade svaret och ber även att få uttala min tillfredsställelse över svarets positiva innebörd. Sakfrågan få vi tillfälle att närmare diskutera när det av statsrådet aviserade förslaget kommer på riksdagens bord. Jag skulle nu bara vilja skicka med en liten hälsning, innan frågan vidare behandlas. Jag har en känsla av att man på detta område, som på så många andra områden, är så insnärjd i paragrafernas lianer, att man nästan behöver en djungelkniv för att hugga sig igenom dem. Jag vill peka på vad som ur allmänna synpunkter är kärnfrågan. Det kan ju vara litet svårt att klara den, om man ej gör ett radikalt ingrepp.

Den nuvarande ordningen har fått en viss karaktär av klasslag. Den person, som har råd att hålla sig med en tillräckligt rymlig bostad, kan anordna sina familjefester hemma. Han har möjlighet att bjuda sina vänner i hemmet, där han har tillgång till normal ranson eventuellt även extra tilldelning efter utminuteringspris. Den som icke kan hålla sig med så stor bostad, kan ej ha sina vänner hemma, utan måste ha sina familjefester på restaurang, pensionat eller någon annan dylik lokal. På restaurangen måste han betala efter utskänkningspris, vilket är avsevärt högre än utminuteringspriset. Det är uppenbart, att detta måste kännas orättvist för den som befinner sig i detta läge. Nu finnes ju, enligt nuvarande lagstiftning, den möjligheten, att man kan ordna med s. k. tillfällig utskänkning. Men då komma vi i precis samma läge, att det pris, som vederbörande får betala, blir detsamma som utskänkningspriset på en restaurang. Man kan då fortfarande ställa frågan: varför skall icke jag kunna få begagna mig av samma rätt som min granne att hålla familjefester med möjlighet att tillhandahålla drycker efter vanliga motbokspriser bara för att jag icke har tillräckligt stor bostad?

Jag har med detta endast velat peka på vad jag tror är den kärnpunkt, som vi i denna sak måste ta fasta på.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 6.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har dess ledamot herr Pettersson i Dahl till mig riktat följande fråga.

Ämnar statsrådet för riksdagen framlägga förslag om sänkning av egnahems-låneräntor i så god tid att en lägre räntesats kan komma att tillämpas från och med den 1 januari 1947.

Interpellanten har i sin interpellation framhållit att räntesatsen för den tertiärlåneverksamhet, varmed byggandet av flerfamiljehus i städerna subventioneras, satts till 3 procent under det att räntan bl. a. å egnahemslån utgår med 3,6 procent. I interpellationen har vidare hänvisats till vissa uttalanden av statsutskottet i utlåtande nr 279 i anledning av propositionen nr 279 till årets riksdag angående främjande av bostadsförsörjningen. I utlåtandet framhölls bl. a.

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

att utskottet avsåge att landsbygdens bostadsförsörjningsfrågor borde ägnas tillräcklig uppmärksamhet samt förutsatt att förslag skulle föreläggas nästa riksdag.

För min del vill jag erinra om att räntefrågan upptogs även av jordbruksutskottet i anledning av vissa motioner i anslutning till jordbruksdepartementets kapitalbudget vid årets riksdag. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle räntan förbli oförändrad. Utskottet anförde i sitt utlåtande nr 54:

I samtliga de motioner, som utskottet i förevarande sammanhang behandlar, anföres att egnahemslåneräntan för närvarande är för hög i förhållande till utlåningsräntan hos andra jämförliga kreditinrättningar. Utskottet vill för sin del framhålla att en räntefot av 3,6 procent i nuvarande läge torde få anses vara alltför hög för in-teckningslån, även om hänsyn toges till att det här är fråga om lån som för jordbruks- och bostadsfastigheter numera må uppgå till 90 respektive 75 procent av fastigheternas värden, d. v. s. som innefatta även sekundär kreditgivning. Frågan om en mera långtgående omreglering av egnahemslåneräntan synes utskottet emellertid ha sådan räckvidd att densamma bör provas i ett större sammanhang och med beaktande jämväl av bostadssociala utredningens förslag vilket bygger på en räntefot av 3 procent för egnahem. På grund härav anser sig utskottet böra stanna vid att tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i ämnet. Ehuru utskottet sålunda ansett sig icke nu kunna föreslå ytterligare räntesänkning, utgår dock utskottet ifrån att sådant förslag kommer att av Kungl. Maj:t framläggas för riksdagen med det snaraste.

Av vad riksdagen uttalat i förevarande fråga synes framgå, att riksdagen närmast utgått från att ränteproblemet först skulle upptagas till förnyat övervägande vid nästa års riksdag. För närvarande är också spörsmålet om räntan för bl. a. egnahemslån under övervägande inom regeringen, och förslag i ämnet avses att i anslutning till riksdagens uttalade önskemål föreläggas nästa års riksdag. Vissa särskilda undersökningar och utredningar torde emellertid vara erforderliga för att kunna taga ståndpunkt till frågan om räntan å utelöpande lån. När dessa kunna bliva färdiga, kan icke nu närmare överblickas.

Härpå yttrade

Herr Pettersson i Dahl: Herr talman! Jag skall be att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få uttala ett tack för det svar som jag fått på min interpellation, som jag framställde den 5 november. Jag måste bekänna, att jag då hade en liten svag förhoppning, att statsrådet möjligen skulle lägga fram förslag i ärendet i så god tid, att de nya bestämmelserna hade kunnat tillämpas från och med nästa år. Nu när vi äro färdiga att fara hem, är det ju otänkbart att få något förslag framlagt, och därför nöjer jag mig med att tacka för löftet, att vi skola få taga ställning till denna fråga vid 1947 års riksdag.

Egnahemsnämnderna bruka ju den 1 oktober börja med sina ränteberäkningar, som då avse nästföljande året. Om denna praxis skall följas även nu, kan räntan efter den lägre räntefoten icke beräknas för tiden före 1948. Nu vet jag icke om statsrådet skulle vilja komma med ett så pass radikalt förslag som att låta en ränteändring gälla från den 1 juli 1947. Men det vore ju mycket önskvärt om så skulle kunna ske.

I statsrådets uttalande här förekommer det i alla fall en liten reservation. Herr statsrådet säger nämligen, att när det gäller sänkning av räntan å utelöpande lån särskilda undersökningar och utredningar torde vara erforderliga. Han är därför ej beredd att taga ståndpunkt till den frågan för närvarande. Det förslag, som skulle framläggas till nästkommande riksdag, skulle då avse räntan å nya lån. Man vet alltså inte när förslag om nedsättning av räntan å utelöpande lån kan vara att förvänta. Frågan om nedsättning av räntan för de

Svar på interpellation. (Forts.)

utelöpande lånen är emellertid lika trängande som beträffande de nya lånen, ja, kanske ännu mera trängande, därför att de gamla låntagarna icke fått del av de stora premielånen, som nu ha börjat utlämnas. Som jag och andra tidigare framhållit anse dessa egnahemstagare, att de få betala för hög ränta i förhållande till vad som tillämpas av andra lånekassor. Detta kommer måhända att leda till att vederbörande inbetala sina lån.

Jag vill till sist rikta en varm vädjan till statsrådet, att vi till nästa riksdag få taga ställning till förslag om sänkning av räntan även å utelöpande lån.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**, som på begäran erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Thorell till mig riktat följande frågor: *Svar på interpellation.*

1) Har herr statsrådet observerat det överflöd som f. n. råder på hästar i landet och de förluster detta vållar hästuppfödarna och folkförsörjningen?

2) Har herr statsrådet för avsikt att vidtaga några åtgärder för utökad export av hästar och för undvikande av sådana missförhållanden vid uppköpen som här påtalats?

Vad till en början angår frågan rörande *överflödet på hästar* vill jag nämna att enligt den senaste hästräkningen före kriget, den 15 september 1937, antalet hästar i Sverige uppgick till 633 276. Den 16 september 1940 var antalet 617 057. Antalet sjönk under kriget successivt som en följd av knappheten på fodermedel, och inventeringen den 1 juni 1945 visade ett hästantal av 599 378. alltså en nedgång jämfört med 1937 med ca 35 000. De preliminära siffrorna från hästräkningen den 1 juni 1946 visa en ytterligare minskning enbart i Götaland och Svealand under 1945/46 av ca 15 000 st., varav proportionsvis den största delen faller på ungdjuren. Nedgången i häststammen fortgår alltjämt. Den av interpellanten berörda nedslaktningen av föl under den gångna hösten har dock otvivelaktigt i någon grad haft sin grund i de höga priser, som bjudits för föl för slaktning. Vad angår priserna på dragdjur ha dessa under det senaste året visat en starkt nedgående tendens, men därvid måste hållas i minnet att priserna under de första krigsåren stego med upp till 100 procent för att därefter successivt gå ned. För närvarande torde priserna för prima arbetshästar ligga omkring 50 procent över förkrigsårens. De av hästexportberedningen senast för export inköpta arbetshästarna betingade i genomsnitt ett pris av ca 1 500 kr. per st.

Den inträdda minskningen av häststammen torde få uppfattas såsom ett led i en naturlig process, jordbrukets mekanisering, vilken såvitt nu kan bedömas, successivt kommer att ytterligare minska behovet av dragdjur. Det har därför syntts angeläget att söka mildra övergången genom att främja export av övertaliga hästar. En dylik export torde rimma väl både med jordbrukets ekonomiska intressen och med statsmakternas strävan att främja jordbrukets rationalisering och att utnyttja disponibla foderförråd på ändamålsenligaste sätt. Det antal arbetshästar, som för närvarande skulle kunna frigöras för export, har av lantbruksstyrelsen efter undersökningar beräknats till åtminstone 25 000.

Mot bakgrunden av detta allmänna läge ha de svenska förhandlarna vid de diskussioner om varuutbytet med olika länder, som skett sedan krigsslutet, sökt att i möjligaste mån tillgodose svenska önskemål om export av hästar. Svårigheter ha emellertid uppstått genom att de länder, som haft behov av hästar, merendels haft andra mer trängande återuppbyggnadsbehov, som de i första hand velat ha tillgodosedda.

Svar på interpellation. (Forts.)

Exporten av hästar efter krigsslutet har hittills omfattat cirka 5 200 st., varav övervägande delen innevarande år till *Polen*. Statsmakternas positiva intresse för genomförandet av denna export visar sig icke minst i det lån av 9 miljoner kronor, som för ändamålet genom beslut av 1946 års riksdag beviljades hästexportberedningen.

Efter avslutandet av handelsförhandlingar, som förts under det senaste halvåret med olika länder, synas för nästkommande år utsikter föreligga till hästexport i ökad omfattning. I avtalet med *Sovjet* är sålunda en kontingent om 12 miljoner kronor upptagen för detta ändamål. Från svenskt håll föreslogs vid förhandlingarna en betydligt större kvot. Det är emellertid att märka, att exporten skall ske inom ramen för varuutbytesavtalet och sålunda avse 1947. Frågan om eventuell export under följande år torde i vanlig ordning komma att bli föremål för dryftande vid de diskussioner om varuutbytet, som kunna väntas komma att äga rum i fortsättningen. Enligt gällande avtal har *Frankrike* förklarat sig vilja medgiva import av hästar till ett värde av 2 miljoner kronor, *Ungern* till ett värde av 1 miljon kronor, *Schweiz* av 200 hästar och *Italien* av 1 000 hästar. Även med *Tjeckoslovakiet* har diskussioner förts om export av hästar. För närvarande pågå handelsförhandlingar med *Polen*, varvid bland annat frågan om exporten av hästar under nästkommande år dryftas. Vad gäller utnyttjandet av dessa olika kontingenter finnes grundad anledning utgå från att nuvarande exportorgan, statens hästexportberedning, effektivt söker tillvarataga alla föreliggande exporttillfällen. Härvid kan beredningen också påräkna statsmakternas stöd.

Det torde framgå av vad nu sagts, att statsmakterna dela interpellantens uppfattning, att ett överskott av hästar föreligger och att detta i möjligaste mån bör nedbringas genom export. Det är också regeringens avsikt att liksom hittills vid kommande handelsförhandlingar verka för att det svenska jordbrukets och den svenska folkförsörjningens intressen på nu ifrågavarande område så långt möjligt tillvaratagas.

Som interpellanten framhåller, är det också ett naturligt önskemål, att de uppköp av hästar, som företagas för export, givas en sådan form att de väcka minsta möjliga irritation. Det synes otvivelaktigt, att uppköpen i många fall berett hästägarna besvikelse, då de på grund av köparens höga fordringar ofta omfattat blott ett litet antal av de hästar, som utbjudits till försäljning. För hästexportberedningen har det varit ett naturligt intresse att giva dessa uppköp en sådan karaktär, att irritation undvikits. Att sådan i viss utsträckning förekommit har måhända delvis stått i samband med att försäljningarna — för att varje säljare skulle få tillfälle att själv saluföra sin häst — alltsedan hästexportberedningens tillkomst skett vid utannonserade offentliga förrättningar. Man kan icke heller bortse från att hästägarna i många fall av naturliga skäl varit alltför optimistiska, då det gällt möjligheterna att sälja för export. Den irritation som vid åtskilliga tillfällen kommit till uttryck har dock i väsentlig grad berott på att köparen själv fått utse de hästar han önskat köpa. En starkare begränsning av köparens möjligheter härutinnan skulle säkerligen icke ha befrämjat exporten, snarare tvärtom. Man torde slutligen kunna utgå från att hästexportberedningen, i den mån något ytterligare kan göras för att minska irritationsmomenten, kommer att vidtaga erforderliga åtgärder.

Vidare anförde:

Herr **Thorell**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framföra mitt tack för det snabba och tillmötesgående svaret på min interpellation.

Svar på interpellation. (Forts.)

Mot den historik över hästtillgången i Sverige, som anföres i svaret, har jag givetvis ingenting att invända. Antalet hästar inom landet sjunker men inte i den takt som är önskvärd med hänsyn till det på grund av övergång till traktordrift och övrig mekanisering av transporter inom jordbruket och näringslivet i övrigt minskade behovet. Antagandet att priset på unga, prima arbetshästar nu ligger omkring 50 % över de sista förkrigsårens torde vara riktigt. Men om hänsyn toges till penningvärdets fall och de ökade kostnaderna för foder och skötsel åt hästarna under uppväxttiden är denna höjning icke tillräcklig. Priset på äldre och sämre hästar ligger nu obetydligt över förkrigspriset utom då det gäller sådana till slakt. Priset på dem som exporterats, omkring 1 500 kronor per styck, var relativt tillfredsställande, men antalet är alldeles för litet i förhållande till tillgången.

Herr statsrådet meddelar, att de svenska förhandlarna vid diskussionerna om varuutbytet med olika länder sökt att i möjligaste mån tillgodose landets önskemål om export av hästar men att länder som haft behov av sådana haft andra trängande återuppbyggnadsbehov, som de först velat ha tillgodosedda.

Jag förstår att utgångsläget vid uppgörande av handelsavtal olika länder emellan kan vara annorlunda än då andra parter underhandla om en affär. Men nog borde väl de svenska ombuden vid uppgörande av handelsavtal handla så långt möjligt på samma sätt som skickliga enskilda affärsmän skulle göra vid uppgörelser sinsemellan. Så synes inte vara fallet. När vårt land förbundet sig att leverera för köparländerna begärliga varor på synnerligen förmånliga betalningsvillkor, så borde samtidigt möjlighet ha funnits att från svensk sida sätta som villkor, att vi i tillfredsställande myckenhet finge leverera sådana varor som vi hade överflöd på och köparen hade viss användning för.

Lantbruksstyrelsens beräkning, att åtminstone 25 000 hästar skulle kunna frigöras för export, sammanfaller med det antagande jag gjort om överskottet. Men då efter kriget endast cirka 5 200 hittills exporterats kan jag inte dela herr statsrådets uppfattning, att de svenska förhandlarna vid diskussionerna om varuutbytet med olika länder sökt att i möjligaste mån tillgodose svenska önskemål om export av hästar. Hade så varit fallet och underhandlingarna drivits skickligt och energiskt, så borde resultatet ha blivit betydligt mera tillfredsställande, detta särskilt när det jämföres med det antal danskarna uppnått i fråga om sin hästexport.

I interpellationssvaret meddelas bl. a. att Frankrike medgivit en export av hästar till ett värde av två miljoner kronor. Enligt uppgift skulle kredit redan 1945 ha beviljats till Frankrike på detta belopp och till detta ändamål. Om så är fallet anmäler sig självfallet frågan om orsaken till att denna export ännu ej har kommit i gång. Under tiden har Frankrike från andra länder importerat en hel del hästar. Vidare uppges att vid förhandlingarna med Sovjet från svenskt håll framställningar gjorts om en betydligt större kvot än den fastställda kontingenten om tolv miljoner för detta ändamål och avseende år 1947. För en utomstående förefaller det underligt att detta ej kunde genomdrivas, med hänsyn till det för ryssarna synnerligen fördelaktiga leveransavtalet och betalningsvillkoren. Att nu i efterhand komma till någon tillfredsställande uppgörelse med dessa skickliga köpare om ytterligare leverans av hästar under kommande år blir antagligen betydligt svårare. Vi ha nu spelat bort våra bästa trumfkort.

Den export till andra länder som ställts i utsikt är ju tacknämlig, om den tillsammans med den ryska kommer i gång inom rimlig tid. Som jag redan i interpellationen framhållit och som herr statsrådet understrukit i svaret är det

Svar på interpellation. (Forts.)

önskvärt, att vi få utnyttja disponibla foderförråd till angelägnare ändamål än utfodring av obehövliga hästar.

Av svaret framgår till slut, att herr statsrådet väl känner till att de hittills verkställda uppköpen i många fall berett hästägarna besvikelse och förluster på grund av den onormala kassation som förekommit vid uppköpen. Jag medger gärna, att säljarna i sitt eget välförstådda intresse vid de första uppköpen i viss omfattning framvisade sina sämsta hästar, men jag hade tillfälle att se — och jag har rätt lång erfarenhet från detta område — att många förstklassiga hästar framvisades och, till synes utan orsak, kasserades.

Särskilt frågande måste man ställa sig till förhållandena vid exporten till Schweiz, där ett kontrakt uppgjorts med ett svenskt bolag om en större leverans. Mönstringar skedde på ett jämförelsevis stort antal platser men endast något hundratal sammanlagt inköptes. Varför avbrötos inte dessa uppköp tidigare, då det måste ha stått klart för hästexportberedningen att köparnas fordringar, enligt uppgift på grund av önskan att komma ifrån kontraktet, voro onormala? Även förhållandena vid de polska uppköpen voro högst otillfredsställande.

Kan vad som hänt i detta sammanhang möjligen bero på svårigheten att i statlig regi, där många skola ha medbestämmanderätt, ordna en angelägenhet som denna på ett enkelt och praktiskt sätt?

Till sist vill jag instämma i herr statsrådets förhoppning, att statens hästexportberedning med hänsynstagande till de mindre goda erfarenheter som hittills vunnits och de misstag som möjligen begåtts effektivt försöker tillvarata alla föreliggande exporttillfällen samt att den härvidlag inte bara har statsmakternas stöd, som utlovats av handelsministern, utan framför allt att handelsavtalen handläggas på sådant sätt, att hästexportberedningen kan arbeta på effektivt sätt.

Herr Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Jag skall icke avgiva något omdöme om vad som förekommit härutinnan i det ena eller andra avseendet. Jag vill endast nämna, att lantbruksförbundet och representanter för RLF varit i ständig kontakt med handelsministern och framfört de synpunkter, som man på det hållet anser böra läggas på frågan. Jag vill betyga, att handelsministern i den utsträckning som jag tror det varit möjligt sökt göra vad som kunnat göras för att få bästa möjliga resultat av förhandlingarna. På framställning av de nämnda organisationerna har handelsministern utsett en representant, som bättre är i tillfälle att följa förhandlingarna och deltaga i överläggningarna om dessa saker än representanterna för nyssnämnda organisationer. Hästexportberedningens representanter kunna ju inte ha tid att sitta med i dessa förhandlingar och förbundets tjänstemän i övrigt ha icke tid därtill. Det är detta jag velat meddela, ty det som är riktigt i denna sak bör också sägas ut.

Som allmänt omdöme vill jag säga, att det naturligtvis är mycket viktigt att få till stånd hästexport i så stor utsträckning som behöves för att i erforderlig grad minska hästbeståndet. Detta är främst ett jordbrukarnas intresse men även ett allmänt intresse med hänsyn till den mekanisering, som ur många synpunkter är nödvändig att genomföra. För att sådan mekanisering skall kunna ske, måste dock jordbrukarna kunna avyttra en del av de inventarier som bli överflödiga på grund av dessa rationaliseringsåtgärder. Samtidigt med detta vill jag säga, att det inte är säkert att vi tjäna det syfte vi vilja tjäna, om vi prata för mycket om det stora överskottet på hästar, ty köparna observera givetvis sådana uttalanden och tro då, att det finns ett sådant överskott att vi överhuvud taget måste sälja hästarna till vilket pris som helst. Så för-

Svar på interpellation. (Forts.)

håller det sig ju ännu icke, men vi vilja naturligtvis ha ett pris, som står i rimlig proportion till prisförhållandena i övrigt.

Beträffande den överenskommelse med Ryssland, som handelsministern omnämnde, förhåller det sig så, att den är ett led i varuutbytesavtalet. Således är det icke så, som det framgick av en tidningsnotis, att det här är fråga om export av 8 000 hästar under fem år, utan om export av 8 000 hästar på ett år, nämligen under år 1947. Vi skola dock komma ihåg, att det skall föras vidare förhandlingar med representanter för det köpande landet om försäljning av dessa hästar.

De nämnda organisationerna följa givetvis utvecklingen med uppmärksamhet. Med hänsyn till det samarbete som hittills bedrivits mellan handelsdepartementet och hästexportberedningen förutsätter jag att det är regeringens avsikt att på bästa sätt fullfölja sin uppgift att åstadkomma bästa möjliga ekonomiska resultat för jordbrukarna. Vi skola komma ihåg hur det gick till, när vi började exportera hästar 1945. Då hade det varit en tids uppehåll i dessa affärer, och detta hade inverkat så, att priserna fallit. Det fanns många då som exporterade hästar till Norge, och man köpte många gånger hästarna ute hos jordbrukarna till för övrigt ganska låga priser. De avtalade priserna däremot fingo exportörerna ut av norrmännen, men det är klart, att det icke kan vara i jordbrukarnas intresse att ordna hästexporten på detta sätt. Tvärtom bör man ju ordna det så, att jordbrukarna få ut det pris som världsmarknadsläget ger vid handen. Jag vill därför uttala den förhoppningen att försäljningarna skola kunna fullföljas i den ordning som hittills skett.

Herr Liedberg: Herr talman! Såsom förordnad ordförande i statens hästexportberedning ber jag få lämna några upplysningar, som kanske kunna ha något intresse för den debatt som förs. Först och främst finner jag det tacknämligt att debatten givit upplysning om vissa förhållanden, som för alltför många jordbrukare varit oklara. Sålunda är det ju på det sättet att hästexportberedningen ingalunda har med själva avtalet, med den *ram* att skaffa, inom vilken export kan ske; det är givetvis handelsavtalen som i stort sett bestämma den saken. Hästexportberedningens uppgift har varit att inom sålunda skapade möjligheter söka göra det bästa möjliga av exporten, för övrigt efter de direktiv som tid efter annan lämnats av chefen för jordbruksdepartementet, delvis också av chefen för handelsdepartementet, när det rörde avtalet med Polen i våras.

Jag vill gärna understryka att det var alldeles speciella åtgärder från herrar statsråds sida i våras, som överhuvud taget möjliggjorde denna export till Polen. Det har på sina håll klagats över att kvantiteten var för liten, men jag tycker rättvisan bjuder att man uttalar ett tack för att åtminstone den kvantiteten kunde exporteras.

Det är givet att det för dem som företräda ett produktionsområde, där det finns exportöverskott, är önskvärt att möjligheter till export tillvaratagas så mycket som möjligt i handelsavtalen. En köpare skaffar naturligtvis först de varor han bäst behöver, senare dem han har mindre behov av och endast sällan köper dem han inte alls behöver. Nu är det många av det svenska näringslivets produkter, som en köpare tydligen har ännu större behov av än hästar. Å andra sidan har exempelvis särskilt Polen, som det senast var fråga om, och man får anta även Sovjet, behov också av hästar, och det är klart att man bör söka uppnå ett handelsförhandlingar i allmänhet koordinera det köpande landets intresse med våra egna. Detta är mycket önskvärt, och det torde väl inte vara omöjligt att ordna så heller. Vi ha av handelsministern i dag fått höra, att det också är de svenska statsmakternas intentioner att så förfara.

Svar på interpellation. (Forts.)

Man får göra klart sig att om Polen har köpt mycket hästar i Danmark, vilket är fallet, och endast en relativt begränsad kvantitet i Sverige, ligger problemet för Polens del så till, att i Sverige kan man få en hel del begärliga varor som man inte kan få i Danmark. Och eftersom polackerna tydligen av skilda anledningar vilja göra affärer med båda länderna är det naturligt, att de inte gå in för att köpa i Sverige vad de äro nödsakade att ta ifrån Danmark, om de överhuvud taget där skola ha något varuutbyte alls. Då förefaller det emellertid som om här finnes utrymme för den aktivitet, som handelsministern här ställt i utsikt.

Det frågades från interpellantens sida, varför inte den tvåmiljonerskredit, som var inrymd i avtalet med Frankrike redan 1945, hade utnyttjats 1945 eller senare. Ja, den upplysning jag kan lämna på den punkten är, att ett villkor i ett ramavtal ju inte medför att affären kommer till stånd. Härför kräves att det skall vara en säljare i Sverige och en köpare i utlandet, i detta fall Frankrike. Svårigheterna ha helt enkelt varit att få tag på den köpare i Frankrike, som kunde göra denna affär. Hästexportberedningen har upprepade gånger haft kontakt med Frankrike via mera officiella instanser och via mellanhänder, som ha sökt bringa affären till stånd, men ännu har det tyvärr inte lyckats oss att komma i kontakt med de avgörande instanserna i Frankrike, trots att vi upprepade gånger inbjudit förhandlare hit och trots att vi t. o. m. erbjudit oss att infinna oss i Paris för förhandlingar, om detta skulle vara bekvämare för den franske köparen. Nu hoppas jag emellertid att de senaste underrättelser vi ha från officiöst håll skola bli bekräftade: de gå ut på att vi skulle komma i förbindelse med franska förhandlare i början av nästa år.

Jag saknar anledning ingå på problemet, huruvida de 12 miljonerna till Sovjet kunde ha varit ett större belopp — den frågan torde väl, antar jag, chefen för handelsdepartementet svara på; i alla händelser är inte jag kompetent att göra det. Men jag skulle, herr talman, vilja något beröra interpellantens anmärkningar rörande onormala kassationer vid de polska uppköpen och jämväl de kassationer, som gjordes vid de schweiziska uppköpen vid denna tidpunkt i fjol eller något tidigare.

Beträffande Polen var kassationsprocenten under det första skedet, jag vill minnas från början av april och fram till omkring pingst, inte överdrivet stor, vilket mycket lätt kan bekräftas genom den statistik vi ha beträffande dessa affärer. Inom parentes sagt måste ju köparens mening, vilka hästar han vill ha eller inte ha, alltid få ett ganska avgörande inflytande. Vederbörande kasserade genomsnittligt cirka 30 procent av visade hästar, och det kan man nog inte klaga på, eftersom en hel del mindre gott material också uppvisades. Sedan blev procenten större, varför vi gjorde upprepade framställningar till vederbörande att handlägga uppdraget på annat sätt. Det slutade med att vi inledde direkt kontakt med härvarande polska legation, vilket resulterade i att ifrågavarande polska ombud blev utbytt.

Beträffande alla sådana affärer gäller att de ju inte göras upp ensidigt; man är två om dem. Om den ene blir missbelåten med den andres göranden och låtanden, kan han inte utan vidare, som herr Thorell förmenade, slå näven i bordet och säga, att det blir ingenting utav om herrarna uppträda på det här sättet! Därigenom kunde man mycket lätt åstadkomma att det inte bleve någon mer export, och det torde knappast vara något önskemål. Man får alltså förhandla sig fram och försöka jämka ihop ståndpunkterna, och först när man finner att detta är fullständigt hopplöst, vidtar man sådana åtgärder, som vi funno oss tvungna till i slutet av juli, med direkt hänvändelse till härvarande polska beskickning.

I fråga om Schweiz ligger saken litet annorlunda till. Inte i fråga om kassa-

Svar på interpellation. (Forts.)

tionen, som var ungefär av samma abnorma omfattning, men i fråga om möjligheten att få avtalet fullföljt. Ett avtal var träffat — för så vitt jag kunde finna då och vid varje efterföljande prövning av detta ärende — i fullt laga ordning. Men detta avtal blev kullkastat genom åtgärder, som åtminstone delvis emanerade från den sammanslutning av hästhandlare, vilken har mycket stort inflytande i Schweiz och som efter allt att döma även lyckades genomdriva ett importförbud på hästar vid årsskiftet. Vi ställdes inför ett fait accompli, som vi inte kunnat förutse och troligen inte heller den firma, med vilken vi hade gjort upp avtalet.

Bland allt det myekna undrande och spörjande som förekommit i detta ärende har det exempelvis också frågats, huruvida det var riktigt eller oriktigt av hästexportberedningen att göra upp en affär med en enskild firma. Vi ha aldrig funnit oss förhindrade att göra upp med vilken som helst respektabel köpare, vare sig det varit en officiell representant för ett främmande land eller någon affärsman eller firma, som kunnat genomföra affären. Vår uppgift har varit att granska, huruvida vederbörande *kunnat* genomföra affären, haft möjlighet att ordna transporter, haft möjlighet att garantera valutorna, haft importlicens i respektive land och till sist även velat underkasta sig de bestämmelser, som vi hittills följt och som jag förmodar komma att följa så länge denna export är beroende av licens. Bestämmelserna innebära att uppköpen skola ske i sådana former, att varje säljare har tillfälle att med samma frihet och på lika villkor saluföra sin produktion. Man vill med andra ord förhindra att exporten blir ett ekonomiskt monopol, som i något fall kunde utnyttjas till enskild vinning och samtidigt kanske till förfång för vissa säljare.

Jag delar, herr talman, helt och fullt herr Pehrsson-Bramstorps uppfattning, när han varnar för nervositet och panikstämning. Det finns, såvitt jag kan finna, för närvarande goda utsikter till en export av efter våra förhållanden ganska betydande dimensioner. Det är emellertid givet att ju flera oros-tecken, som ta sig uttryck i uttalanden i tidningar, i resolutioner på möten etc., desto svagare blir säljarens ställning, då det gäller att komma till avslut.

Summa summarum: Jag tror att den svenske hästuppfödaren har anledning att med lugn och förtröstan se framtiden an. Skulle denna förhoppning slå slint vore det beklagligt, men under alla förhållanden gagnas icke saken av att man i alltför hög grad för till torgs de bekymmer, som man kan hysa.

Herr Thorell: Herr talman! Särskilt med anledning av det sista anförandet vill jag framhålla, att den huvudsakliga avsikten med min interpellation icke varit att påvisa de missförhållanden, som icke från något håll, vare sig från statsrådets eller de båda föregående talarnas, ha bestritts. Bakom interpellationen har legat den positiva tanken, att vi skulle komma till tals i en fråga, som klart och tydligt väckt den största irritation bland hästägarna i landet. Jag har därför ansett det riktigt att bringa frågan inför detta forum med den person, som närmast har ansvaret för vår handel, både den inhemska och den utländska.

Både herr Pehrsson-Bramstorp och herr Liedberg ha varit inre på — det har närmast utformats av den förra talaren — att man inte skulle prata för mycket om vårt överskott på hästar. Men i det avseendet undrar jag ändå, om man inte underskattar vederbörande köparens förmåga att tränga in i de eventuella hemligheter, som därvidlag kunna finnas. Det torde väl icke gå att hemlighålla den stora tillförseln på vår marknad och icke heller de starkt sjunkande priserna på auktioner etc. Jag tror sålunda icke, att det gör så mycket, om vi tala något mer eller mindre om saken.

Herr Liedberg, sade, att man inte skall vara nervös och handla i panik-

Svar på interpellation. (Forts.)

stämning. Ja, herr Liedberg, jag har inte varit nervös utan tvärtom synnerligen lugn, och jag hoppas kunna vara det i fortsättningen också. Jag har som sagt ansett, att frågan bör diskuteras, och jag tycker att diskussionen förts på ett hyggligt och anständigt sätt på ömse håll. Jag vill ännu en gång framhålla, att jag är mycket nöjd med det svar jag fått. Jag skall sedan bara be att få giva ett par randanmärkningar. Herr Liedberg gjorde gällande, att danskarna haft möjlighet att exportera så mycket fler hästar än vi, därför att de egentligen ingenting annat haft att exportera än hästar, lantmanprodukter o. dyl., medan vi haft andra varor, som köparna hellre velat ha. Som enskild person, vilken ibland gör affärer, gör jag därvid lag den reflexionen, att om jag sitter i den mycket starka ställningen att jag har en mycket åtråvärd vara, har jag så mycket större möjlighet att få med sådant, som köparen inte lika gärna vill ha. Jag kan inte finna annat än att danskarna borde befinna sig i en mycket, mycket sämre ställning än vi, då de icke kunna locka med de åtråvärda varor, som vi enligt herr Liedbergs utsago skulle ha.

Sedan talade herr Liedberg om den franska affären och nämnde i det sammanhanget, att en affär icke är klar i och med att pengarna finnas tillgängliga, utan det måste också finnas köpare. Det förvånar mig mycket att hästexportberedningen icke kunnat finna köpare i Frankrike. Jag vet att till enskilda affärsmän i Sverige gjorts upprepade förfrågningar från franskt håll och att man velat köpa svenska hästar. Men det har icke lyckats. Vi ha vänt oss till statens hästexportberedning och trott att exporten skulle kunna komma i gång. Alla här veta ju, men jag vill ändå framhålla det, att jag inte är främmande för hästar. Men jag har inte visat upp några hästar för export och kommer inte heller att göra det, eftersom jag helt har specialiserat mig på sådana hästar, som behövas för militära ändamål, och har sålunda icke lagt an på att komma in på denna marknad. Jag vet dock hur det ligger till i det avseendet, och jag kan icke förstå att icke exportberedningen har fått spekulanter, när enskilda personer inom landet haft mycket penningstarka sådana.

Beträffande den schweiziska exporten och min anmärkning att kassationen där var nästan hundraprocentig säger herr Liedberg, att man inte kan slå näven i bordet, därför att man då kan bli av med möjligheter att exportera i fortsättningen. Jag ser saken på annat sätt. Man kan nämligen bli av med säljarna, om det undan för undan går som vid uppköpen för den schweiziska exporten, då man kasserade mellan 90 och 95 procent av de framförda hästarna. Jag såg själv förstklassiga hästar, men av ett hundratal togs det bara ut tre stycken. Jag vet att det var likadant på andra håll. Jag tycker att herr Liedberg, som inte brukar ha så svårt för att slå näven i bordet, borde ha kunnat göra det vid det tillfället.

Herr talman! Jag tror att jag med det sagda har anfört vad jag har på hjärtat i detta ärende, och jag hoppas att det skall bli ett gott resultat av vad som nu ställts i utsikt i fråga om möjligheten att öka exporten av hästar i en nära framtid.

Herr Liedberg: Herr talman! Mitt inlägg i anslutning till herr Pehrsson-Bramstorps uttalande om att saken icke gagnas av att man för sina bekymmer alltför mycket till torgs syftade icke på interpellanten och interpellationen. Jag tvivlar icke på något sätt på att utländska köpare genom svenska förbindelser kunna få reda på handelsläget här i landet. Men det är *en* sak, en annan sak är i vad mån säljarna, i detta fall jordbrukarna, ha förmåga att hålla huvudet kallt. Herr Thorell som gammal affärsman både inom denna bransch och andra må väl vara på det klara med att det under alla förhållanden är önskvärt.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag kan icke finna att mitt resonemang om hur t. ex. Polen ser på affärerna med Sverige och Danmark på något sätt blivit vederlagt av herr Thorell. Det är väl helt enkelt ett faktum, att det måste ligga till på det sättet. Huruvida sedan vår position framdeles kan utnyttjas på ett effektivare sätt är icke min sak att svara för, men jag har redan givit uttryck åt den förhoppningen att det skall lyckas de instanser, som ha dessa ärenden om hand, att åstadkomma det.

Till slut, herr talman, berörde herr Thorell ånyo affärerna med Frankrike och Schweiz. Han uttalade sig ungefär som så, att det ju var märkvärdigt att icke ens hästexportberedningen fått fram köpare, när han själv hade reda på många enskilda affärsmän, som ansett sig kunna genomföra en export. Jag kan tala om för herr Thorell, att det varit icke en utan många, många affärsmän, som ha kommit till oss och påstått sig kunna ordna export icke bara till Frankrike och Schweiz utan också till Tjeckoslovakien, Polen, Italien, Spanien etc. De ha alla fått samma svar, nämligen att de äro mycket välkomna åter så snart de kunna komma med de konkreta uppgifter, som vi måste ha, d. v. s. att affären icke stoppar på hinder i de betalningsöverenskommelser, som vårt land har med vederbörande land. Särskilt transportererna brukade utgöra den springande punkten. Att man kan visa att man kan genomföra transporten betyder i dag icke så mycket, men ännu för ett halvår eller ett år sedan var det nödvändigt att ha den saken klar för sig, då varje båt som skulle korsa Östersjön dirigerades från London.

Vi måste vidare ha klart för oss, att vederbörande kunna ordna likviderna och att vederbörande ha importlicens till respektive land. Den senare saken underlåto vi tyvärr, när vi träffade avtal med Schweiz på sensommaren 1945. Vi antogo att vederbörande hade importlicens. Det hade nog också vederbörande vid det tillfället, ehuru den sedan inhiberades av schweiziska staten. Det blev importförbud, och efter den erfarenheten var det så mycket angelägnare för oss att kontrollera den saken och icke göra upp kontrakt och ordna med uppköp för att sedan bli stående med hästarna i exporthamnen och där mötas av det beskedet att export icke kunde äga rum, därför att det icke fanns licens till vederbörande land.

Köparna ha alltså fått det beskedet, att om de kunna komma med tillfredsställande förklaringar på dessa punkter så skola vi också vara beredda att gå in i förhandlingar med dem i positiv anda. Men när vi icke fått dessa upplysningar ännu så länge från någon av dem, har det icke varit möjligt att på denna väg åstadkomma något positivt resultat. Jag vet mycket väl, herr Thorell, på vilka villkor en viss schweizisk export skulle kunnat upptagas och kunnat flyta relativt lugnt och lätt; det hade varit om vi gått med på den schweiziska hästhandlarorganisationens önskemål och beslut, beslut som vi t. o. m. ha skriftliga kopior av från deras protokollförda sammanträden, att de inte vilja köpa svenska hästar i Sverige förrän vi släppa hästhandeln helt fri, så att de fritt kunna köpa av de hästhandlare i Sverige, som man vill köpa av, och icke av andra. På de villkoren skulle det gå för sig, men de villkoren ha vi icke ansett överensstämmande vare sig med den svenska hästavelns och de svenska hästuppfödarnas intressen eller med de direktiv, som vi haft från vederbörande departementschef, både den nuvarande och hans företrädare. Men som sagt: är det detta som herr Thorell såsom branschman alluderat på, har herr Thorell nu fått bekräftat hur och på vad sätt den affären kunnat ordnas. Om herr Thorell anser, att man borde förfara på det sättet, vore det intressant att få höra det.

Under detta anförande övertog herr andre vice talmannen ledningen av förhandlingarna.

Svar på interpellation. (Forts.)

Herr **Pettersson** i Rosta: Herr talman! Med anledning av herr Thorells uttalande, att han aldrig exporterat några hästar, skulle jag bara vilja fråga honom, om han icke sålt hästar till norska staten. Jag tänker då på de hästar, som funnos i Södermanland en tid men som sedan exporterades till Norge.

Vidare skulle jag vilja fråga, om han icke varit med om att i början på kriget exportera hästar till Finland. Det gick ju en hel del hästar dit, och det viskades om att herr Thorell var med om denna export.

Det skulle vara intressant att få klarhet i båda dessa frågor.

Herr **Thorell**: Herr talman! Jag skall mycket gärna stilla herr Petterssons i Rosta nyfikenhet. Jag exporterade icke några hästar i någotdera fallet och varför? Jo, de finska hästarna köptes här i landet av dem som köpa hästar för svenska arméns räkning. Hästarna mönstrades in av svenska militärveterinärer, och vart de sedan transporterades kunde jag knappast ha reda på från början. I det andra fallet levererades hästarna på ett tidigt stadium till de här upprättade norska polistrupperna. Att de sedan skulle gå till Norge tror jag icke blev avgjort förrän det blev fråga om inmarsch i Norge av de norska polistrupperna. Herr Petterssons i Rosta nyfikenhet kan jag alltså stilla med detsamma.

Beträffande sedan herr Liedbergs tal om den schweiziska hästexporten var det ju mycket intressant att höra, hur det låg till med den saken. Men jag har icke alls framställt någon önskan om hur den svenska exporten skall gå till. Jag har bara framställt den önskan, att exporten skall komma till stånd, och jag kan, ärade kammarledamöter, icke hjälpa att jag med anledning av herr Liedbergs anförande måste fråga, om det var bättre att stoppa den schweiziska hästexporten därför att vederbörande icke fingo köpa genom de svenska hästhandlarna än att det blivit en ordentlig konkurrens dem emellan och hästarna kanske för samma pris kunnat gå ur landet. Jag kan icke hjälpa att jag undrar, om detta är rätta sättet att gynna säljarna, uppfödarna, här i landet; jag vet det icke, jag bara ställer frågan. Mig förefaller det icke att vara det rätta sättet. Att vara så behårt konservativ tror jag för min del icke är affärsmissigt. Jag rekommenderar icke att man skall göra något annat, utan jag bara ifrågasätter, om man gör hästuppfödarna en tjänst, då man handlar på detta sätt.

Herr **Liedberg**: Herr talman! Det var mycket bra att få klarhet i hur herr Thorell ser saken.

Jag har icke sagt, att det var i och för sig önskvärt att stoppa exporten. Det var ju icke vi som stoppade exporten, utan den saboterades av vederbörande köpare med hjälp av statsmakten i det landet. Det vågar jag säga här, därför att jag har belägg för det.

Men när det då låg så till som jag talade om nyss, att den schweiziska sammanslutningen Verband Schweizerischer Pferdehändler ställde som villkor för fortsatt export från Sverige till Schweiz, att den skulle få hand om saken i egen regi inom Sveriges gräns, är jag fortfarande av den mening, att det kunde vi icke gå med på.

Kammaren skall göra klart för sig, att vid det tillfället — det gäller troligen fortfarande men under alla förhållanden vid det tillfället — var det en så pass stor prisskillnad mellan Schweiz och vårt land, att ett överantvordande av affärerna på enskilda händer på det sättet hade medfört fullständigt orimliga mellanhandsförtjänster, som hade gått ut över de svenska säljarna. Läget är icke detsamma i dag. Den internationella prisnivån och den svenska ha i alla händelser i betydande grad närmat sig varandra.

Svar på interpellation. (Forts.)

Hästhandlarna ha ständigt, så länge vi handhaft denna sak, haft precis samma rätt att saluföra hästar som varje annan försäljare av hästar. Det som vi ansågo oriktigt var att hästhandels representanter skulle ha en *förmånligare* ställning än de, som själva ville saluföra sin vara utan mellanhänder. Jag kan meddela, att i Danmark, där man från början organiserade exporten under kriget till Tyskland på kvoter till därvarande hästhandlare, har man övergått till vårt system. Danmark hade möjlighet att kvotera exporten på tidigare exportörer, därför att Danmark hade under hela mellankrigstiden mellan det förra världskriget och detta bedrivit kontinuerlig export av ganska betydande mått. Jag vill minnas, att medeltalet låg uppe vid 15 000—20 000 hästar om året, medan vi praktiskt taget under denna tid hade plus minus noll i fråga om exportsiffrorna. Där kunde man alltså på grundval av traditionella förhållanden giva olika exportörer mot deras tidigare affärer svarande kvoter. Vi hade inga som helst möjligheter, även om vi skulle ha velat gå in för den linjen, att säga hur mycket den och den hästhandlaren skäligen skulle ha i andel av exporten. Det finnes ingen sådan utgångspunkt att välja. Men Danmark, som sålt så mycket hästar, har likväl numera övergått helt och hållet till vårt system. Affärerna ske i Export-Udvalgs regi vid offentliga uppköp, där det köpande landet har sina representanter precis som vi haft det här, då vederbörande i samråd med de svenska representanterna fingo göra sina uppköp.

Debatten har i alla händelser givit den intressanta upplysningen, att herr Thorell anser, att om det stöter på några hinder och det blir någon fnurra på tråden, skall man hellre än att säga, att på de och de villkoren kunna vi exportera, förklara: Var så goda, herrar hästhandlare, tag hand om saken, köp av den ni vill och låt de andra stå utanför!

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8.

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**, som yttrade: Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Pettersson i Dahl har till mig framställt två frågor av följande lydelse:

»1) Är statsrådet villig att vidtaga åtgärder för att påskynda elkraftutredningens arbete?

2) Kan statsrådet fixera en ungefärlig tidpunkt, vid vilken detta arbete kan väntas bli slutfört?»

Jag tillåter mig först hänvisa till vad jag såsom svar på en interpellation av herr Hesselbom yttrade i första kammaren den 29 juni i år om elkraftutredningen och dess verksamhet. Jag framhöll då bland annat, att utredningsuppgiften var utomordentligt omfattande och att ett avsevärt och tidskrävande arbete utförts. Jag underströk vidare, att regeringen självfallet hade sin uppmärksamhet riktad på utredningens arbete och att — om det befunnos nödvändigt — åtgärder komme att vidtagas för att påskynda detsamma.

Nu vill jag endast tillägga, att elkraftutredningens arbete fortskrider i snabb takt. Resultat i form av tryckta betänkanden komma snart att föreligga. Utredningsarbetet i dess helhet torde dock icke kunna avslutas under 1947.

Till sist vill jag lämna den upplysningen att regeringen har för avsikt att från och med den 1 januari 1947 överflytta de ärenden, som röra elektriska starkströmsanläggningar, och därmed även elkraftutredningen till kommunikationsdepartementets verksamhetsområde.

Svar på interpellation.

Svar på interpellation. (Forts.)

Härpå anförde

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag skall be att till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet få framföra ett tack för det svar jag fått på min interpellation.

Statsrådet har hänvisat till sitt svar i första kammaren den 29 juni i år på en liknande interpellation. Jag tillåter mig för sammanhangets skull kommentera det svar statsrådet då lämnade.

Statsrådet nämnde då först om de direktiv utredningen fått och sade, att den skulle i första hand avse att klargöra i vilka hänseenden missförhållanden rådde beträffande produktionen och distributionen av elektrisk kraft samt vilka orsakerna till dessa missförhållanden vore. Vidare skulle bland annat de villkor, på vilka kraften tillhandahölls konsumenterna, göras till föremål för studium. Dessutom skulle undersökas orsakerna till den bristande enhetligheten vid utförandet av distributionsnäten ute i bygderna och avgivas förslag till avhjälpande av dessa brister. Så skulle man ytterligare utreda frågan om ökad statlig medverkan för den elektriska kraftens utbredning till de landsdelar, som ännu saknade dylik kraft. Slutligen skulle man undersöka, vilket var det egentliga motivet för detta utredningskrav från riksdagens sida, ett förstatligande av produktionen och distributionen av elektrisk kraft samt huruvida staten möjligtvis då skulle behöva övertaga hela denna verksamhet.

Sedan skildrade statsrådet hur utredningen hade fortskridit. Utredningen hade i första hand ansett att det skulle vara landsbygdens förhållanden som borde undersökas, bland annat elektricitets användning i jordbruket, landsbygdens system- och standardiseringsfrågor, tariffstandardisering, teknisk sakkunskap till landsbygdsdistributionen m. m. Ett viktigt arbete vore slutligen att undersöka den nuvarande organisationen av detaljdistributionen. Så talade statsrådet om att vi ha sammanlagt en 3 700 kraftföretag. Det är klart, att skola dessa undersökas i alla detaljer är det ett oerhört tidskrävande arbete. Statsrådet omtalade att inventeringen slutförts i 19 län, och det är alltså icke så många län som återstå. Man har gått in för att trycka dessa redogörelser och distribuera dem. Statsrådet sade, att elkraftutredningen har den uppfattningen, att när detta material kommer ut, skulle det kunna bli av mycket stort värde.

Statsrådet har ju här i sitt korta svar sagt, att dessa betänkanden snart komma att föreligga i tryck. Jag måste här i alla fall göra en liten stillsam erinran mot denna utredning. Det är riktigt, att vi ha ca 3 700 företag, varav en del mycket små och en del större. Jag skulle emellertid vilja ställa frågan, om det faktiskt är nödvändigt att man i detalj utreder vartenda ett av dessa företag. Jag tror, att vi i detta Krängel-Sverige, som blivit ett slagord, ha gått för långt i statistikkraseri. Jag undrar om det icke skulle kunnat rensas ut en del. Jag tror, herr statsråd, att om man hade tagit stickprov på olika typer av företag i olika delar av landet, skulle man kunnat komma till precis samma resultat och skulle icke ha behövt drunkna i denna oändliga statistik, som icke gör någon människa i detta land glad. Jag skulle vilja se hur många av riksdagens ledamöter som komma att läsa detta utredningsbetänkande. De komma naturligtvis att taga ett stickprov från sin hembygd. Om utredningen tagit ut analoga företag på olika platser och jämfört dem, tror jag att man i detta fall kommit lika långt.

I alla fall kommer denna utredning att den 23 januari nästa år ha suttit i fyra år. Statsrådet säger, att det kan icke tänkas att den skall kunna avslutas 1947. Den kommer alltså att taga över fem år. På dessa fyra år har den icke kunna göra annat än samla statistik. Såvitt jag kunnat döma av detta svar

Svar på interpellation. (Forts.)

har utredningen icke ens kommit att ännu taga upp de principfrågor, som det egentligen rört sig om.

Jag har ingen annan kommentar än att jag beklagar, att det tagit denna långa tid. Jag tror, att alla framstötar i riksdagen i olika sammanhang givit uttryck för hur man ser på frågan i bygderna och uttryck för att man vill att någonting skall göras så fort som möjligt. Vi hade en liknande fråga till diskussion i lördags, och jag tycker, att man då fick ett gott belägg för att denna utredning snarast möjligt bör komma på riksdagens bord.

Jag skall sluta med att endast beklaga, att denna utredning enligt min uppfattning har gjorts alltför noggrann och vidlyftig. Jag tror, att resultatet faktiskt kunde ha blivit kanske icke bättre men precis lika bra, om icke vartenda ett av dessa små eller stora företag hade undersökts utan man hade nöjt sig med att taga stickprov på dessa elektriska företag.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Håstad till mig riktat frågan, om jag är beredd att medverka till en lagstiftning, avseende krav på racerbåtförarens kompetens och nykterhet vid ratten samt besiktningstvång i avseende på racerbåtar.

Beträffande *kompetensfrågan* vill jag först erinra om att enligt gällande befälsförordning föreligger i fråga om maskindrivet fartyg med en brutto-dräktighet understigande 30 registerton krav på särskild kompetens för befälhavare endast om fartyget i förordningens mening antingen är passagerarfartyg eller eljest yrkesmässigt nyttjas såsom handelsfartyg. För framförande av racerbåtar liksom flertalet andra båtar, som på grund av typ och storleksordning i dagligt tal kallas motorbåtar, erfordras i allmänhet ej särskild kompetens hos föraren.

Självfallet åligger det emellertid varje förare av en farkost att iakttaga de s. k. sjövägsreglerna och de övriga föreskrifter, som kunna gälla för trafik i de farvatten, där han färdas. Vidare är han givetvis också underkastad de allmänna aktsamhetsreglerna i sjölagen. Han blir sålunda vid överträdelse av dessa regler och föreskrifter förfallen till straff — böter eller fängelse — enligt gällande ansvarsbestämmelser. Vid vållande av olycka, som haft dödsfall till följd, kan straff för vållande till annans död jämlikt strafflagen 14:9 ifrågakomma.

Kommerskollegium har på min begäran gjort en undersökning i fråga om sådana sjöolyckor, som varit föremål för utredning inom kollegium och berört fartyg, varå förare med särskild behörighet ej erfordrats. Undersökningen har avsett en period av sex år närmast före kriget (1934—39) samt år 1946. Den har givit vid handen, att av de 17 olyckor, som inträffat under sagda tid, 9 fall gällt motorbåtar, men därav blott 4 s. k. racerbåtar. Tre av dessa olyckor med racerbåtar ha föranlett förlust av människoliv. I ett av fallen, vilket gällde kollision mellan en racer och ett fiskefartyg, gav utredningen till resultat, att skulden till olyckan icke legat hos föraren av racern. Beträffande de övriga två fallen — vilka närmast synas hava föranlett interpellationen — finnes icke anledning tro annat än att racerförarna besuttit tillräcklig kunskap om sjövägsreglerna och andra ifrågakommande säkerhetsföreskrifter men åsidosatt den omsorg och varsamhet, som fordrats för olyckans undvikande. Sådana fall torde icke kunna förhindras genom krav på särskild förarkompetens.

När det gällt att bibringa förare av smärre farkoster, såväl maskindrivna

Svar på interpellation. (Forts.)

som andra, nödiga kunskaper beträffande sjövägsreglerna m. m. torde de existerande motorbåtsklubbarna och segelsällskapen på ett verksamt sätt ha bidragit. En mera brett upplagd propaganda för ökad kännedom om sjövägsreglerna och andra föreskrifter för sjöfarande samt vad jag skulle vilja kalla »trafikvett till sjöss» torde kunna åvägabringas under medverkan av kommerskollegium t. ex. genom publicering och spridning av en populär handledning i ämnet. Jag är beredd att närmare överväga, vad som härvidlag kan och bör göras men finner icke nu anledning förorda särskilda regler om förarkompetens vad gäller racerbåtar.

Kravet på nykterhet hos den, som framför racerbåt, har självfallet fullt berättigande. Interpellantens tanke torde väl vara att för rattfylleri hos racerbåtförare borde stadgas ansvar efter i huvudsak samma principer, som gälla för fylleri hos bilförare. Det skulle dock medföra betydande svårigheter att kontrollera efterlevnaden av en sådan lagstiftning. Möjligheterna att konstatera och bevisa fylleri hos racerbåtförare skulle säkerligen visa sig vara avsevärt mindre än när det gäller bilförare. Detta skulle väl praktiskt taget endast låta sig göra, då en olycka redan inträffat. I dylikt fall torde det emellertid av domstolarna betraktas såsom en synnerligen försvarande omständighet, om den, som vållat sjöolyckan, varit spritpåverkad vid olyckstillfället. Att införa särskilda lagbestämmelser om nykterhet vid ratten hos racerbåtförare synes mig därför åtminstone för närvarande icke böra ifrågasättas.

Jag övergår härefter till frågan om *besiktningstvång*.

Enligt gällande lagstiftning om tillsyn å fartyg är fartyg principiellt underkastat inspektion för, som det heter, »utrönande, huruvida fartyget är i behörigt skick». Undantag gäller dock för vissa slag av fartyg, vilka då även äro undantagna från de särskilda föreskrifter, som meddelats angående byggnad och utrustning av fartyg.

Till de undantagna fartygskategorierna äro flertalet racer- och andra motorbåtar att hänföra. Att särskilja racerbåtar från övriga undantagna fartyg stöter på stora praktiska svårigheter. Om undantaget i stället helt upphävdes skulle detta innebära, att bl. a. alla motorbåtar bleve underkastade inspektion samt gällande byggnads- och utrustningsföreskrifter. Redan ett inordnande av racerbåtarna under fartygsinspektionens kontroll och i än högre grad en utsträckning av inspektionen till motorbåtar överhuvud taget skulle medföra avsevärda organisatoriska svårigheter och göra det nödvändigt att öka inspektionens personal. I detta sammanhang vill jag erinra om att frågan om en allmän registrering av smärre farkoster ett flertal gånger varit föremål för överväganden inom handelsdepartementet. De fördelar, som såväl ur militär beredskaps- som ur allmän sjöfartssäkerhetssynpunkt avsetts att vinnas med en sådan registrering, ha dock icke ansetts uppväga de praktiska svårigheter, som genomförandet av registreringen erbjuder, varför frågan hittills varje gång fått förfalla. Motsvarande svårigheter skulle förvisso uppstå vid utsträckande av nu gällande besiktningstvång för fartyg till mindre enheter. Skyldighet för en båtägare att underkasta honom tillhörig båt inspektion, vilken för att vara effektiv får lov att upprepas med vissa tidsintervaller, måste givetvis också bli en ganska betungande.

Innan man ger sig in på en sådan åtgärd måste därför, synes det mig, mycket bärande skäl kunna framföras till stöd därför. Så är enligt min mening knappast förhållandet. Genom införandet av besiktningstvång för racerbåtar skulle visserligen skapas en viss garanti för båtarnas sjövärdighet. Nyttan härav torde emellertid icke bli så stor, då det, med hänsyn till racerbåtarnas användning, väl ligger i sakens natur, att avkall måste ges från vanliga fordringar å sjövärdighet. Vidare skulle nog besiktningstvånget egentligen endast

Svar på interpellation. (Forts.)

bliva av betydelse för racerbåtarna själva och de ombord å båtarna befintliga personerna men knappast, såsom interpellanten torde avse, bidra till att öka säkerheten för de andra fartyg, vilka trafikera samma farvatten som racerbåtarna.

Under sådana förhållanden synes det icke föreligga tillräckliga skäl att lägga racerbåtarna under fartygsinspektionens kontroll genom att föreskriva besiktningstvång för dem.

Avslutningsvis vill jag framhålla, att även om hittills inträffade olycksfall med racerbåtar icke synas motivera speciell lagstiftning i den riktning interpellanten åsyftar, så kan dock utvecklingen av motortrafiken i trängre farleder och särskilt trafikerade farvatten möjligen visa sig påkalla regler om fartbegränsning och andra därmed jämförliga tvångsföreskrifter beträffande såväl racerbåtar som andra motordrivna farkoster. Jag är för min del beredd att medverka därtill.

Vidare anförde:

Herr Håstad: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt tack för det svar han nyss lämnat. Visserligen är detta icke så positivt som jag väntat. Men jag vill i alla fall taga fasta på det tillmötesgående i åtskilliga avseenden som det innehåller.

Självfallet är det olyckan vid Vaxholm i somras och andra händelser, som givit mig anledning att nu taga upp problemet om racerbåtarna. Mitt syfte har dock ingalunda sträckt sig till att förorda ett allmänt inskridande till kontrollerande av motorbåtstrafiken; jag har begränsat mig utslutande till racerbåtarna, som måste anses utgöra en större fara för sjöfarten än övriga båtar.

Statsrådet tyckes vilja göra gällande — kanske med viss rätt — att det skulle vara svårt att göra en klar avgränsning mellan vad som skulle kunna betraktas som racerbåtar och andra motorbåtar. Jag antar dock att våra myndigheter haft svårare problem att brottas med och övervinna än detta. Man kan till utgångspunkt endast behöva taga faromomentet. Vare sig man går på planingen eller hastigheten eller söker en kombination av bägge, synas några större svårigheter icke behöva möta för en önskelig kategoriklyvning.

Sedan avvisar statsrådet för närvarande behovet av kompetensbestämmelser. Jag måste — utan att vara direkt sakkunnig på området — dock finna det egendomligt, att icke ett visst minimum av kompetens skulle kunna uppställas då det gäller både skötseln av motorer och kännedomen om de elementära sjöfartsreglerna. Särskilt känner jag mig besviken på statsrådets svar, när det gäller kravet på förarens nykterhet. Statsrådet utgår ifrån kontrollsvårigheterna och anser, att det bör vara till fyllest, om myndigheterna, i händelse en olycka inträffar, vidtaga den skärpning av straffet som kan vara rättmätig på grund av förarens alkoholkonsumtion. Denna uppfattning avviker dock från de allmänna principer, som vi numera lägga till grund för kontrollen av motortrafiken överhuvud, nämligen att nykterhetsreglerna skola vara avfattade i både uppfostrande och förebyggande syfte. Icke heller när det gäller motortrafiken till lands är den kontroll, som kan utövas, särdeles intensiv. Det är självfallet mycket svårt och förenat med ganska stora komplikationer att åstadkomma en sådan. Ändock anses den nödvändig. Jag skulle tro, att det åtminstone i större och viktigare farleder ej skulle innebära större besvär att utöva kontroll över nykterheten än det är till lands.

För mig är det väsentliga i alla fall, att det är ett samhällsintresse att skapa största möjliga trygghet för att vederbörande racerbåtsförare handha sitt fartyg under full nykterhet.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag vill till sist, herr talman, bara med beklagande meddela, att herr Lindberg i Stockholm, som känner sjön och är fackman på detta område, tänkt deltaga i debatten och framföra samma synpunkter som jag men nyss blivit förhindrad av ett annat sammanträde. Han gav mig rätt att på detta sätt tillkännage sitt instämmande.

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Myrdal**: Jag vill bara helt kort tillägga, att jag tror, att de sakkunniga myndigheterna svarat mig, att det är mycket svårt att draga en förnuftig gräns och göra särregler för racerbåtar.

I vad gäller kompetensen ser jag icke något behov av att ställa till med en inspektion, som prövar vederbörandes kunskaper, eftersom det faktiskt icke gjorts troligt, att någon olycka föranletts av bristande kompetens hos en förare.

Jag förstår mycket väl, att herr Håstad kan mena, att vi skola ha liknande regler för motorbåtsförare som för bilförare, när det är fråga om nykterheten. Skulle det ha någon mening, skulle det betyda, att vi skulle polisinspektera båtarna även när olycksfall icke äga rum. Att inskriva en sådan regel i vår lagstiftning ser jag icke tillräckliga skäl för. Det kan knappast vara folkpedagogiska skäl, herr Håstad. Hela vår strafflagstiftning uppbäres av den regeln, att bristande nykterhet alltid räknas som en försvarande omständighet vid brotten.

Jag skulle slutligen vilja tillägga, att här ha vi ett mycket gott exempel på hur en god mans goda nitälskan för en god sak driver honom att söka åstadkomma nya regler, nya inspektioner, nya föreskrifter, alltså precis att krångla till det förut mycket krångliga Sverige.

Herr **Håstad**: Herr talman! Jag hade väntat mig det sista — att »Krångel-Sverige» skulle tas fram kom icke som någon överraskning. Men mina önskemål gälla ju dock blott en mycket begränsad del av motortrafiken. Huvudsynpunkten är säkerhetsintresset, som det måste vara samhällets sak att vårda.

Det förefaller mig för övrigt, som om statsrådet icke har någon klar uppfattning om hur kontrollen av motortrafiken till lands sker. Statsrådet måtte tro, att det förekommer en ständig kontroll över våra yrkeschaufförer och privatbilister. Det är icke alls så. Det är mycket sällan sådan förekommer — ytterligt sällan — och så har jag tänkt mig att det skulle bli också i fråga om racerbåtstrafiken. Men att få den regeln lagfäst, att vederbörande till följd av onykterhet kan bli stämd, även om ingen olycka åstadkommits, skulle enligt min mening vara av mycket stor betydelse. Det är också mycket typiskt, att opinionen kräver ytterligare skärpta åtgärder för att stävja rattfylleriet bland bilisterna.

Slutligen vill jag endast fästa uppmärksamheten vid att detta problem kan få en helt annan och större betydelse i den mån racerbåttrafiken kommer att tilltaga i omfattning, något som vi väl få antaga att den gör. Det kan mycket snart, skulle jag tro, bli nödvändigt t. ex. i Stockholms och Göteborgs skärgård att utfärda reglerande bestämmelser på detta område. Nu synes det mig viktigast att ha sådana i beredskap och icke vänta tills den ena olyckan följer på den andra.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10.

Svar på interpellation.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har fru Rönn-Christiansson frå-

Svar på interpellation. (Forts.)

gat mig, om jag ville företaga en undersökning angående produktionen av dam- och barnstrumpor för utredande av orsaken till den dåliga kvaliteten och de höga priserna samt om jag vore beredd att till priskontrollnämnden ge direktiv som syftade till en prissänkning å dam- och barnstrumpor, därest utredningen gäve vid handen att detta vore motiverat. Med anledning härav får jag anföra följande.

Vad först angår *damstrumpor av konstsilke* infördes normalpriser å denna vara den 1 augusti 1943. Så gott som allt konstsilke, som användes för strumptillverkning, liksom även de finare bomullsgarner, som vid tillverkning användas för förstärkning av strumpor i foten och kragen, måste importeras, då inhemskt garn för ändamålet icke framställes. Priserna på importerat konstsilkegarn har sedan importen från Tyskland upphört och måst ersättas med import från andra länder stigit icke oväsentligt. Som följd därav ha detaljhandelspriserna å konstsilkestrumpor måst höjas med i allmänhet drygt 6 procent. Däremot ha priserna på garner och produkter av natursilke i utlandet sänkts, varför en prissänkning å natursilkestrumpor blivit möjlig.

Med hänsyn till att konstsilkestrumpor i ökad utsträckning kommit att ersätta yllestrumpor, har det ansetts riktigt att tills vidare tillåta import av konstsilkesstrumpor, trots att priserna i genomsnitt torde ligga omkring 40 % högre än priserna på motsvarande, av utländskt garn tillverkade svenska kvaliteter.

Slitstyrkan på konstsilkestrumpor har avsevärt försämrats under kriget. Detta beror på att kvaliteten på importerat konstsilkegarn sjunkit. Vidare föreliggande svårigheter att erhålla förstärkningsgarner av bomull, vilka i mycket ringa omfattning spinnas inom landet. Fabrikanterna ha därför nödgats för förstärkningsändamål använda konstsilke- eller cellullgarn, som ej har samma styrka.

Vad angår *dam- och barnstrumpor av ylle* infördes normalpriser i början av år 1942. Vissa prissänkningar ha sedan dess ägt rum, vilka tillsammans med vissa justeringar av handelsmarginalerna medfört en sänkning av minutpriserna å standardiserade yllestrumpor med i runt tal 5 % för damstrumpor och 6 % för barnstrumpor. Det kan i detta sammanhang påpekas, att en barnstrumpa i många fall i tillverkning kostar lika mycket som eller mera än en dam- eller herrstrumpa.

På yllestrumpor råder brist beroende på flera omständigheter. De finare garnnummer, som användas för strumptillverkning, spinnas endast i mindre omfattning inom landet. Man har därför varit hänvisad till andra, grövre garner, varigenom den inhemska produktionen av strumpor minskat. Före kriget importerades i stor omfattning yllestrumpor, i synnerhet från Tyskland och England, men någon sådan import förekommer icke för närvarande i nämnvärd utsträckning. Slutligen har tillverkningen av s. k. pläterade strumpor — vilkas utsida utgöres av konstsilke respektive ylle och insidan av bomull — på grund av brist på erforderliga garner upphört. Då dessa strumpor ofta användas i stället för yllestrumpor har deras bortfallande ur marknaden accentuerat bristen på dylika strumpor.

Slitstyrkan på yllestrumpor har försämrats beroende på att tillgången på de önskvärda högklassiga garnkvaliteterna varit otillräcklig. Dessutom ha de garner, som stått till förfogande, oftast varit uppblandade med cellull, som ej har samma styrka som ull. Fabrikanterna ha emellertid nu möjlighet att i större omfattning övergå till tillverkning av helyllestrumpor.

Vad slutligen angår *bomullsstrumpor* infördes normalpriser i slutet av år 1941. Några ändringar av de vid nämnda tidpunkt fastställda normerna ha icke företagits med undantag för vad som föranletts av ändrade materialpri-

Svar på interpellation. (Forts.)

ser. Å ett fåtal barnstrumpor företogs dock en mindre höjning av fabrikspriserna från och med den 1 juli 1946 med anledning av att dessa artiklar syntes vara så lågt prissatta, att de i ytterst ringa omfattning tillverkades av fabrikanterna. Genom att samtidigt en sänkning av handelsmarginalen å dessa varor gjordes, påverkades dock icke minutpriserna i någon högre grad. Någon väsentlig kvalitetsförsämring har icke ägt rum i fråga om bomullsstrumpor.

Av det anförda framgår, att i nuvarande läge någon nämnvärd sänkning av strumppriserna icke synes kunna ske. Myndigheterna följa emellertid utvecklingen med uppmärksamhet, och i den mån möjlighet till prissänkning uppkommer genom förbättrad materialtillgång eller lägre importpriser komma åtgärder för sänkning av priserna att vidtagas. Givetvis måste härvid tillses, att strumpornas kvalitet icke försämras utan i stället bättre kvalitet eftersträvas.

Vidare yttrade

Fru Rönn-Christiansson: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet för svaret, fastän jag måste i samma andedrag säga, att jag långtifrån är tillfredsställd med det. Det var ej vad jag hade hoppats.

Det torde vara allmänt känt, att barn- och damstrumpor äro alltför dyra, särskilt med tanke på att de äro nödvändighetsvaror, som tillverkas som massartiklar. Slitstyrkan har ytterligare försämrats, framhålles av statsrådet i interpellationssvaret, vilket jag också anført i min interpellation. Strumpkontot är en mardröm för flertalet kvinnor, och tusentals kvinnor få många gånger försaka en måltid för att köpa sig ett par strumpor. Vidare bör beaktas, att det i många kvinnoyrken, såsom för sjuksköterskor, servitriser, affärs- och bankanställda m. fl., kräves att man i sitt arbete är propert klädd, och utgifterna för strumpor stå i mycket dålig relation till de låga kvinnolönerna.

I svaret angåvos materialbristen och höga importpriser såsom de enda orsakerna till de låga kvaliteterna och höga priserna. Enligt min uppfattning har statsrådet bortsett från en mycket viktig faktor nämligen att fabrikanter, grossister och detaljister tillåtas att skörta upp priserna på konsumenternas bekostnad. Det var på hithörande område som jag bland annat ansåg en undersökning motiverad. Statsmakterna ha ju helt andra möjligheter härtill än den enskilde. Jag vill här betona de låga textilarbetslönerna. Dessa kunna alltså icke vara orsaken till de höga priserna på textilprodukterna. Jag har här material som visar, att arbetslönerna för ett dussin strumpor belöpa sig på 3 kronor 28 öre. Vissa moment av arbetet utföras på ackord och andra moment mot timlön. Sedan tillkomma fabrikanternas omkostnader för råvaror, administration, transporter o. s. v. Men jag tror, att man har sinne för proportioner, om man förmodar, att ett dussin strumpor kosta fabrikanterna 10 å 12 kronor. Vidare anger det material jag har att detaljisten lägger på 45 å 50 % av priset. Så kommer den procentsats grossisten lägger på. Undra sedan på att konsumenterna få betala oerhörda priser.

Jag hade varit tacksam, om jag fått mera sådant material i svaret. Statsrådet anför även, att man måste använda cellull i stället för bomull i förstärkningarna av krage, häl och tå. Likaså användes cellull i yllestrumporna. Detta är ju riktigt. Men då anmäler sig frågan om icke cellullen för fabrikanterna förbilligat framställningskostnaderna. Självklart är det så. Men konsumenterna få betala lika mycket som för bomull. Här är alltså en faktor att beakta.

I svaret framhålles vidare, att på grund av sänkta importpriser har man kunnat sänka priset på natursilkestrumpor. Jag framhöll i min interpellation, att denna faktor kommer icke flertalet kvinnor till godo utan endast ett

Svar på interpellation. (Forts.)

fåtal, som har råd att köpa natursilkestrumpor. Därigenom bli ju endast de mera välsituerade hjälpta. Ävenså anföres, att priset på dam- och barnstrumpor av ylle sänkts med 5 å 6 %. Någon verklig lättnad för flertalet familjer har detta icke inneburit, utan kontot för barnens strumpor är fortfarande mycket stort. Som bekant växa barnen ur och slita hårt sina klädespersedlar, varför det är ett stort problem för många föräldrar att hålla barnen med kläder. Stick i stäv med dessa prissänkningar står upplysningen att fabrikspriserna på barnstrumpor av bomull höjdes den 1 juli 1946. Motiveringen till detta var att fabrikanterna annars vägrade att tillverka några strumpor. Man står frågande inför huruvida producenterna på detta sätt få dirigera marknaden genom att vägra producera nödvändighetsvaror. Osökt anmäler sig frågan om vad priskontrollnämnden borde göra. Priskontrollnämnden betraktar prisfrågorna med hänsyn till den ändring som är betingad av olika faktorer. Men det viktiga är enligt min mening att man undersöker om en vara verkligen är värd det pris som åsättes densamma.

På senare tid har man märkt en förbättring från priskontrollnämndens sida. Jag syftar på den prissänkning som skett på radioapparater. Här har man undersökt framställningskostnader samt den skäligen vinst grossister och detaljister böra ha, och resultatet kom allmänheten till godo. Man borde även när det gäller strumporna gått till väga på samma sätt. Det vore en rimlig begäran; och jag ställer mig undrande, varför statsrådet ej varit med på detta. Ty när arbetslönen för ett dussin strumpor är lägre än ett par i affären, så måste orsaken härtill sökas på samma sätt som när det gällde radioapparaterna. Betänker man vidare den dyra reklamen för damstrumpor och hur specialaffärerna ha fullt upp att göra med expedieringen av nämnda vara, så måste nuvarande förhållanden vara mycket lukrativa för vederbörande. Det måste vara fel någonstans, och det var frågan om det felet jag tyckte skulle undersökas. Om svaret gått i den av mig här nämnda riktningen, så hade det varit mer tillfredsställande, och då hade konsumenterna kunnat taga förhoppningarna om en prissänkning på barn- och damstrumpor som en realitet inom en snar framtid.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 11.

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**, som yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har fröken Öberg frågat mig, om den senaste minskningen av kötttransonerna varit absolut nödvändig och om jag i sådant fall vore villig att lämna ett klarläggande besked varför. Med anledning härav får jag meddela följande.

Den totala slakten under vart och ett av förkrigsåren 1937—1939 uppgick till i medeltal 301 000 ton köttvaror, häri inberäknat såväl slakten vid kontrollslakterier och offentliga slakthus som slakten hos byslaktare och hemma på gårdarna. Ungefär hälften av denna slakt utgjordes av fläsk. Av slakten exporterades en del, men samtidigt skedde import av köttvaror, bland annat amerikanskt fläsk. Exporten och importen av samtliga köttvaror utvisade ett exportöverskott av i medeltal omkring 9 000 ton per år. Konsumtionen av köttvaror under denna tid kan alltså beräknas till i genomsnitt omkring 292 000 ton per år. Efter en genomsnittlig folkmängd av 6,3 miljoner under ifrågavarande perioder kan konsumtionen per person uppskattas till 46,3 kilogram.

Folkmängden i riket har sedan förkrigsåren ökat, så att den under konsum-

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

tionsåret 1946/47 kan, inklusive flyktingar, beräknas till omkring 6,85 miljoner. Med nyss angivna konsumtion per person skulle den inhemska förbrukningen av kött komma att uppgå till omkring 317 000 ton per år.

Vid nuvarande prisnivå skulle, om köttkonsumtionen nu helt frigavs, efterfrågan å kött per person sannolikt bli högre än före kriget, beroende dels på den förändrade inkomstfördelningen inom landet dels på det förhållandet att vissa viktiga livsmedel alltjämt äro ransonerade. En motsvarande utveckling har här i riket iakttagits efter upphävandet av ransoneringsarna å ost och ägg. Prisutvecklingen på fria köttvaror, alltså älgkött, renkött, får- och lammkött samt hästkött, ha även visat, att ett betydande inköpsbehov utöver den nuvarande konsumtionen av ransonerat kött och fläsk föreligger. Många skäl tala alltså för att kött- och fläskkonsumtionen vid nuvarande prisnivå säkerligen skulle överstiga 317 000 ton, om tillgången på varor vore tillräcklig och ransonerings ej förelåg.

Vad därefter angår tillgången på kött och fläsk har den totala slakten för innevarande konsumtionsår i den kalkyl över jordbrukets inkomster och utgifter, som uppgjorts för prisavvägning på jordbrukets produkter, beräknats till cirka 260 000 ton. Häri ingår även den s. k. svarta slakten av andra djurslag än svin, vilken kunnat beräknas med ledning av statistiken över levererade hudar och kreatursräkningar. Samma möjligheter att beräkna den svarta svinslakten föreligger icke, och det är sannolikt, att den i jordbrukskalkylen redovisade svinslakten icke helt inkluderar den svarta slakten. Hur mycket som skall tilläggas är svårt att angiva, men det är möjligt, att totalslakten ligger omkring 10 000 ton över den kvantitet, med vilken man räknat i jordbrukskalkylen.

Utsikterna till import av kött och fläsk äro mycket begränsade. Avtal har träffats med Danmark om leverans före den 1 februari 1946 av cirka 5 000 ton kött och fläsk. En del av denna leverans är redan fullgjord. För hela år 1947 har därutöver diskuterats en kvantitet på 10 000 ton nötkött och 5 000 ton fläsk, men något allierat godkännande av denna import har ännu icke erhållits. Man torde icke kunna räkna med att före konsumtionsårets utgång den 1 september 1947 få in mer än 6 000 ton härav från Danmark. Importen av andra köttvaror än nötkött och fläsk kan beräknas uppgå till cirka 1 500 ton. Någon export för annat ändamål än hjälpsändningar, huvudsakligen för barnbispisningar, förekommer icke. Då denna export kan beräknas uppgå till något över 2 000 ton nötkött, kan nettoimporten under hela innevarande konsumtionsår uppskattas till cirka 10 000 ton.

Vid samma konsumtion per person som före kriget skulle alltså bristen för innevarande konsumtionsår kunna beräknas till 47 000 ton eller, om den svarta svinslakten antages till nyss angivna storlek, till 37 000 ton.

Nu anförda inom livsmedelskommissionen uppgjorda beräkningar ha under de senaste månaderna underkastats en kritisk granskning av olika näringsorganisationer, varvid deltagit representanter för Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges slakteriförbund, Kooperativa förbundet och konsumtionsföreningarna. Representanterna i fråga förklarade sig icke ha någon erinran att göra mot kommissionens beräkningar, och man var ense om att med hänsyn till försörjningsläget ransonerings måste upprätthållas.

En beräknad slakt av 260 000 ton för hela konsumtionsåret jämte en nettoimport på 10 000 ton innebär, att man med nuvarande poängvärden och tilldelningsprinciper i övrigt i genomsnitt för hela året kan hålla en tilldelning av cirka 400 poäng per person och vecka. Tilldelningen under den gångna delen av konsumtionsåret har, omräknad i nuvarande poängvärden, icke obetydligt överstigit denna siffra och utgör för närvarande 442 poäng per vecka. Denna

Svar på interpellation. (Forts.)

högre tilldelning sammanhänger med att tidigare under år 1946 infrysning av relativt stora kvantiteter kött — mest importerat kött från Danmark — kunnat äga rum och att man ansett bättre, att dessa lager förbrukades, medan de ännu voro av prima kvalitet, i stället för att spara dem med risk för försämring.

Av det anförda följer, att det icke torde komma att bliva möjligt att under resten av konsumtionsåret hålla så hög tilldelning som den nuvarande, såvida icke importen skulle bli större än vad förut angivits. De sänkningar av ransonerna, som skett under den senaste tiden, ha därför varit nödvändiga för att anpassa tilldelningen efter tillgången på köttvaror.

Härefter anförde:

Fröken Öberg: Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för att statsrådet velat svara på mina frågor. Jag hade knappast trott, att så skulle bli fallet, sedan livsmedelskommissionens ordförande dels genom ett radioanförande och dels genom en presskonferens för någon vecka sedan gav det svenska folket besked om hela vårt försörjningsläge, en åtgärd, som i och för sig var nog så riktig. Felet vara bara att denna redogörelse hade bort lämnas innan skärpningen av köttransoneringen kom. Hade så skett, hade säkerligen mycket av tidningspolemiken uteblivit och folkets förtroende för ransoneringarnas fortsatta nödvändighet icke rubbats i så hög grad som det nu gjort.

Vi måste nämligen komma ihåg, att det svenska folket icke nöjer sig med att bara taga emot order. Det vill också veta, varför en myndighet gör så eller så. Detta böra de olika myndigheterna beakta i fortsättningen. Under krig eller krigsfara går det att bara diktera, men under fred få vi kosta på oss att lämna förklaringar. Och svenska folket är mottagligt för skäl.

Det är också mycket möjligt, att om redogörelsen kommit tidigare jag icke hade behövt besvara statsrådet med min interpellation. Som det nu var och då jag hörde husmödrarnas frågor, deras bekymmer och diskussioner, ansåg jag det vara bäst att gå direkt till folkhushållningsministern för att han, om han fann det lämpligt, skulle kunna göra som livsmedelskommissionens ordförande nu gjort, taga upp ransoneringsfrågan i hela dess omfattning.

Efter denna lilla inledning skall jag be, herr talman, att få säga några ord med anledning av det lämnade svaret. Jag måste säga, att det är ganska nedslående. Det innebär ju faktiskt, att man måste räkna med en minskning av kötttransonerna under resten av konsumtionsåret.

Nu kan jag ju icke gå in i någon polemik mot statsrådet om det riktiga i den beräkning, som här framlägges, utan med det förtroende jag har till statsrådets uppgifter får jag bara beklaga, att vårt läge är sådant, att om inga särskilt gynnsamma händelser inträffa, vi få finna oss i en minskning. Men det kan icke hjälpas, att man samtidigt ställer sig den frågan: kan då ingenting göras för att förhindra den enligt min mening otillständiga svartabörs-handel som pågår? Myndigheterna beräkna, att den uppgår till omkring 10 000 ton. Troligen är den mycket större. Kunde vi få en effektiv kontroll över denna handel, kanske vi icke behövde minska ransonerna. Jag tror icke att det räcker med den uppmaning, som livsmedelskommissionen sänt ut i dagarna om att »handla vitt och inte svart». Här behövs säkerligen någon form av starkare kontroll. Ty för dem som icke akta för rov att genom svartabörs-handel minska sina medmänniskors knappa rationer räcker det icke med bara en vädjan.

I detta sammanhang skulle jag även vilja fråga, varför man tog bort slaktgodemännen. Hade de icke en uppgift att fylla såsom övervakare och kontrollanter för att slaktboskapen skulle gå den legitima vägen?

Till slut skulle jag vilja hemställa till statsrådet, att om vi i fortsättningen

Svar på interpellation. (Forts.)

måste räkna med oangenäma förändringar i vårt ransoneringsläge statsrådet försöker se till, att vi i tid bli informerade om detta, så att man kan undgå alla dessa underliga utläggningar och motsägande uppgifter som nu förekommit.

Chefen för folkhushållningsdepartementet, herr statsrådet **Gjöres**: Herr talman! Kanske jag får, trots att kammarens dagordning är mycket belastad, säga några ord i anslutning till vad fröken Öberg nyss yttrade.

Jag vill först säga något om fröken Öbergs kritik mot livsmedelskommissionen, som lämnade sin redogörelse för försörjningsläget vid en enligt hennes mening för sen tidpunkt. Det hade, menade fröken Öberg, varit bättre, om redogörelsen lämnats tidigare. Då hade klarhet skapats i läget, och mycken diskussion hade undvikits. Detta är naturligtvis riktigt. Det hade varit önskvärt, att redogörelsen kunnat lämnas förr. Men det är ju så, att allt hänger samman på detta område. Man kan icke göra några riktigt säkra uttalanden om en enda sida av försörjningsproblemet utan att man har överblick över det hela. Det har i år dessvärre varit så, att de omfattande regnskadorna gjort det svårt att förrän vid en sen tidpunkt överblicka, hur mycket brödsäd vi ha, liksom att överblicka den faktiska fodersädstillgången. Allt detta hänger sedan ihop med tillgången på övriga livsmedel. Jag vill nämna detta som en förklaring till att livsmedelskommissionen icke kunde taga till orda förr än ungefär vid tidpunkt då det skedde.

Det var också en annan omständighet som fördröjde redogörelsen, nämligen den att man just på grund av den ganska oroliga opinionsbildning, som drivits fram från vissa håll, var angelägen att få kontakt med alla de olika organisationer, som här äro berörda, så att dessa verkligen skulle få tränga in i hela materialet och bilda sig en uppfattning om läget. Det är klart, att detta också tog några dagar i anspråk.

Ingen skulle vara gladare än jag, om man kunde ställa i utsikt en ökning av köttransonerna. Men vi sitta där vi sitta. Vi kunna icke importera kött annat än i begränsad omfattning. Kontrollen ligger hos de allierade, och importen av varje kilogram kött till landet måste godkännas i Washington. Behovet i andra länder är större än i Sverige, och det är därför begripligt, att importen till vårt land är mera begränsad än vi själva skulle önska. Enda möjligheten är att bygga upp vår animalieproduktion igen. Det har varit vår förhoppning att kunna göra det, och vi ha arbetat för att få till stånd en ökning av denna. Men vi kunna i dag icke köpa ett enda ton majs utifrån för att öka vår fläskproduktion. Vi få icke köpa andra fodervaror utifrån än kli, vilket vi också gjort. Så länge majsimporten är belagd med servitutet att majs får användas endast för humankonsumtion och icke sättas in för att öka fläskproduktionen, äro vi stängda, därest vi icke skulle överraskas av ett mycket gott skördeutfall i fråga om den svenska fodersädsskörden. Man har här att göra med faktorer, som vi, vad vi än önska och hoppas, icke kunna komma förbi.

Den s. k. svarta slakten är en tråkig historia. Den visar vad som naturligtvis icke är någon nyhet, nämligen att sedan vi kommit ut ur kriget är det svårare att upprätthålla ransoneringarna, alldeles särskilt på ett område, där kontrollen är förknippad med sådana allvarliga svårigheter som fallet är beträffande slakten av svin t. ex. Även i fråga om slakten av kalv föreligga svårigheter att utöva kontroll, men det är dock något lättare därvidlag, då man har en viss efterhandskontroll genom inlevereringen av hudar till garverierna. Jag tror dock, att man får överväga mer än en gång, innan man återupplivar slaktgodemanssystemet. Det är en form av kontroll, som nog var mycket värdefull och möjlig att upprätthålla under krigstidens hårdare villkor, men jag

Svar på interpellation. (Forts.)

tvivlar för min del på att det går att tillgripa den metoden i nuvarande läge. Klart är emellertid, att man uppmärksammat får följa allt detta. Det göra också myndigheterna. De göra därvidlag mer än som kanske är allmänt bekant, och det är alldeles givet, att någon avslappning i myndigheternas vaksamhet på denna punkt icke kan komma i fråga. Vi måste i stället eftersträva att så långt det är möjligt genom ytterligare lämpliga åtgärder begränsa och reducera den slakt, som nu går till svarta börsen.

Overläggningen var härmed avslutad.

§ 12.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson**, som anförde: Herr talman! Herr Sveningsson har i en till mig riktad interpellation frågat

1) om den i 1946 års statsverksproposition omnämnda utredningen rörande statsbidragsverksamheten beträffande enskilda vägar fortskridit så långt, att något förslag i ämnet kunde föreläggas 1947 års riksdag, samt

2) om jag ville tillse, att detta utredningsarbete slutfördes så snart som möjligt.

Den åsyftade utredningen, som närmast ankommer på väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och skogsstyrelsen, avser *dels* möjligheterna att under ekonomiskt rimliga former förbättra vägförbindelserna genom landets mera avlägsna skogsområden ävensom andra i samfärdselhänseende missgynnade bygder, *dels* frågan om en samordning av bestämmelser och villkor samt av handläggningen av ärenden rörande statsbidrag till enskilda vägar.

Fullgörandet av den förstnämnda delen av uppdraget förutsätter enligt vad vederbörande myndigheter förklarat, att en behovsplan för enskilda vägar upprättas. Utarbetandet av en fullständig sådan plan beräknas bli en omfattande och tidskrävande uppgift, som skulle medföra betydande kostnader. Det har av denna anledning ansetts lämpligt, att undersökningen till en början begränsas till en försöksinventering inom olika delar av landet. Genom beslut den 10 maj 1946 har Kungl. Maj:t uppdragit åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och skogsstyrelsen att verkställa en dylik försöksinventering i Östergötlands län samt inom vissa delar av Blekinge och Västernorrlands län ävensom att, sedan tillräcklig erfarenhet vunnits av denna inventering, i samråd med egnahemsstyrelsen och norrlandskommittén upprätta och till Kungl. Maj:t inkomma med förslag beträffande arbetets fortsatta bedrivande.

Samtidigt har Kungl. Maj:t uppdragit åt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och skogsstyrelsen att vid det fortsatta utredningsarbetet i vad avser utarbetande av bestämmelser rörande statsbidrag till enskild väghållning jämväl pröva frågan om behovet av och formerna för en ändring i statsbidragsgrunderna. Enligt meddelade direktiv skulle utredningsarbetet i denna del bedrivas med sådan skyndsamhet, att förslag i ämnet såvitt möjligt kunde föreliggas senast den 1 oktober 1946.

Något sådan förslag har emellertid ännu icke avgivits. Enligt vad jag inhämtat från vederbörande verk har utredningsarbetet blivit fördröjt på grund av svårigheter att disponera för arbetet lämpad personal. Vad angår väg- och vattenbyggnadsverket torde i detta sammanhang böra erinras om att verkets personalorganisation under det förflutna budgetåret varit avpassad i huvudsak efter den begränsade verksamhet på vägväsendets område, som förekom under krigsåren. churu verket under budgetåret ställts inför avsevärt vidgade arbetsuppgifter i samband med vägtrafikens hastiga stegring. De tillgängliga per-

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

sonalresurserna ha därför väsentligen måst disponeras för det löpande arbetet. Under sådana förhållanden har det tyvärr icke kunnat undvikas, att nu ifrågasvarande utredningsarbete i viss mån fått komma i efterhand. Möjligheterna att anlita utomstående arbetskraft för detta arbete äro begränsade med hänsyn dels till arbetets speciella natur och dels till den rådande bristen på teknisk personal. Den av 1946 års riksdag beslutade omorganisationen av väg- och vattenbyggnadsverket, vilken bl. a. innebär en icke oväsentlig utvidgning av personalorganisationen, har ännu icke till alla delar hunnit genomföras och har därför hittills icke haft någon effekt i här berörda hänseende. Även för skogsstyrelsens del har det löpande arbetet lagt vissa hinder i vägen för utredningsarbetets bedrivande.

Trots de föreliggande svårigheterna i personalhänseende har emellertid enligt uppgift ett icke obetydligt arbete nedlagts på utredningen. Sålunda ha överläggningar ägt rum rörande principerna för en samordning av gällande bidragsbestämmelser, såsom i fråga om handläggningen hos de bidragsbeviljande myndigheterna, sättet för arbetsplans upprättande, delaktighet i byggande och underhåll, kontraktsvillkor, bidragsprocentens storlek, kontroll m. m. Därjämte ha vissa förslag uppgjorts till normaltyper för enskilda vägar med hänsyn till förekommande olika trafikbehov.

Den anbefallda försöksinventeringen av vägbehoven har ännu icke kommit i gång. Det har nämligen ansetts nödvändigt att, innan så kan ske, detaljerade föreskrifter utarbetas beträffande sättet för inventeringens utförande. Detta har ännu icke medhunnits.

Såsom framgår av det anförda befinner sig utredningsarbetet fortfarande på ett förberedande stadium, och det torde därför få anses uteslutet, att något förslag i ämnet skall kunna föreläggas 1947 års riksdag.

Vad angår utredningens fortsatta bedrivande anser jag mig ha anledning förvänta, att arbetet skall kunna bedrivas i betydligt raskare takt, så snart väg- och vattenbyggnadsverkets personalorganisation hunnit bli färdig. Jag är också beredd att lämna min medverkan till att arbetskrafterna tillfälligt förstärkas, i den mån så kan befinnas påkallat i anledning av utredningsuppdraget.

Härefter yttrade

Herr Sveningsson: Herr talman! Till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet ber jag att få uttala ett tack för det svar jag erhållit på min interpellation.

Även om jag kan vara tillfredsställd med detta svar, så vill jag samtidigt säga, att jag icke alls kan känna mig tillfredsställd med att det här berörda utredningsarbetet icke har bedrivits i en sådan takt, att man till nästa års riksdag kan vänta något förslag med anledning av denna utredning. Jag beklagar detta dröjsmål så mycket mer som jag vid vårriksdagen framförde förslag om utökade bidragsmöjligheter till såväl underhåll som byggande av enskild väg. Dessa förslag avstyrktes då av statsutskottet, huvudsakligen beroende på den utredning som igångsatts 1945.

Jag kan förstå att det, såsom framgår av interpellationssvaret, kan vara vissa svårigheter att få ett sådant här utredningsuppdrag fullföljt. Men med tanke på den höga fart det för närvarande är på utredningsmaskineriet i allmänhet här i landet, så kan man tycka, att det icke skulle vara alldeles nödvändigt att just detta utredningsuppdrag lägges åt sidan och blir allvarligt fördröjt. Och jag kan icke underlåta att begagna detta tillfälle att också kraftigt understryka vad som framhölls i debatten i går om storflygfältet, nämligen att man i olika orter här i landet är i stort behov av bättre kommu-

Svar på interpellation. (Forts.)

nikationer, det må nu vara fråga om bättre järnvägar eller bättre allmänna och enskilda vägar eller andra kommunikationer av olika slag. Jag hörde icke till dem som stodo på avslagslinjen, när beslutet om storflygplatsen fattades, men jag vill ändå säga, att det är hundratusentals personer, som bo ute på rena landsbygden, som icke alls äro intresserade för storflygplatsen men äro starkt beroende av och intresserade av dessa små bidragsbelopp, som hitintills utgått till den enskilda väghållningen.

Ute bland jordbrukarna i landet talas det för närvarande så mycket om den bortrationalisering av jordbruk, som skall ske i samband med genomförandet av det förslag som framlagts av 1942 års jordbruksutredning. Det ryktas ju också, att detta förslag skall föreläggas nästa års riksdag. Denna bortrationalisering är redan i gång för fullt. Den sker frivilligt, och en starkt bidragande orsak härtill äro de dåliga vägförbindelser som många människor ute på rena landsbygden få finna sig i, när de bo långt från allmän väg. Jag skall villigt erkänna och förstår, att upprättandet av en behovsplan för de enskilda vägarna i hela landet är synnerligen värdefullt och att upprättandet av en sådan plan kommer att bli mycket tidsödande och arbetsamt. Jag vill tillägga, att en sådan plan bör även omfatta frågan i vad mån enskilda vägar skola övergå till allmänt underhåll. Men denna del av utredningsuppdraget är enligt min mening icke det för tillfället mest aktuella. Utan vad som i stället är mycket mera aktuellt är behovet av enhetliga bidragsformer, enhetliga författningar, efter vilka dessa bidrag skola utgå, och framför allt en rikligare tillgång på bidragsmedel. Även om detta utredningsarbete ännu ett och ett halvt år sedan uppdraget lämnades till skogsstyrelsen och väg- och vattenbyggnadsstyrelsen icke på allvar kommit i gång, utan ännu befinner sig på ett förberedande stadium, så förväntar jag likväl, att för landsbygdens folk värdefulla resultat skola framkomma av denna utredning.

I debatten i går om storflygfältet tog jag fasta på statsrådets uttalande och löfte om att tänka även på de små problemen och de inre kommunikationerna, om man nu skall kunna kalla detta med vägväsendet och de inre kommunikationerna för små problem. Jag hoppas få tolka statsrådets svar på det sättet, att statsrådet kommer att tillse, att detta utredningsuppdrag blir slutfört så snart som möjligt. Jag har tidigare i år uttalat, att det verkar meningslöst med att år efter år bevilja så små belopp till byggandet av enskilda vägar, att ännu hos länsstyrelserna kvarligga ansökningar om bidrag till byggande av enskild väg, som inkommit redan 1939, det första år då anslag till detta ändamål beviljades.

Jag slutar därför med en vädjan till statsrådet, att förslag måtte framläggas så att det blir större tillgång på bidragsmedel, först och främst fram till den tidpunkt, då utredningsresultatet i dessa frågor föreligger.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet Nilsson, erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Herr von Friesen har med kammarens tillstånd till mig riktat frågan, om jag har för avsikt att medverka till en förbättring av de kvinnliga telefonisternas arbetsförhållanden, antingen genom införande av ledighet var fjortonde dag eller på annat sätt.

Interpellanten erinrar om att telefonisterna ha mellan 307 och 320 arbetsdagar per år, medan flertalet arbetande människor har högst 291 arbetsdagar per år. Om man gör denna jämförelse, bör man emellertid hålla i minnet, att telefonisternas normala arbetstid per vecka är 42 timmar, medan flertalet an-

Svar på interpellation.

Svar på interpellation. (Forts.)

ställda har 48 timmars arbetsvecka. Icke endast telefonisterna utan åtskilliga tusental andra anställda såväl i statsverk som i kommunala och enskilda företag arbeta under vissa sön- och helgdagar. Frågan om arbetstidens längd och söndagsledigheten kan därför icke ses såsom ett spörsmål, vilket berör speciellt telefonisterna. Tillgänglig sjukstatistik torde icke heller kunna åberopas som otvetydigt bevis för att telefonisterna skulle på grund av sitt arbete löpa större hälsorisker än många andra kvinnliga anställda. I nuvarande arbetskraft- och materielläge skulle för övrigt en förkortning av telefonisternas arbetstid med säkerhet leda till höjd arbetsintensitet och ökat övertidsarbete, varigenom resultatet lätt skulle kunna bli motsatsen till det åsyftade. Inom ramen för telefonisternas nuvarande arbetstid kan emellertid antalet lediga dagar ökas genom omläggning av arbetstiden, men det torde vara ovisst, om majoriteten av personalen önskar en sådan omläggning.

Telegrafstyrelsen framhåller, att det på grund av telefonistarbetets natur är lättare att med rimliga anspråk på exakthet här indirekt mäta hur arbetstiden utnyttjas än vad fallet torde vara inom de flesta andra yrken. På grundval av ett under årens lopp ständigt växande antal dylika mätningar och av erfarenhetsrön i övrigt kalkylerar man vid fastställandet av personalantalet med vissa arbetseffektsiffror, vilka avvägs med hänsyn till bl. a. det av interpellanten påpekade förhållandet, att människan icke kan med aktivt arbete utfylla varje minut av arbetstiden utan måste givas en viss tidsmarginal för samling och återhämtning.

Det är emellertid ostridigt, att den under de senare åren ökade belastningen av telegrafverkets tekniska resurser gått jämsides med en högre arbetsintensitet på många håll inom verket. Telefonisterna stå också i direkt kontakt med allmänheten, vars irritation helt naturligt måste ökas, då telefonförbindelserna icke kunna utvecklas i direkt proportion till de ökade anspråken. Telegrafverket har liksom många andra statsverk under krigstiden tvingats iakttaga återhållsamhet i sin utbyggnadsverksamhet. Detta avspeglar sig i höstens äskanden om förhöjda investeringsanslag för kommande budgetår. Tyvärr ha tiderna ännu icke blivit sådana, att telegrafverket kan få sina önskemål i full utsträckning tillgodosedda. Vi torde under avsevärd tid framåt få räkna med att vårt telefonväsendes standard förblir lägre än den skulle bliva, om vi ägde tillräcklig tillgång på arbetskraft och materiel. Telefonistkåren kommer att få lida härav, på samma sätt som många andra grupper anställda åsamkas besvärligheter på grund av den allmänna knapphetsituationen. Jag finner det därför självfallet angeläget, att ansträngningar göras i syfte att lätta telefonisternas arbetsbörda. De åtgärder, som härvid komma i fråga, äro av den natur, att de i huvudsak måste planeras och genomföras av telegrafstyrelsen i samarbete med de berörda personalorganisationerna.

Som exempel på dylika åtgärder kan nämnas nedbringandet av övertidsarbetets omfattning. Det måste vara angeläget att planera arbetstiden och vidtaga andra tekniska och organisatoriska åtgärder så att behovet av övertidsarbete minskas. Denna fråga bör ägnas fortsatt uppmärksamhet.

Telegrafstyrelsen har genom särskilda sakkunniga — bland vilka även personalorganisationer varit företrädna — utrett frågan om lämpliga åtgärder i syfte att åstadkomma ökad trivsel på arbetsplatsen. Som resultat härav har framkommit bl. a. en ny växelbordstyp, vilken konstruerats med sikte på att uppnå största möjliga bekvämlighet för telefonisten i hennes arbete. Dessa nya växelbord ha satts i drift på vissa stationer, och tillverkning pågår i stor skala. Vidare har den fördelning av riksledningarna på skilda expeditiionsplatser, som tidigare måst tillämpas, i mån av tillgång på nya expeditiionsplatser ändrats därhän, att telefonisterna på mera svårarbetade platser avlastats, och för

Svar på interpellation. (Forts.)

närvarande pågår utredning rörande bl. a. nya principer för dylik fördelning. Halvautomatisering av riksexpeditionen sker i den takt materielltillgången medger. Denna expeditionsform innebär bl. a. att telefonisten befrias från det beroende av en medexpedient, som är ett tyngande moment i arbetet med den helmanuella riksexpedition enligt den traditionella metoden. Genom den fortskridande automatiseringen av lokal- och landsnäten försvinner ett slag av telefonistarbete, som genom sin relativa enformighet kan verka pressande på personer av mera aktiv läggning. I detta sammanhang kunna nämnas strävandena att genom längre raster av åtminstone en halv timmes varaktighet för hel tjänstgöringsvakt bereda ökade möjligheter för vila och återhämtning. Enär dylika raster enligt inom statsförvaltningen allmänt tillämpade principer icke inräknas i tjänstgöringstiden, ha emellertid dessa strävanden mångenstädes rönt motstånd från personalen.

Den nämnda utredningen rörande åtgärder för ökad trivsel på arbetsplatsen omfattar även planering av lokaler, varvid framkomna önskemål om ändamålsenligare personalutrymmen, lämpligt inredda samlingsrum m. m. beaktats.

En åtgärd, som skulle ge något ökad möjlighet till kvälls- och söndagsledighet, vore att slopa avgiftsnedsättningen för telefonsamtal under vissa kvälls- och söndagstimmar. Om härav skulle uppkomma en mera betydande minskning av samtalsfrekvensen under dessa timmar är tveksamt. Skulle emellertid så bli fallet, vore det att befara, att en motsvarande ökad belastning skulle uppstå under vissa redan nu alltför hårt belastade dagtimmar. Då härtill kommer, att ett slopande av avgiftsnedsättningen skulle ha vissa ekonomiska konsekvenser för allmänheten, är jag för närvarande icke beredd att ta ställning till denna fråga.

De yngre telefonisterna torde i regel få semester under månaderna oktober—april. Först då de nått ett större antal tjänsteår kunna de påräkna semester under den härför gynnsammaste årstiden. På sina håll inom telegrafverket har man enligt vad jag erfarit vidtagit vissa modifikationer i denna ordning. Denna fråga torde bli föremål för fortsatta överläggningar mellan verket och personalorganisationerna.

På många vägar — av vilka jag här endast nämnt några få — torde en viss lättnad i telefonisternas arbetsbörda och ökad trivsel i arbetet kunna vinnas. De väsentliga förbättringarna äro emellertid beroende av möjligheterna att förbättra telefonväsendets tekniska utrustning, och här brottas vi fortfarande med stora praktiska svårigheter på grund av den kända bristen på materiel och arbetskraft. Tydligt är emellertid, att det är genom åtgärder av här exemplifierat slag som personalens legitima krav om bättre arbetsförhållanden böra infrias.

Härpå anförde:

Herr von Friesen: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få framföra mitt tack för det lämnade svaret på min interpellation, vilket jag i stort sett finner vara välvilligt, trots att herr statsrådet har underlåtit att gå in på den av mig i interpellationen berörda frågan om beredande av ledighet var fjortonde dag åt den personal det här gäller. Jag finner emellertid, att statsrådet med välvilja ser på denna personalgrupps svårigheter, och därför anser jag som sagt svaret i stort sett tillfredsställande.

Jag skall endast tillåta mig att till det lämnade svaret få ge en mycket kort kommentar. Ingen bestrider att det finns andra tjänstemän, andra arbetarkategorier, som nödgas arbeta på söndagar och helgdagar. Jag vill emellertid fästa uppmärksamheten på den särställning som telefonisterna ha därutinnan, att de måste sägas utnyttja praktiskt taget hundra procent av sin arbetstid. Själva ar-

Svar på interpellation. (Forts.)

betssättet med dess olika påfrestningar, det ständiga aktgivandet på abonnenterna och deras önskemål medföra knappast någon vila eller något avslappnande, någonting som det i praktiskt taget alla andra yrken är möjligt att åstadkomma.

Då herr statsrådet säger, att han inte anser att den tillgängliga sjukstatistiken ger tillräckliga belägg för att telefonisterna skulle löpa större hälsorisk än många andra kvinnliga anställda, vill jag här anföra en något avvikande mening. Jag har nämligen under några år tjänstgjort som läkare just för denna personalgrupp, och det är på grund därav som jag kommit att intressera mig för deras arbetsförhållanden. Min uppfattning — och den delas nog av praktiskt taget alla läkare, som äro verksläkare för dessa telefonister — är nog, att själva arbetets art är sådan, att det medför en ökad risk för sjuklighet inom vissa sjukdomskategorier.

Statsrådet säger — vilket vi väl alla känna till — att den nuvarande materialbristen försvårar möjligheterna att vidtaga förbättringar och att även den nu rådande bristen på arbetskraft gör det svårt att genomföra de reformer, som äro önskvärda. Jag förmodar att han när det gäller arbetskraftsbristen tänker både på bristen på den personal, som skall utföra de maskinella anläggningarna vid telegrafstationerna, och på bristen på telefonister. Med denna sistnämnda brist torde det väl förhålla sig på det sättet, att dels har väl verket i fråga iakttagit en viss återhållsamhet beträffande rekryteringen och inte velat nyanställa mera personal än som från dess utgångspunkt anses vara absolut nödvändig, dels ha enligt min mening ganska låga löner betalats till de kvinnliga telefonisterna, vilket försvårat nyrekryteringen. Jag vill särskilt fästa uppmärksamheten på denna sista omständighet, emedan det förefaller vara ganska rättvist, att en viss justering uppåt kunde äga rum på detta område.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på att om man antager ett ökat antal telefonister, skulle arbetssvårigheterna därigenom väsentligen kunna lindras. Statsrådet säger i sitt interpellationssvar att huvudvikten bör ligga vid förbättring av de materiella anordningarna, såsom anskaffande av förbättrade växelbord o. s. v. Jag medger gärna att man i detta avseende, åtminstone på vissa håll men långt ifrån alla, har genomfört förbättringar som möjliggöra en lättnad för telefonisterna i deras krävande arbete. Och statsrådet förutsätter, kanske med en viss rätt, att utvecklingen skall gå därhän, att man med ökad automatisering och förbättrade anordningar i övrigt skall kunna uppnå, att den personal, som ändå måste vara anställd, också får en lättnad i sina arbetsförhållanden. Jag vill dock på denna punkt göra den lilla invändningen, att samtidigt som vi äro beredda att vidtaga materiella förbättringar, så ökas också efterfrågan på den vara det här gäller, alltså på telefoner, och anspråken på telefonnätet överhuvud taget. En successiv ökning av användningen av telefoner har visat sig, och det finns all anledning att antaga att denna ökning kommer att fortvara. Denna ökade efterfrågan på detta förträffliga kommunikationsmedel kommer utan tvivel att medföra ökad efterfrågan på arbetskraft trots de rent tekniska förbättringar som kunna bli genomförda.

Till sist skall jag bara yttra några ord om en annan sak som beröres i slutet av interpellationssvaret, nämligen möjligheten att genom slopande av den lägre taxan på söndagar och kvällar bereda en viss avlastning så till vida, att en utjämning åstadkommes när det gäller tiden för telefonsamtalen. Statsrådet är själv tveksam på denna punkt, och jag vill gärna säga att jag ganska väl förstår denna tveksamhet. Jag är nu inte heller beredd att ta någon definitiv ställning till denna fråga. Jag vill emellertid som en komplettering till vad statsrådet här har anfört påpeka, att belastningen för telefonisterna blir ovanligt stor just på kvällarna och på helgdagarna, då man inte arbetar med full arbetsstyrka.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag skall, herr talman, inte ytterligare förlänga denna debatt. Jag uttalar till slut förhoppningen, att statsrådet ville ha denna fråga i åtanke och att han även i fortsättningen måtte följa den med välvilligt intresse.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson**: Herr talman! Det är riktigt som den ärade interpellanten sade, att jag inte berört den av honom antydda möjligheten att införa ledighet var fjortonde dag för denna personalgrupp, detta närmast beroende på att jag inte ser några direkta möjligheter att kunna tillmötesgå detta önskemål, då tillgången på arbetskraft verkligen är begränsad. Om man nu skulle söka införa en sådan ledighet, kommer det antagligen att förorsaka, att den del av personalen, som befunne sig i tjänstgöring och som då givetvis bleve mindre, skulle utsättas för ytterligare påfrestningar.

Jag kan givetvis inte bestrida vad herr von Friesen sagt med ledning av de erfarenheter han gjort som läkare beträffande de påfrestningar i psykiskt avseende, vilka åtfölja det arbete, som telefonisterna ha sig anförtrott. Jag har endast hänvisat till deras sjukstatistik, som inte är sämre än för andra arbetstagare, vilket emellertid kan utgöra ett bevis för att telefonisterna äro pliktrogna och arbetsamma och trots alla påfrestningar inte taga sjukledighet.

Vidare är jag övertygad om att telegrafverket för närvarande söker anskaffa duglig personal. Det kan ju tänkas att lönerna påverka tillgången på arbetskraft, men det blir en fackorganisationernas angelägenhet att klara upp den saken med telegrafverket.

Slutligen vill jag understryka, att jag uppmärksammat de synpunkter, som personalen själv givit uttryck åt. Det är därför jag kommit till slutsatsen, att den utväg man i första hand bör tillgripa i syfte att lätta arbetsbördan för denna personalgrupp, är att ordna med bättre tekniska hjälpmedel. Jag fäste mig för någon tid sedan bl. a. vid en artikel i en huvudstadstidning, betitlad »En liten intervju med fröken på '9:an'». Där förklarade den kvinnliga telefonisten följande: »I och för sig tror jag inte att det i första hand är arbetstidens längd som är det mest ändamålsenliga att angripa. Vi har 42-timmarsvecka. Men i den tiden ingår förstås en massa kvälls- och söndagstjänstgöring, som skulle kunna reduceras betydligt, och det arbetar vi för. En förkortning med ett par timmar tror jag emellertid inte skulle göra så mycket till om den nuvarande hetsen blir kvar på den övriga tiden. Att hetsen är ohygglig är vi alla överens om, och det är mot den man måste göra något.» På tal om vad som sedan borde göras framhöll hon, att kabelnätet och expeditiönsställena borde utvidgas och personalen utökas, samt tillade: »På det sättet fördelas arbetet på fler händer och var och en får det mänskligare. Man vinner mer i längden på att ha en lugnare arbetsvecka även med dess nuvarande längd än att förkorta den något och behålla den olidliga takten.» Här är det fråga om en person, som själv arbetar på en telefonstation. Och hon förordar först och främst förbättring av de tekniska anordningarna. I den mån materielen räcker är jag också övertygad om att man med hjälp av den utvägen bör söka skapa bättre arbetsbetingelser för denna personal. Jag tror nämligen att detta i längden är det mest verksamma medlet för att komma till rätta med de missförhållanden, som otvivelaktigt nu äro rådande.

Herr **Senander**: Herr talman! Jag begärde närmast ordet med anledning av statsrådets upplysning att man övervägde en åtgärd för att lätta telefonisternas arbete, nämligen att bereda dem en halvtimmes vila under arbetsperioden, men att detta hade stött på motstånd hos personalen med anledning av att man gjorde motsvarande avdrag vid beräkningen av arbetstiden för telefonisterna.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag förstår inte varför man behöver vidtaga en sådan åtgärd som att minska arbetstiden i motsvarande grad för att genomföra en sådan lättnad. Mot detta kan för det första anföras att den fastställda arbetstiden utgör en maximitid, som mycket väl kan underskridas, därest förhållandena så skulle påkalla. Denna maximitid har fastställts såsom en gräns, som inte får överskridas, i syfte att undvika överansträngning av personalen. För det andra kan man åberopa att det exempelvis inom tullverket i Göteborg förekommer att man på en arbetstid av åtta timmar bereder personalen en ledighet på 29 minuter — man har fixerat tiden på detta sätt för att komma under halvtimmen — utan att detta medför avdrag på arbetstiden. Vad som är möjligt att genomföra i det ena verket borde väl också kunna genomföras i det andra. Denna anordning är för tullverkets vidkommande godkänd av tullverkets tjänstgöringsnämnd. Därav borde man sålunda kunna draga den slutsatsen att en sådan anordning inte på något sätt står i strid med föreskrifterna om arbetstiden och att man kan tilldela en sådan rast utan att därför göra avdrag på arbetstiden.

Överläggningen förklarades härmed avslutad.

§ 14.

Svar på interpellation.

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **Nilsson**, som anförde: Herr talman! Sedan järnvägsstyrelsen den 2 september i år beslutat tills vidare nedlägga järnvägmuseets verksamhet och använda museets lokaler för andra ändamål, har ledamoten av denna kammare herr Lindahl med kammarens tillstånd i en till mig riktad interpellation frågat

1) om jag anser mig böra vidtaga några åtgärder för att museet skall få återupptaga sin normala verksamhet samt

2) om jag anser, att det finns grundade skäl att överväga frågan om inrättandet av en gemensam styrelse för statens kommunikationsverks museer, i vilken inte bara vederbörande verksstyrelser utan även samhällets kulturvårdande myndigheter skulle vara representerade.

I anledning av den första frågan vill jag till en början erinra om de stora svårigheter som föreligga att i Stockholm liksom i ett flertal andra orter i landet tillgodose behovet av bostäder och lokaler för andra ändamål. Vad särskilt beträffar de till huvudstaden förlagda statliga verken och myndigheterna är lokalfrågan för många av dem för närvarande mycket prekär. Som bevis härför kan bland annat erinras om att Kungl. Maj:t denna höst nödgats utverka anslag av riksdagen till vissa provisoriska ämbetsbyggnader och till anordnande av förvaltningslokaler i oinredda vindsvåningar och liknande utrymmen. Byggnadsstyrelsen har under sina bemödanden att anskaffa ämbetslokaler antytt möjligheten att som en nödfallsutväg taga museitrymmen i anspråk för den statliga förvaltningen. Så har visserligen hittills knappast behövt ske mer än i det av interpellanten påtalade fallet. Då emellertid byggnadsstyrelsen är vad interpellanten kallar en kulturvårdande myndighet, kan det vara av intresse för interpellanten att erfaras, att även enligt en sådan myndighets uppfattning museiintresset i vissa svåra situationer måste vika för nödvändigheten att hålla förvaltningsmyndigheterna med lokaler.

Då järnvägsstyrelsen i höstas ansåg sig tvungen att stänga järnvägmuseet, hade styrelsen sedan länge brottats med stora lokalsvårigheter. Genom övertagande av enskilda järnvägar hade bl. a. verkstadsbyrån och maskintekniska byrån kommit i trångmål beträffande lokaler, och endast genom till ytterlighet driven sammanflyttning av flera tjänstemän i redan förut trånga utrymmen hade byråerna provisoriskt kunnat lösa sina rumsfrågor. Som följd av uppborndsreformen erfordrades tio nya rum för kanslibyrån senast den 1 december i år.

Svar på interpellation. (Forts.)

Vidare hade en nyordning av resebyråverksamhetens centrala administration medfört ett relativt stort rumsbehov. Allt som allt förelåg en brist på ca 40 rum, vilken snarast möjligt måste bli fylld. Järnvägsstyrelsen hade redan tidigare sagt upp en del av hyresgästerna i statens järnvägars fastighet Vasagatan 24. Sedan emellertid hyresnämnden och hyresrådet upphävt dessa uppsägningar såsom obilliga, ansåg styrelsen enda möjligheten att tillgodose sitt lokalbehov vara att utrymma järnvägmuseet.

Jag kan icke finna annat än att denna åtgärd i rådande läge var försvarlig. Att hyra lokaler hade sannolikt icke lyckats, därom vittna de erfarenheter som bland andra byggnadsstyrelsen gjort under den senaste tiden. Ej heller är det säkert att järnvägsstyrelsen skulle ha erhållit byggnadstillstånd för ett nybygge — även härutinnan kunna byggnadsstyrelsens erfarenheter åberopas — och ett nybygge skulle för övrigt icke ha hunnit färdigställas på den korta tid, som stod till buds före uppbördsreformens ikraftträdande.

Jag är fullt ense med interpellanten om att stängningen av järnvägmuseet var en mycket beklaglig åtgärd, och jag tror mig kunna försäkra, att detta även är järnvägsstyrelsens uppfattning. Styrelsen säger sig mer än väl inse museets stora betydelse som kulturvårdande institution och dessutom som en icke oväsentlig reklam för statens järnvägar. I likhet med styrelsen har jag emellertid funnit situationen sådan, att det knappast fanns rum för annat val än att temporärt nedlägga museets verksamhet. Utgången hade sannolikt icke blivit en annan, därest — såsom interpellanten synes ha önskat — Kungl. Maj:t fått avgöra frågan efter riksantikvarieämbetets och andra kulturvårdande myndigheters hörande.

Av vad jag nu anfört framgår, att jag betraktar nedläggandet av museets verksamhet såsom allenast temporärt. Verksamheten bör återupptagas så snart förhållandena det medgiva. Att i nuvarande läge på byggnadsmarknaden tillgodose detta önskemål är emellertid möjligt endast med åsidosättande av något annat behov som, hur det än utväljes, säkerligen skulle framstå såsom mera aktuellt och trängande. Då frågan alltså måste skjutas något på framtiden, kan man icke nu bestämt veta under vilka förhållanden densamma kan komma att få bedömas. Det torde därför vara för tidigt att i dag upptaga en detaljdiskussion om hur frågan lämpligen bör lösas.

Vad slutligen interpellantens andra fråga beträffar, anser jag, att en gemensam styrelse för kommunikationsverkens museer skulle vara en alltför tungrodd apparat. Enligt vad jag inhämtat, delas denna uppfattning såväl av generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen och järnvägsstyrelsen som av riksantikvarieämbetet, vilka emellertid samtliga tillika funnit interpellantens önskemål härutinnan lämpligen kunna tillgodoses genom att riksantikvarieämbetet tillägges en rådgivande och inspekterande befogenhet i frågor, som röra dessa museer. Även enligt min mening bör en dylik ordning övervägas.

Härefter yttrade

Herr Lindahl: Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för det svar jag erhållit på min interpellation i anledning av järnvägmuseets nedläggande.

Med särskild tillfredsställelse hälsar jag statsrådets understrykande av att det här endast är fråga om en temporär åtgärd. I detta uttalande av herr statsrådet vågar jag inlägga en förhoppning om att man såväl från kommunikationsdepartementet som från kungl. järnvägsstyrelsen, så snart förhållandena det medgiva, söker vidta erforderliga åtgärder för att åter öppna järnvägmuseet för allmänheten.

Vidare vill jag även uttala min tillfredsställelse över att herr statsrådet

Svar på interpellation. (Forts.)

är villig medverka till att de kulturvårdande intressena bli tillräckligt beaktade genom att riksantikvarieämbetet tillägges rådgivande och inspekterande befogenheter i frågor, som röra kommunikationsverkens museer. Även om den av mig framkastade tanken på en gemensam museistyrelse kan ha skäl för sig, skall jag inte bestrida, att den av herr statsrådet angivna lösningen kan vara till fyllest för att täcka den brist, som uppenbarligen varit klar även för de berörda statsverkens styrelser.

Skulle jag till detta foga ytterligare några synpunkter, skulle det då närmast vara att även denna interpellation torde ha fyllt sin mission genom att den bidragit till att föra diskussionen om järnvägmuseet vidare. Här föreligger nämligen en uppmjukning av det ställningstagande, som tidigare kom till synes då beslutet om museets stängning meddelades. Då sades nämligen icke något om att det var fråga om en temporär åtgärd.

Situationen på bostadsmarknaden bl. a. då det gäller den knappa tillgången på kontorslokaler i Stockholm är inte för mig obekant. Jag har ävenledes observerat, att man i diskussionen framfört tanken på att man möjligen får ta vissa museilokaliteter i anspråk för statens administrativa uppgifter. Jag skall heller inte bestrida att utvecklingen kan bli ännu bekymmersammare på bostadsmarknaden, varför denna fråga kan få ökad aktualitet. Det kan då även tänkas att museer med mindre kontakt med den stora allmänheten kunna komma i vad man skulle kunna kalla för »faroazonen». För mig framstår det som naturligt, att även andra myndigheter än ett enskilt affärsverk få yttra sig innan en så drastisk åtgärd vidtages i frågan. Då det gäller järnvägmuseet vill jag emellertid bringa i åtanke, att dess stängning utan tvivel innebar att betydande investeringar och arbeten i samband med utställningsmontrar spolierades. Trots att museet inte förfogade över helt tillfredsställande lokaliteter hade här emellertid nedlagts ett mycket förtjänstfullt arbete av såväl ledningen som personalen.

Jag skall inte här ta upp till diskussion verksstyrelsens disponering av lokaler. Det är helt visst alltför vanskligt för en utomstående att i detta avseende fälla några kategoriska omdömen. Jag kan dock inte underlåta att med anledning av det ökade lokalbehov, som framträtt i och med att ett antal enskilda järnvägar förstatligats, göra den kommentaren, att detta väl inte kan ha kommit som en överraskning för verksledningen, då det är åtskilliga år sedan riksdagen fattade sitt principbeslut i förstatligandefrågan.

Till sist vill jag dock med tillfredsställelse hälsa de positiva uttalanden, som finnas i herr statsrådets svar, även om herr statsrådet i övrigt givit uttryck åt sin samstämmighet med kungl. järnvägsstyrelsens uppfattning i frågan. Jag hoppas få tolka dessa positiva uttalanden som en garanti för att järnvägmuseets påtvungna dvala inte skall behöva räcka en dag längre än vad som är nödvändigt.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 15.

Herr andre vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Svar på interpellation.

Herr statsrådet **Sträng**, som anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Pehrsson-Bramstorp till hans excellens herr statsministern riktat följande frågor, som jag på grund av statsministerns sjukdom kommer att besvara.

Om utvecklingen på arbetsmarknaden fortsätter på samma sätt som hittills och industrien jämte andra jämförbara näringsgrenar, som genom statens

Svar på interpellation. (Forts.)

medverkan ha förmåga att betala höga löner, dra till sig arbetskraften från jordbruket och det icke finns andra möjligheter att komma till rätta med jordbrukets arbetskraftsproblem, anser regeringen under dessa förhållanden att jordbruket bör tillerkännas paritet med industriell och annan jämförbar verksamhet för att kunna hävda sig i konkurrensen om arbetskraften?

Om så är fallet, vilka åtgärder överväger regeringen för att denna paritet skall uppnås: höjning av priserna på jordbrukets produkter, sänkning av priserna på dessa förnödenheter eller en kombination av båda dessa utvägar?

Så sent som den 19 juni i år erhöll riksdagen i anledning av en interpellation av ledamoten av första kammaren Gärda Svenson en utförlig redogörelse rörande bristen på arbetskraft i jordbruket och de åtgärder, som i samband härmed vidtagits från arbetsmarknadsmyndigheternas sida. Något väsentligt utöver vad som då meddelades riksdagen torde nu icke vara att tillägga. I korthet vill jag emellertid erinra vad de olika åtgärderna inneburit.

För att tillgodose de säsongmässigt mycket stora arbetsbehoven inom jordbruket har arbetsförmedlingen medverkat till en överflyttning av arbetskraft från översta Norrland och mellersta Sverige till olika sockerbetsdistrikt i södra Sverige. Utplacering har ägt rum av skolungdom och semesterfirare i frivilligt jordbruksarbete. Jordbruksdaghem ha inrättats för att göra det möjligt för landsbygdens husmödrar att i större utsträckning delta i det egentliga jordbruksarbetet. Vidare ha särskilda s. k. bethushåll anordnats för underlättandet av den tillfälliga arbetskraftens kostfråga. Jag kan även erinra om vad som åtgjorts för att de värnpliktiga under den brådaste skördetiden skulle komma jordbruket till hjälp samt om utplaceringen av flyktingar och andra utlännningar i jordbruksarbetet.

Det är givetvis mycket svårt att uppskatta det verkliga resultatet av dessa åtgärder men det bör dock framhållas att jordbruket trots den stora efterfrågan på arbetskraft inom hela näringslivet härigenom temporärt fått icke oväsentliga arbetskraftstillskott.

Interpellanten har pekat på möjligheten att ta olika arbetskraftsreserver som partiellt arbetsföra, pensionärer och icke förvärvsarbetande kvinnor i anspråk för att lätta den nuvarande arbetskraftsbristen. Jag kan på denna punkt inskränka mig till att nämna att olika sakkunniga och arbetsmarknadsmyndigheter f. n. inventera dessa reserver och pröva möjligheterna att praktiskt ta dem i anspråk. Beträffande utsikterna att till vårt land införa utländsk arbetskraft kan för dagen endast sägas att förhandlingar härom ännu icke hunnit så långt att något definitivt förslag föreligger. Undersökningar rörande vissa härmed sammanhängande spörsmål bedrivs emellertid med största skyndsamhet.

Det är av vikt att hålla i minnet att det icke endast är jordbruket, som lider av brist på arbetskraft, utan förhållandet är detsamma även på andra områden av näringslivet, icke minst inom vissa industrier. Jag kan som exempel nämna tegelbruken, gruvorna, kalkindustrien, järnbruken och textilindustrien. I detta sammanhang kan vidare framhållas, att påståendet att exportindustrien skulle ta i anspråk en onormalt stor del av arbetskraften icke är riktigt. Förhållandet är det rakt motsatta, eftersom exportvolymen under de tre första kvartalerna under innevarande år legat vid omkring 60 procent av nivån för åren 1936—1938.

Vad löneklyftan mellan jordbruk och industri beträffar vill jag erinra om att det även mellan olika industrigrenar existerar en spänning i fråga om löne- och andra arbetsvillkor, som gör det lättare i dagens situation att få arbetskraft till vissa industriyrken än till andra. Konkurrensen om arbetskraften gäller följaktligen icke endast mellan å ena sidan jordbruket och å andra sidan

Svar på interpellation. (Forts.)

de s. k. stadsmannaringarna. Det bör i detta sammanhang erinras att icke alla grupper av jordbruksbefolkningen få betraktas som ekonomiskt eftersatta i förhållande till industriarbetarna.

Interpellanten har bl. a. frågat om regeringen anser att inkomsterna för jordbrukets yrkesutövare böra komma i nivå med inkomsterna för andra jämförliga yrkesgrupper. I anledning härav vill jag understryka att på denna punkt inga meningsskiljaktigheter förekomma. Tvärtom torde fullständig enighet råda rörande principen om jordbruksbefolkningens ekonomiska likställighet med andra jämförliga befolkningsgrupper. Denna princip utgör ett av huvudmomenten i målsättningen för den framtida jordbrukspolitiken. Att utvecklingen i detta avseende också gått i rätt riktning framgår av de förändringar som lantarbetarlönerna undergått under senare år. Bristen på arbetskraft har gjort det möjligt för de fackliga organisationerna att steg för steg förbättra löneläget för lantarbetarna, och det torde vara att förvänta att full paritet med industriarbetarnas löner så småningom skall kunna uppnås. Med de principer som tills vidare tillämpas för prissättningen på jordbrukets produkter — och härmed kommer jag in på interpellantens andra fråga nämligen vilka åtgärder som övervägas för att åstadkomma paritet mellan inkomstnivån i jordbruket och annan jämförlig verksamhet — få jordbrukarna tillgodoräkna sig samma löneförmåner för sina egna arbetsinsatser, som utgå till den lejda arbetskraften. Lantarbetarnas löneförbättringar avspeglar sig härigenom i jordbrukarnas inkomstutveckling. Det av interpellanten väckta spörsmålet berör emellertid härjämte den framtida jordbrukspolitiken. Förslag i detta ämne är avsett att föreläggas 1947 års riksdag. Då riksdagen sålunda inom kort kommer att bli i tillfälle att taga ställning till detta spörsmål i anslutning till de omfattande utredningar och ingående överväganden som ägt rum rörande denna fråga och därmed sammanhängande problem, torde det knappast finnas anledning att redan nu gå närmare in på detta ämne. Så mycket anser jag mig emellertid kunna uttala, att detta förslag syftar till att söka få till stånd ett rättvist avvägt stöd å jordbruket, samtidigt som åtgärder föreslås för att göra jordbruksnäringen mera effektiv och mindre arbetskrävande.

Vidare yttrade:

Herr **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet Sträng få framföra ett tack för svaret på min interpellation. Den redovisning, som däri lämnas för överflyttning av tillfällig arbetskraft till sockerbetsfälten, inrättande av jordbruksdaghem för att ge husmödrarna bättre möjligheter att deltaga i jordbruksarbetet och för skolungdoms och semesterfirares insatser i jordbruksarbetet, innehåller ju väl kända ting. Jag kan bara konstatera att det har varit på det sättet. Jag skall inte här försöka att mera ingående bedöma värdet av dessa åtgärder.

Jag har dock den uppfattningen att den arbetskraft, som tillförts sockerbetsfälten från andra delar av landet, till största delen varit till belåtenhet och att betodlarna ansett att de klarat en svår situation genom denna överflyttning av arbetskraft.

Jag tror också att daghemmen inom de kommuner, där sådana inrättas, väckt mycket stort intresse även hos de gifta kvinnorna. Dessa ha mycket uppskattat att de genom dessa daghem kunna skaffa sig litet extra inkomster eller nålpenningar och sagt, att om någonting sådant mera allmänt kunde komma till stånd, skulle många kvinnor på landsbygden säkerligen inte draga i väg till städerna i den utsträckning som de nu göra. Genom sådana daghem kunna sålunda landsbygdens husmödrar skaffa ett tillskott till den inkomst som mannen har.

Svar på interpellation. (Forts.)

och på det sättet kunna bättre förhållanden inträda. Inte minst har jag gjort den erfarenheten i min egen kommun, där jag medverkat till att få i gång ett sådant daghem.

När det gäller skolungdoms och semesterfirares insatser i jordbruksarbetet böra vi vara tacksamma för all den beredvillighet i den vägen som från dessa grupper sida visats under den tid, de egentligen skulle syssla med någonting annat. Värdet av deras insats skall jag inte försöka att närmare bedöma vare sig ur den ena eller den andra synpunkten. Då deras medverkan emellertid är begränsad till vissa dagar och det under denna tid kan råda olämplig väderlek, blir det måhända inte alltid så mycket gjort. Men det har alltid varit ett tillskott till den arbetskraft som finns, och följaktligen skola vi inte förakta alla de bidrag som från det hållet lämnas för att avhjälpa landsbygdens brist på arbetskraft.

Precis detsamma kan sägas om de värnpliktigas insatser i jordbruksarbetet. Av formella skäl beviljades de värnpliktiga ledighet för viss tid, och det kunde ju då inträffa, att denna tid på grund av otjänlig väderlek icke kunde effektivt utnyttjas till jordbruksarbete. Följaktligen fingo dessa värnpliktiga icke utföra det arbete som var avsett. I flera fall blev det då ordnat så, att förlängd ledighet beviljades dem.

Även flyktingar ha ju medverkat i jordbruksarbetet. Men det börjar nog att bli så, att industrien söker lägga beslag på sådana flyktingar, som anses önskvärda som arbetskraft ur industriens synpunkt.

Det är egentligen denna industriens uppsugning av all arbetskraft på landsbygden som är det största problemet. Herr statsrådet säger i interpellationssvaret, att ingenting är att tillägga till den redogörelse rörande bristen på arbetskraft och de åtgärder som i samband därmed vidtagits, vilken i anledning av en interpellation lämnades den 19 juni i år. Det är mycket möjligt att så är fallet. Men det har som vi veta inträffat mycket i det praktiska livet sedan den 19 juni. Det finns industrier som nu gå till väga på det sättet — det vet herr statsrådet själv, som under hand meddelat mig detta — att de sprida löpsedlar ibland lantarbetare och andra i den omkringliggande bygden. Jag vet att det finns industrier, t. ex. i Sörmland och annorstädes, som försöka att skaffa folk på det sättet, att de anställa avlönade agenter, vilka söka upp människor som varit anställda i jordbruket i 10—12 år, och bjuda dem en lön, som jordbruket i närvarande stund inte har möjlighet att betala.

Beträffande ianspråktagandet av den reserv av partiellt arbetsföra, som jag pekat på i min interpellation, har jag givetvis den uppfattningen, att dessa partiellt arbetsföra inte kunna bli en direkt arbetskraftstillgång för jordbruket. Men de kunde inom sina arbetsområden tjänstgöra som ersättare för en hel del andra fullt arbetsföra människor, som då inte skulle behövas inom respektive yrkesfack utan som skulle kunna lösgöras för att lindra arbetskraftsbristen inom jordbruket. Jag vill bara säga till dessa sakkunniga, som utreda de partiellt arbetsföras problem, att de böra försöka utträtta litet mera än de göra. Det kan man ha rätt att begära. Denna utredning förefaller mig att gå litet trögt. När det nu är ont om arbetskraft, skola vi försöka att utnyttja arbetsintensiteten på bästa möjliga sätt även bland dem som få i uppdrag att utreda vissa saker.

Samma omdöme kan jag fälla om utredningen angående folkpensionärernas förhållanden. Jag vet inte vad som är gjort i det avseendet. Det framhölls emellertid redan när den förbättrade folkpensionen tillkom, att någon behovsprövning icke skulle äga rum. Jag tycker det vore angeläget att snarast möjligt få till stånd ett beslut i riksdagen med innebörd, att om dessa människor som ha folkpension vilja förtjäna någonting, så skall detta inte behöva föranleda

Svar på interpellation. (Forts.)

avdrag på deras pension. Jag tror att landet inte har råd med att avvara folkpensionärernas arbetskraft. Både de själva och vårt folk i dess helhet skulle vara bäst betjänta med om de sluppe att få avdrag på sin pension, ifall de kunna bereda sig någon inkomst. Man kan inte tvinga folkpensionärerna att gå ut och arbeta, om följden blir den att de få vidkännas sådana avdrag. Det vore högst önskvärt om de ville gå ut och göra sin insats genom sin arbetsprestation. Men det göra de sannerligen inte, ifall ordförandena i de olika socknarnas pensionsnämnder ligga efter dem med detsamma, undersöka huru mycket de förtjäna och minska pensionen lika mycket. Det är ju möjligt att denna utredning fortskridit ett stycke, så att man snart kan tänka sig att få se ett gynnsamt resultat av dess arbete.

Jag skall inte anföra så mycket i denna fråga med hänsyn till den glesa besättningen i kammaren. Det närmar sig ju jul, och de flesta försöka väl hinna hem innan dess. Även om intresset för denna sak är relativt stort, har dock dragningskraften hem varit så stark, att man inte velat avvakta hela denna plenidag. Jag skall därför inte nu gå så djupt in på detta spörsmål. Det får väl ursäktas mig om jag av nyssnämnd anledning tar upp problemet igen, när vi träffas nästa riksdag.

Jag vill ändå här fästa uppmärksamheten på ytterligare en omständighet, som tidigare inte varit nämnd. Jag framhöll i min interpellation, att exportindustrien med statens medverkan får ökad sysselsättningsgrad. Detta har inte heller förnekats i interpellationssvaret. Det är självfallet att det även med en ökad rationalisering inom denna industri nu åtgår mera arbetskraft inom densamma. Följaktligen kommer det att uppstå en stark dragkamp om den arbetskraft som finns kvar, och det kommer till sist en dag då, som jag i interpellationen framhållit, ingen arbetslöshet finnes.

Andra kategorier ha emellertid minskat i antal, och deras arbetare ha i stället gått till industrien. Denna arbetskraft kommer i första hand från jordbruket, där lönerna ligga lägst. Men när arbetare gå från sådana näringsgrenar som äro viktiga ur folkförsörjningssynpunkt, uppstår ett missförhållande som man bör göra vad man kan för att rätta till.

Jag har alltid understött en ekonomisk politik som gagnar jordbruket, men jag menar ändå att vi inte skola driva upp priserna i onödan, därest vi på annat sätt kunna höja de i jordbruket sysselsattas villkor till paritet med andra folkgruppers. En sådan paritet torde kunna uppnås, om vi kunna nedbringa jordbrukets produktionskostnader. Men det är klart, att om efterfrågan på industriens produkter stiger mycket kraftigt, så hjälper det inte vilken kontroll man än etablerar. Priserna tvingas ändå upp, och då kunna inte heller jordbrukets produktionskostnader hållas nere.

Nu är jag mycket tacksam för vad som sagts i detta interpellationssvar. Det är en positiv ståndpunkt som regeringen intar när den säger, att det icke torde råda delade meningar om värdet av att söka åstadkomma den paritet mellan jordbruket och andra näringsgrenar, som vi varit eniga om så länge. Men jag vill till de närvarande regeringsledamöterna, och framför allt till den regeringsledamot som avlämnat detta interpellationssvar, rikta den frågan: *När inträder denna paritet?* Ju längre den dröjer, ju svårare blir situationen.

Det sägs i interpellationssvaret att exportindustrien nu inte har större kapacitet än 60 procent av 1936—1939 års. Med det vill man ha sagt, att exportindustrien inte, trots de åtgärder som vidtagits av staten, har i någon större utsträckning absorberat arbetskraft. Men om nu importen av industrivaror också stannar vid en procentsats, som ligger väsentligt under 1936—1939 års, så måste naturligtvis en större del av vår arbetskraft sysselsättas med att tillgodose landets behov av dessa varor. Följaktligen kan det bli en stor arbetar-

Svar på interpellation. (Forts.)

stam som sysselsättes inom industrien, trots att exporten icke har vuxit. Den för inomlandsförsörjning producerande industrien kan ju då sysselsätta en större procent av arbetskraften.

Om exportindustrien nu icke omsluter mer än 60 procent av volymen för några år sedan, så är det väl underförstått att den sedan skall ökas? Om jag förstår handelsministern rätt, så menar han, att vår exportmängd på andra håll icke skall reduceras på grund av det handelsavtal, som vi senast träffat, utan vi skola försöka fullgöra våra åtaganden på alla håll. Detta måste då leda till vidgad produktion och ökat arbetskraftsbehov.

Vi måste ena oss om att jordbruket i fortsättningen måste få det bättre. Det är tvunget, om man skall kunna öka lönerna. Men industrien har där ett stort försprång, och den kan därför köpa arbetskraft från jordbruket. Detsamma är förhållandet med handeln, som också kan betala högre löner än jordbruket. Det är inte stor nytta med att höja lönerna, om alla näringsgrenar öka lönerna i samma takt, så att klyftan de olika arbetargrupperna emellan trots allt är lika stor som förut. Följden blir bara en försämring av penningvärdet, och denna försämring drabbar i första hand dem, som vi med olika sociala åtgärder vilja hjälpa. En pension på 1 000 eller 1 600 kronor, för att ta ett exempel, har ett visst värde vid en bestämd tidpunkt, men när penningvärdet sjunker avsevärt, försämras ju därmed också villkoren för dem, som i stor utsträckning äro beroende av pensionerna.

Jag instämmer till fullo med statsrådet Sträng när han säger, att industrien från början haft ett försprång i lönehänseende. Vår priskontroll i all ära, men antingen har den haft otillräckliga direktiv, eller också har det funnits för många privata intressen med i spelet där. Det kan nämligen inte bortresoneras att en hel del industrivaror, tvärt emot vår önskan, lyckats krypa upp i pris. Jag tänker här särskilt på våra reparations- och underhållsverkstäder. De ha tjänat stora pengar. Vi införde 1942 ett pris- och lönestopp. Då kunde vi inte bortse från att industrien hade fått vidkännas en del kostnadsökningar, som motive- rade vissa prisstegringar. Dessa prisstegringar resulterade sedan i relativt stora vinster och i ännu större avskrivningar. Med detta för ögonen kunna vi icke förtänka arbetarna att de resonera som så: om industrien kan göra så stora avskrivningar, så böra vi också i rimlighetens namn kunna få något med av dessa vinster. — Det är denna kretsgång som jag menar är så olycklig. Vi skola bevara penningvärdet och inte tillåta det att sjunka hur mycket som helst. Det blir säkerligen anledning återkomma till detta nästa år.

Vi ha nu slopat omsättningsskatten. Jag vill då uppmana regeringen att försöka vara ståndaktig och inte tillåta företagare att på grund härav inhösta större vinster, vilka möjliggöra för dem att betala högre löner. Ty om så sker, sugs arbetskraften från näringsgrenar med mindre betalningsförmåga till sådana, som kunna betala mera.

Jag gjorde några reflexioner när kommunikationsministern besvarade herr von Friesens interpellation om telefon- och telegraftjänstemännens anställningsförhållanden. Det är visserligen önskvärt att alla arbetargrupperns intressen tillgodoses, men man måste också tänka på vilka konsekvenser en höjning av lönerna för en enda löntagargrupp för med sig. En person kan ställas inför valet att antingen stanna kvar vid jordbruket — vilket innebär att vederbörande bl. a. måste delta i söndagsmjölkning och liknande arbeten, i ett arbete som även i andra avseenden är relativt bundet — eller att taga tjänst vid telegrafverket. Här finns ett fritt val för en löntagare. Så länge arbetarna nu inte av andra orsaker föredraga att stanna kvar i det tyngre jordbruksarbetet menar jag, att man får tänka sig för, innan man höjer lönerna för en kategori löntagare. En sådan höjning har nämligen till följd att även

Svar på interpellation. (Forts.)

andra löntagargrupper — vilkas krav äro värda lika stort beaktande — kräva högre löner.

De ideliga lönestegringarna i våra ekonomiska organisationer, vid industri-företagen, bland de kontorsanställda o. s. v., samt bruket att köpa arbetskraft till ett högre pris, är en synnerligen olycklig cirkelgång. Och vad blir resultatet? Jo, det finns snart inte några människor kvar att sköta arbetet med jorden. De höga lönerna möjliggöras genom framtvingandet av allt större och större vinstmarginaler. För handelns del äro dessa marginaler för övrigt större än de borde vara, om man strävar efter att bibehålla penningvärdet och föra en förnuftig penningpolitik.

Jag var bland dem som på sin tid stödde vår förutvarande statsminister, när han talade om att en samlingsregering kunde ha sitt berättigande även under mera normala förhållanden. Jag gick kanske inte lika långt som han i mitt resonemang, men jag ursäktar en partiledning som gör politik av lönefrågor. När jag emellertid tänker på hur det gick till före valen 1944 — då man medgav att tjänstemännen nog måste ha den och den förbättringen i sina villkor — så undrar jag, om inte en bättre balans på löne marknaden hade kunnat upprätthållas, om det bara hade funnits litet mera samling och enighet. I stället för att då ge några enstaka grupper lönehöjningar borde man försökt hålla prisstegringen tillbaka för samtliga. Därmed hade man inte skadat någon. Tvärtom hade man kanske med en sådan åtgärd gjort tjänstemännen själva — och folket i dess helhet — den största tjänsten. I och med det hade vi nämligen fått en bättre balans och en bättre avvägning på löne marknaden.

Jag menar också, att om ett företags aktier skola tillåtas stiga till fyrdubbla värdet — som nu förekommer i vissa fall — så är det en utopi att tro att arbetarna, de som utföra det egentliga arbetet, skola nöja sig med att tiggande bevittna en sådan utveckling. Sådant är omöjligt. Av den anledningen är det önskvärt att hålla en så stark hand som möjligt över den ekonomiska utvecklingen.

Herr förste vice talmannen återtog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Larsson i Karlstad: Herr talman! Jag vill endast med några få ord understryka betydelsen för jordbruket inom landets olika delar av den fråga, som interpellanten här fört på tal.

I den bygd jag representerar och där jag närmast känner till förhållandena är det främst två kategorier av lantarbetare som det är svårt att få tillräcklig tillgång på. Den ena kategorien utgöres av djurskötare. Hushållningssällskapet har vidtagit åtgärder för att öka tillgången på sådana. Det anordnar många kurser, kortare kurser, där man förutom att bibringa vissa elementära kunskaper kanske framför allt lägger an på att göra reklam för arbetet och popularisera det. Jag kan inte säga att resultatet blivit lysande, tvärtom. Det är fortfarande lika svårt att få djurskötare. Det är främst de större och medelstora gårdarna som lida av detta, men även många små gårdar kunna tillfälligtvis behöva djurskötare. Alla befinna sig i samma svårigheter när det gäller denna sak, och ganska många jordbrukare ha på senaste tiden måst taga under övervägande, om de möjligen skulle bli tvungna att göra sig av med sina djurbesättningar och övergå till kreaturslös jordbruksdrift.

Den andra kategorien av arbetare som det är brist på utgöres av de tillfälliga arbetarna. Ordinarie arbetskraft har man måhända lyckats förvärva något så när, men jordbruket är ju ett besvärligt yrke så till vida, att arbetsbelastningen är så ojämn. Under det att man förr i tiden vid tillfällena av toppbelastning lyckades få tillfällig hjälp, så är man numera ofta nästan helt strandsatt. Jag skall, liksom interpellanten, gärna erkänna det stora värde,

Svar på interpellation. (Forts.)

som hjälpen av militär och skolungdom haft för många jordbrukare. Men det är inte alltid så lätt att utnyttja den. Det kan komma dagar, då de inte ha möjlighet att utföra det arbete, som var avsett. Det är ju nämligen ofta skördearbete, som det här gäller.

I detta läge ha jordbrukarna i min hembygd med stort intresse tagit del av 1942 års jordbrukskommittés betänkande. Men det är även med vissa farhågor man ser på de vägar som där rekommenderas, och jag skall nämna varför. Värmland är ju ett typiskt småbrukarlän och inte särskilt framstående på jordbrukets område. Jordmänen är mestadels ganska karg, och jorden är kalkfattig i nästan hela länet. Klimatet är heller inte det bästa. Försomrarna äro oftast mycket torra, och när skördetiden kommer vill det gärna bli litet för mycket nederbörd. Men vi ha naturligtvis också fördelar. En sådan är framför allt skogen. Dessa små jordbrukare, med ägor på tio hektar eller därunder, vilka man nu säger sig vilja bereda hjälp genom sammanslagningar, leva ju mycket sällan på enbart jordbruk. Deras hemman äro vad man kallar kombinerade jordbruk, och det är arbetskraften vid dessa gårdar som även sköter om skogsarbetet i detta län. Skogsbruket är kanske därför en väl så viktig näring inom Värmlands län som jordbruket.

Skulle man nu genom aktiv politik från statens sida försöka få det därhän, att varje jordbruksarbetare bleve så effektivt utnyttjad som möjligt i själva jordbruksarbetet, då skulle följden därav bli, att man inte hade några reserver. Man skulle inte ha tillgång till den arbetskraft, som erfordras för skogsbruket. Man skulle inte heller ha den arbetskraftsreserv, som de medelstora och större jordbruket ha ett så ofrånkomligt behov av vid tiden för sådd och skörd. Det är detta som gör att man med en viss oro tänker på de åtgärder, som kunna komma att vidtagas, och det är därför jag tagit till orda för att framföra den synpunkten, att varje åtgärd, som genom statsmakternas förmedling kan vidtagas för att säkerställa jordbrukets och dess binäringars arbetskraft, alltid är mycket värdefull.

Herr statsrådet **Sträng**: Herr talman! Som även i interpellationssvaret anförts debatterades denna fråga utomordentligt ingående i första kammaren den 19 juni i år i anledning av en annan interpellation. Jag vill minnas att vi höllo på i tre timmar den gången. Om det är någon av kammarens ledamöter som är alldeles särskilt intresserad av ämnet, så finns det tillgång till riksdagsprotokollet. De argument som voro aktuella då äro naturligtvis aktuella även i dag.

Jag kan nog i långa stycken vara överens med herr Pehrsson-Bramstorp i hans stillsamma reflexioner till mitt interpellationssvar. Han uttalade i stort sett sin tillfredsställelse över de åtgärder, som statsmakterna vidtagit för att skaffa arbetskraft till jordbruket. Jag kunde inte av herr Pehrsson-Bramstorps anförande inregistrera något egentligt nytt utöver vad som redan gjorts på området. Han uttalade dock önskvärdheten av att vi, i avvaktan på den nya folkpensioneringens ikraftträdande, skulle försöka åstadkomma möjligheter för de gamla folkpensionärerna att arbeta ute i jordbruket utan att riskera avdrag på sin pension. Inom regeringen tillkommer det ju inte mig att svara på i vad mån det finns möjligheter att reflektera på förslaget, men förslaget har ju väckts och kommer väl inte att så där utan vidare falla i glömska.

Herr Pehrsson-Bramstorp sade, att i nuvarande läge är det industrien, som med alla möjliga och omöjliga medel lockar folket ifrån landsbygden. Ja, det är ett känt faktum. Som även sagts i interpellationssvaret lockas folk inte bara från landsbygden och till samhällena, utan folk lockas även från sämre betalande industrier till bättre betalande. Jag ser emellertid inga som helst praktiska möjligheter att kunna förhindra något sådant. Vi ha ett fritt närings-

Svar på interpellation. (Forts.)

liv i landet, vi ha en differentierad räntabilitet i vårt skiftande näringsliv. När det erbjuds sysselsättningar och arbete till olika löner i den fria marknaden, så har jag svårt att tänka mig att man med några speciella statsingripanden skall kunna komma dithän, som herr Pehrsson-Bramstorp syftade. Jag kanske inte skall säga att herr Pehrsson-Bramstorp »syftade»; det var en reflexion han gjorde här. Han uttalade, att förhållandet på detta område var ett beklagligt faktum.

Jag vill minnas, att debatten i juni månad i första kammaren gav det resultatet, att kammaren visade sig mycket enig om att det, trots alla besvärligheter, inte fanns anledning att överväga några statsingripanden för att dirigera arbetskraften från det ena området till det andra. Vi ha ju alltid i detta land satt ett stort värde på friheten och rörligheten och rätten att söka anställning där vi önska, varför man inte vill ställa sig bakom åtgärder i antydd riktning. Sedan kan man ju, som herr Pehrsson-Bramstorp gjorde, i en diskussion beklaga dessa förhållanden.

Herr Pehrsson-Bramstorp kom i sina reflexioner också in på en del aspekter av den ekonomiska politiken. Detta har ju kammaren debatterat i två långa dagar i samband med två stora frågor, och det vore väl ganska överflödigt att bemöta detta. Jag gjorde emellertid en reflexion här. Herr Pehrsson-Bramstorp talade om att staten animerar exportnäringarna och att detta för med sig att bristen på arbetskraft inom jordbruket ytterligare accentueras. Detta problem har emellertid även en annan sida. Ett av de svåraste och besvärligaste förhållandena i hela vår ekonomiska politik är ju just, att vi ha en import som överstiger exporten med de konsekvenser detta har på våra valutareserver. Jag är övertygad om att herr Pehrsson-Bramstorp förstår denna fråga i sitt större sammanhang och inte heller ställer sig bakom en rekommendation, att man skall begränsa nödvändig export just med hänsyn till de synpunkter han i det här sammanhanget anförde.

Herr Pehrsson-Bramstorp slutade med att säga, att vi skola försöka vara ståndaktiga i avseende på en skärpt och stark priskontroll. Jag tror att jag talar å hela regeringens vägnar då jag säger, att vi äro angelägna om att vara så ståndaktiga som möjligt i detta avseende. Regeringens program i fråga om priskontrollen i den ekonomiska diskussionen är att vara så rigorös och hård som det överhuvud taget finns möjligheter till.

Innan jag slutar vill jag bara göra ett stilla konstaterande. Trots alla besvärligheterna på jordbrukets arbetsmarknad ha vi ju ändå dragit oss fram på ett relativt hyggligt sätt. Jag är den förste att erkänna, att det är mycket som underlåtits i fråga om en del önskvärda arbeten inom det svenska jordbruket. Vi skulle behöva ha gjort en hel del arbeten för att kultivera våra beten, för att röja upp i diken och för att täckdika, för att köra sten och jord samt åstadkomma bättre gödselvårdsanläggningar. Men de väsentliga arbetena ha vi ändå trots allt hunnit med. Trots de utomordentligt brydsamma väderleksförhållandena under hela hösten togs skörden in med de arbetskraftsresurser, som stodo till buds. Sockerbetorna ha inte frusit fast i jorden, och potatisen har kommit upp och vi kunna, glädjande nog, i år visa upp en god skörd i kvantitativt avseende. Vi ha alltså klarat de väsentliga arbetena inom jordbruket trots besvärligheterna med arbetskraftsförsörjningen, och de månader vi nu gå till mötes kännetecknas ju inte av en ansträngande situation i fråga om jordbrukets arbetsmarknad.

När vi sedan komma fram till månaderna mars, april och maj uppstår på nytt den situationen, att vi få mobilisera alla de reservkrafter och extra resurser vi ha, på samma sätt som vi gjort under de senare åren. På det sättet kunna vi hjälpligt klara oss fram. Så länge dagens situation inom det svenska

Svar på interpellation. (Forts.)

näringslivet är rådande, då arbetsmarknaden i så utpräglad grad är högkonjunkturbetonad, kan jag inte ge något annat svar än att vi få lämpa efter läglighet och med alla goda krafter medverkan försöka draga oss fram.

Herr Larsson från Värmland gjorde ett par anmärkningar. Han anförde, att det framför allt var två arbetargrupper som voro svåra att få för de svenska jordbrukarna. Den ena var djurskötarna, och det är riktigt. Men å andra sidan ger också detta förhållande en aspekt på arbetskraftsproblemet, som man kanske vanligtvis inte tänker på. Det är nämligen så, att djurskötarna är den bäst betalda arbetskraften inom det svenska jordbruket. Deras löner ligga 10 å 15 och ända upp till 20 procent över de övriga lantarbetarnas löner. Trots detta är arbetarbristen starkast accentuerad inom just djurskötarkåren. Detta, menar jag, är en verifikation på att det inte uteslutande är penninglönen, timlönen eller årslönen, som är avgörande för var arbetskraften känner trivsel, var den vill hamna och stanna, utan andra omständigheter spela en stor roll.

Herr Larsson tog också upp frågan om de farhågor man hyste på jordbrukarkarhåll, när man läste 1942 års jordbrukskommittés betänkande. Jag avslöjar ingen hemlighet om jag säger, att jordbruksministern kommer att lägga fram propositionen om hela detta stora förslag vid nästa års riksdag. Då blir det tillfälle, hoppas jag, att i lugn och ro och inför betydligt mera välbesatta kammarbänkar diskutera dessa frågor ingående och utförligt och vid tillfällena, då de egentligen skola diskuteras.

Herr Pehrsson-Bramstorp: Herr talman! Jag har inte alls antytt att vi icke skola försöka åstadkomma en så stor exportkvantitet som möjligt. Jag menar bara, att i och med att exportindustrien växer, bortfaller en av förutsättningarna för en sådan framställning av jordbruksprodukterna, att de bli billiga. Om exportindustrien avsevärt ökar sin produktionskapacitet, så blir något prisfall på produktionen på andra områden överhuvud taget icke möjligt. Då återstår ingen annan utväg för jordbruket att komma i paritet med övriga näringsgrenar än att få den förbättring av priserna, som är nödvändig härför. Detta har också framförts i interpellationssvaret, och därom råda sålunda inga delade meningar. Dessa frågor komma ju f. ö. upp redan under 1947 års riksdag, och då kunna vi inför en bättre besatt kammare diskutera dem.

En annan sak, som också är omnämnd i interpellationssvaret, men som jag hittills icke berört, gäller de löneökningar inom jordbruket, som hittills varit möjliga för lantarbetarorganisationerna att genomföra. De ha lyckats tack vare den dåliga tillgången på arbetskraft. Jag förmodar att det inte är från den utgångspunkten som regeringen anser det angeläget att tillgången på arbetskraft är så liten som möjligt? Sedan 1930-talet ha en mängd åtgärder vidtagits för att bereda lantarbetarna och jordbrukarna bättre betalning för sitt arbete. Hade inte så skett, hade det överhuvud taget inte blivit någon förbättring av lantarbetarnas löneställning, hur mycket man än hade önskat sig en sådan. Denna förbättring hade inte kunnat genomföras, om icke de ekonomiska förutsättningarna funnits.

Jag är emellertid tillfredsställd med att herr statsrådet Sträng å hela regeringens vägnar betygat, att man från regeringens sida icke kommer att backa ens för ganska envisa påtryckningar från industriens sida. Regeringen kommer inte, sade statsrådet, att ge efter för de företag, som redan nu få tillräckligt betalt för sina produkter, och som därför utan svårighet kunna betala lönerna på arbetsmarknaden.

Jag räknar med att regeringen konsekvent håller fast vid denna ståndpunkt, och jag uttrycker min stora tillfredsställelse över detta uttalande.

Svar på interpellation. (Forts.)

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag vill bara göra ett litet klarläggande med anledning av herr Larssons i Karlstad anförande. Herr Larsson varnade för sådana rationaliseringsåtgärder, som ett genomförande av schematiska linjer för det mindre jordbrukets struktur skulle innebära och varigenom arbetskraft skulle berövas det värmländska skogsbruket och de medelstora och större jordbruken. I det avseendet skulle jag bara vilja säga, att det är inte meningen och har aldrig varit meningen att komma med några schematiska och rigorösa linjer. Huvudlinjen i det förslag regeringen lägger fram kommer att bli, att de mindre jordbrukarna skola få hjälp till att skapa åt sig bästa möjliga ekonomiska standard. För att nå det målet får man i varje särskilt fall välja den metod, som ger detta syfte. Visar det sig att det mindre jordbruket — med 10 å 12 tunnland, som herr Larsson sade — får den bästa bärgningen genom att en del av dess arbetskraft får vara i skogen, så kommer detta inte att förhindras.

Vi skola emellertid slå fast, att rationaliseringsarbetet kommer att ta sikte på det som är bäst ur ekonomisk synpunkt för de mindre jordbrukarna. I det sammanhanget får inte tagas någon hänsyn till de större skogsbruken eller de medelstora och större jordbrukens behov av arbetskraft. Den mindre jordbrukaren bör inte få det ekonomiskt sämre därför att arbetskraft skulle behöva tillförsäkras de större skogsbruken och de medelstora eller större jordbruken. Riktlinjen måste vara den, att den mindre jordbrukarens läge skall vara avgörande för vad man skall göra. Arbetskraftsfrågan för de större skogsbruken och de medelstora och större jordbruken får lösas som en vanlig arbetsmarknadsfråga och i det stora sammanhanget.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 16.

Svar på interpellation.

Ordet lämnades på begäran till

Herr statsrådet **Ericsson**, som yttrade: Herr talman! Under hänvisning till en av Norrbottens läns landsting företagen undersökning rörande bl. a. sysselsättningsförhållandena bland jordbrukarna i Norrbotten under ett års tid räknat från hösten 1943, som givit vid handen att den jordbrukande manliga befolkningen i Norrbotten under ifrågavarande tid haft sammanlagt 770 450 arbetslöshetsdagar, eller genomsnittligt 27 arbetslöshetsdagar per man, har herr Holmberg med andra kammarens tillstånd till mig ställt följande frågor:

1:o) Har det vid förhandlingarna mellan statsmakternas och näringslivets representanter övervägts några åtgärder i syfte att utnyttja arbetskraftsreserverna i Norrbotten för industriell produktion inom länet?

2:o) Överväger statsrådet några åtgärder — till exempel i första hand en utredning om möjligheterna att anlägga statliga industrier — om det visar sig att det privata näringslivet icke vill medverka till en planmässig ekonomisk politik för ett bättre utnyttjande av tillgänglig arbetskraft i Norrbotten?

Innan jag går närmare in på de i interpellationen framställda frågorna, vill jag framhålla att sysselsättningen i Norrbotten haft växlande karaktär under de sista årtiondena. Jag har emellertid fått den uppfattningen att en väsentlig förbättring inträtt under de gångna krigsåren med den då ökade tillgången på arbetstillfällen i form av bl. a. avverknings- och försvarsarbeten. Visst belägg härför finner jag i att årsmedeltalet för de hjälpsökande arbetslösa inom Norrbottens län för år 1943 var 112, medan siffran år 1944 steg till 989, förmodligen sammanhängande med att försvarsarbetena då började minska i omfatt-

Svar på interpellation. (Forts.)

ning. Nyssnämnda arbetslöshet anses icke vara av någon större storleksordning i jämförelse med förhållandena under åren 1930—1939, då minimisiffran, som uppnåddes 1937, var 1 359 medan maximiantalet uppgick till 11 800 under år 1933.

Interpellationen rullar upp det gamla problemet hur man skall finna en lönande sysselsättning för Norrlands befolkning. Denna fråga är som bekant sedan 1944 föremål för prövning i den s. k. norrlandskommittén. I dess huvuduppgifter ingår att verkställa undersökningar av möjligheterna att genomföra rationaliseringsåtgärder inom det norrländska jordbruket, att utveckla den industriella verksamheten i Norrland och få till stånd en större mångsidighet inom industrien därstädes. Norrlandskommittén har ock — jämsides med att den efter hand avgivit utlåtanden i olika aktuella frågor — framlagt betänkanden beträffande åtskilliga spörsmål av betydelse för näringslivet i Norrbotten. Enligt vad jag inhämtat ämnar kommittén vidare inom den närmaste tiden avgiva ett betänkande angående vissa åtgärder till förbättrande av transportförhållandena i Norrland. Däri framlagda förslag ha visserligen icke särskilt avseende på Norrbotten, men det är tydligt, att icke minst en sådan fråga som förbättrade transportförhållanden kan vara av speciellt intresse för näringslivet i Norrbotten med dess stora beroende av kommunikationerna och transportkostnaderna. Jag har slutligen även inhämtat, att norrlandskommittén inom en nära framtid torde komma att framlägga sina synpunkter på arbetskraftsproblemen i Norrland.

Vad särskilt angår förhållandena inom jordbruket — vilka tagits till utgångspunkt för den framställda interpellationen — är det givet, att en rationalisering inom denna liksom andra grenar av näringslivet är högeligen önskvärd. Med bland annat detta syfte för ögonen arbeta nu inom Norrbottens län hushållningssällskap och egnahemsnämnd liksom även den lokala jordnämnd, som vid 1945 års riksdag inrättats för att medverka till en förbättrad arrondering av jordbruken. En planering av näringslivets utveckling med utgångspunkt från jordbrukets behov av förbättrade produktionsbetingelser enligt 1942 års jordbrukskommittés förslag skall ingå som en av de första och viktigaste uppgifterna för de länsorgan, som föreslås i fortsättningen skola handhava rationaliseringsverksamheten. Dessa förslag äro för närvarande föremål för prövning inom jordbruksdepartementet, och avsikten är att proposition rörande den framtida jordbrukspolitiken skall framläggas för 1947 års riksdag.

I detta sammanhang må slutligen också erinras att chefen för jordbruksdepartementet jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 31 maj 1946 tillkallat en utredningsman att företaga planering av jordbruket och skogsbruket i Nerdertorneå kommun. Planeringen avser i första hand att undersöka möjligheterna att bereda befolkningen, i synnerhet jordbruksbefolkningen i sagda kommun, tryggad sysselsättning och bättre bärning, varvid även andra områden av näringslivet än jordbruket och skogsbruket skola uppmärksammas. Den har emellertid även det vidare syftet att klarlägga, hur en dylik verksamhet bör bedrivas och vilka praktiskt genomförbara resultat som kunna framkomma härav.

Det är emellertid givet, att tanken på de olika åtgärder, varom förslag framkommit eller äro att vänta, icke utgjort skäl för regeringen att försumma några tillfällen att i aktuella fall verka för en utveckling av industrien i Norrbotten. Det kan sålunda erinras om det av riksdagen i våras godkända förslaget av en avsevärd utbyggnad av Norrbottens Järnverk i Luleå. Vidare kan nämnas att statens skogsindustrier för närvarande ansöker om byggnadstillstånd för anläggning av en wallboardfabrik i anslutning till kemiska fabriken i Piteå i avsikt att bättre tillvarataga avfallsprodukter vid sistnämnda anläggning. Vid full utbyggnad beräknas wallboardfabriken kunna bereda sysselsättning i första hand för 60 och sedermera för 100 man. Statens skogsindustrier hyser även

Svar på interpellation. (Forts.)

vissa planer på att inrätta ett pappersbruk vid sina anläggningar i Karlsborg. Även härvidlag rör det sig om ett nytt led i förädlingsprocessen beträffande redan utnyttjade råvarutillgångar.

Bland åtgärder från regeringens sida, som visserligen icke kunna sägas ha någon större betydelse ur arbetsmarknadssynpunkt men likväl kunna vara av visst intresse i detta sammanhang, kan nämnas att regeringen ställt särskilda medel till förfogande för Norrbottens småindustriförening att av föreningen användas för utlämnande av lån för uppförande av en yllefabrik i Morjärv, varjämte även visst bidrag lämnats till kostnaderna för planläggningen av ifrågasvarande fabrik. I sammanhanget förtjänar också påpekas, att företagarföreningen i Norrbottens län, liksom i andra län, erhållit icke oväsentligt ökade resurser för sin verksamhet.

Statsmakterna ha emellertid icke inskränkt sig till att anlägga statliga industrier i Norrbotten respektive stödja företagarföreningen därstädes utan har även sökt verka för att den enskilda industrien i ökad utsträckning skall söka sig till Norrland. Detta sammanhänger bl. a. med att industrien vid handläggningen av sina lokaliseringsproblem börjat fästa alltmer ökat avseende vid möjligheterna att erhålla arbetskraft till planerad utvidgning eller nyetablering. För närvarande bedrivs sålunda både statlig och enskild rådgivningsverksamhet på detta område. Statens medverkan omhänderhaves av arbetsmarknads-kommissionen, och industrien representeras av industriens produktionsråd. Överenskommelse har träffats om regelrätt samarbete mellan dessa båda organ.

Enär de mest betydande reserverna av arbetskraft finnas i Norrland, där befolkningen i de arbetsföra åldrarna, framför allt i Västerbotten och Norrbotten, fortfarande ökar kraftigt och näringslivet icke på långt när expanderar i den takt, som motsvarar ökningen i utbudet av arbetskraft, ha ansträngningar gjorts att få industriföretag intresserade av att förlägga sina nyanläggningar till lämpliga orter i denna del av landet. Delvis som en följd härav ha under detta år planer uppkommit om startande av nya industrier på ett flertal platser i södra och mellersta Norrland. I den mån möjlighet finnes att underlätta fraktförhållandena tror jag att även etablering av nya industrier i Norrbotten bör kunna komma i fråga.

Bidragande orsak till den ändrade inställning till Norrland som under det senaste året framkommit på företagarhåll har säkerligen varit att myndigheterna med hänsyn till önskvärheten att få företagsverksamhet till stånd inom Norrland iakttagit en avsevärt mindre restriktivitet beträffande byggnadsverksamheten inom denna del av landet än eljest. Detta har fört med sig att företag, som fått vetskap om å ena sidan svårigheten att få byggnadstillstånd för sin industrianläggning med hänsyn till problemet att skaffa arbetskraft på av företaget från början avsedd plats i exempelvis mellersta eller södra Sverige och å andra sidan den mindre restriktiva bedömningen av ansökningar om tillstånd för byggnadsföretag i Norrland, beslutat sig för att, därest i övrigt så varit lämpligt, förlägga sin industri till någon lämplig ort i Norrland.

Vad slutligen angår den av interpellanten ifrågasatta utredningen om möjligheten att förlägga ytterligare statliga industrier till Norrbotten vill jag, under hänvisning till vad förut anförts, understryka statsmakternas stora intresse för en ökad differentiering av Norrbottens näringsliv. Denna fråga måste emellertid ses i ett större sammanhang, och jag är fullt medveten om att man så småningom inte kan underlåta att mera ingående överväga samhällets inställning till och formerna för dess medverkan till näringslivets lämpliga utveckling i olika delar av landet.

Med vad jag här anfört torde interpellantens frågor få anses vara besvarade.

Svar på interpellation. (Forts.)

Härpå anförde:

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Då interpellanten på grund av sjukhusvistelse är förhindrad att själv framföra sitt tack för svaret på interpellationen, skall jag be att å hans vägnar få göra det. Jag skall på grund av det många gånger andragna förhållandet, att vi befinna oss i sista timmen, fatta mig mycket kort. Några reflexioner vill jag i alla fall göra. Svaret innehöll nämligen åtskilliga uppgifter, som inte äro allmänt kända.

Löftet om bättre kommunikationer och billigare frakter är för Norrland i allmänhet och för Norrbotten i synnerhet av mycket stort värde. De utlovade åtgärderna för Nedertorneå socken skulle jag vilja komplettera med önskemålet om allvarlig prövning av frågan om två skift på Seskarösågen. Företaget är ju affärsmässigt hållbart. Brist på råvaror har hindrat hela kapacitetens utnyttjande. Sådan tror jag skulle kunna uppnås genom att en större kvotdel av avverkningarna inom Norrbotten förbehålles Norrbotten och därvid särskilt Seskarösågen.

Det vore kanske också anledning pröva, om inte statens skogsindustrier borde få ett större inflytande över åtminstone en del av statens skogar än vad för närvarande är fallet. Wallboardfabriken i Piteå, som skall sysselsätta maximum 100 man, liksom den utlovade yllefabriken i Morjärv och eventuellt ett pappersbruk i Karlsborg äro glada nyheter för de flesta norrbottningar. Jag hoppas att löftena inte skola smulas sönder i beredningens hårda kvarn. Uppgiften att statsmakterna varit generösa med byggnadstillstånd skall jag tacksamt notera, men det är uppenbart att detta varit oundvikligt, om den stora utvidgningen av järnverket i Luleå och kraftverket i Harsprånget skall föras i land. Statsmakterna ha för sin del uppmuntrat företagare att starta nya industrier i Norrbotten, framhåller statsrådet. Tyvärr måste man säga, att resultatet i stort sett är nedslående.

Vad jag här särskilt skulle vilja understryka är, att i Norrbotten försörjes den procentuellt största andelen av befolkningen i jordbruket med dess binärningar. Om jag tar några jämförelsesiffror så visa de, att i Mälardalen försörjas 14 per 100 invånare, i samtliga län 39 per 100 invånare men i övre Norrland inte mindre än 62 per 100 invånare i jordbruket med binärningar. Skogen är där den viktigaste delen av Norrbottens åker, men den siffra som interpellanten anført, 770 000 arbetslöshetsdagar under ett enda år för dem som skola leva av jordbruket och skogen, vittnar ju om att man inte kan sysselsätta så många människor i skogen. Som jag förmodar inses detta också av statsrådet Ericsson, som hävdade att den första uppgiften för ett kommande länsorgan för rationalisering av jordbruket, vilket skall kunna väntas som resultat av nästa riksdags behandling av riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken, blir en planering av näringslivets utveckling med utgångspunkt från jordbrukets behov. Men man får inte förbise, att denna rationalisering inte kan öka utan måste minska den för jordbruket med binärningar nödiga arbetskraften, och vad skall man då göra? Skall man evakuera 10 000 eller, som det i något sammanhang sagts, t. o. m. 65 000 norrbottningar till andra delar av landet? Jag tror inte att regeringen skall trösta sig med de nuvarande relativt låga arbetslöshetsciffrorna och tro att man någon gång framdeles kan taga itu med att, som det heter i interpellationssvaret, ingående överväga samhällets inställning till näringslivets lämpliga utveckling i olika delar av landet. Ty för det första är den främsta anledningen till de relativt låga arbetslöshetsciffrorna, försvarsarbetena och skogsarbetena, icke längre disponibla på samma sätt som tidigare. Försvarsarbetena äro ju avslutade i det väsentliga, och skogen har under dessa år fått ge mer än den tål i stora delar av Norrbotten. Den kommer därför sannolikt att

Svar på interpellation. (Forts.)

sysselsätta allt färre under åtminstone en överskådlig framtid. För det andra dröjer det väl inte så länge förrän vi ha en ny kris, och då kommer Norrbotten säkert att drabbas mycket hårt. För det tredje skulle jag vilja framhålla, att arbetslöshetsproblemet är ju brännande för de kategorier, som interpellanten främst har talat om men som nu inte så mycket komma in i de siffror, som statsrådet Ericsson anför t om antalet arbetssökande. För det fjärde — och det har varit en väsentlig synpunkt för interpellanten — är det ett slöseri med produktionskraften att friska människor inte skola kunna få full sysselsättning och på grund därav också påtvingas en lägre levnadsstandard. Om exempelvis Porjuskraften inte till fullo utnyttjas, så bokföres det av vattenfallsstyrelsen som en förlust, men om här många hundratusentals arbetsdagar varje år gå förlorade, så kan i stort sett ingenting annat märkas än att man rycker på axlarna åt detta problem. Det vill jag inte säga som någon elakhet mot regeringen för all del, utan det är karakteristiskt för ett allmänt betraktelsesätt på denna fråga.

Vi ha alltså velat ha en annan syn på sysselsättningsproblemet än den enbart profitmässiga. Det kan tänkas bli något dyrare att driva vissa anläggningar i Norrbotten för enskilda företagare, men för samhället måste man ju försöka räkna ut vad det betyder i form av arbetsförtjänster, skatteinkomster, mänsklig trivsel och hälsa. Man måste räkna på längre sikt och tillse att varje del av landet kan försörja sin befolkning och naturligtvis åtskilligt mera. Vi ha i detta sammanhang naturligtvis icke haft något emot att privata företagare hade startat industriella företag i Norrbotten, men eftersom dessa bara räkna kortsiktigt efter vanliga s. k. räntabilitetsprinciper, har det tyvärr icke blivit ett sådant ingripande som regeringen har velat uppmuntra, och därför mena vi att staten måste ingripa. Tag t. ex. projektet att man skulle utnyttja apatiten från gruvorna för att framställa konstgödningsmedel! I det väsentliga, om man anlägger de synpunkter som jag här sagt och ser det ur mera långsiktig beredskapssynpunkt, blir ju en sådan framställning ett affärsmässigt företag.

Vad som emellertid främst behövs för jordbrukarna är en sådan differentiering som ger industriell sysselsättning åt manlig och kvinnlig arbetskraft. Det har ju varit tal om att L. M. Ericsson skulle anlägga en tillverkning där uppe. Det hade ju varit mycket bra, men det lyckades inte. Det hade varit lämpligt för Norrbotten bland annat därför att då hade man fått i gång en produktion för kvinnlig arbetskraft, som ju för närvarande praktiskt taget inte finns, om jag bortser från jordbruksarbete. Det hade också varit bra därför att man då skulle fått industriellt hemarbete, något som jag tror skulle förtjäna att verkligen observeras och på ett annat sätt uppmuntras än vad hittills varit fallet. L. M. Ericsson, som är ett sådant företag som bland annat utnyttjat hemarbete, hade under 1946 245 hemarbetare, vilka arbetade 24 timmar i veckan mot en lön av 55 kronor, och hur stort intresset bland dessa människor är framgår av att inte mindre än 3 000 hade anmält sig under förra året för att erhålla sådant hemarbete. Det är här fråga om finmekaniskt arbete, visst förberedelsearbete för den elektriska industrien.

Herr talman! Vad jag här skulle vilja framhålla är, att samhället och inte de enskilda företagen skola uppgöra kalkylerna för produktionens lokalisering och inriktning. Jag tror att om man kunde få detta allmänna betraktelsesätt igenom, skulle man underlätta åstadkommandet av en utflyttning av industrien till landsbygden i allmänhet och även till de nordligaste delarna av landet. Jag kan för min del inte begripa, varför det inte skulle vara möjligt för lät mig säga en del av den övertaliga befolkningen i en norrbottenssocken att syssla med visst finmekaniskt arbete i en verkstad där, på samma sätt som man skulle kunna göra det på en verkstad i Stockholm. Jag menar därför att denna fråga bör bearbetas. Den har också samband med den fråga, som nyss

Svar på interpellation. (Forts.)

här behandlats och som ställts av herr Pehrsson-Bramstorp om jordbrukets arbetskraftsproblem.

Jag tror jag kan säga på interpellantens vägnar, att svaret innehåller ju med hänsyn till vad man kan i detta sammanhang begära åtminstone den ram, som man kan ställa för de olika önskemålen. Uppgiften blir nu att sätta kött på benen, att verkligen få fram praktiska åtgärder och bearbeta problemet, så att man verkligen åstadkommer en förläggning av sysselsättningsmöjligheter till de områden, som, såsom statsrådet Ericsson här påpekat, ändå ha överskott på arbetskraft.

Herr statsrådet **Ericsson**: Herr talman! I anledning av herr Hagbergs anförande vill jag betyga, att regeringen hyser det allra största intresse för att åstadkomma just sådana förhållanden i Norrland, kanske speciellt i översta Norrland, att det skall bli möjligt att utnyttja de arbetskraftsreserver, som där finnas. När herr Hagberg nu säger, att nu gäller det att praktiskt söka genomföra de löften man har givit, så vill jag erinra om att under de sista åren har det ändock förekommit åtskilliga saker, som vittna om ett nytt och starkare intresse för att åstadkomma denna ökade differentiering av Norrlands näringsliv. Jag erkänner, att förutom vid statens egna anläggningar har det i Norrbotten inte lyckats särdeles bra att tillföra länet ny verksamhet, men jag tror att det har ett betydande värde, att man nu är på väg att bryta isen och att man skall lyckas, att tillföra denna del av Norrland ny industriell verksamhet. Jag känner mig förvissad om att vi i längden inte ha råd att låta människorna därupp gå partiellt arbetslösa, utan tvingas att ännu mera intensivt än hittills söka lösa de problem som där föreligga, när det gäller att säkra sysselsättningen för denna landsdels befolkning.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 17.

Herr statsrådet **Ericsson** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Persson i Landafors till mig riktat *Svar på interpellation.* följande frågor:

1) Har statsrådet för avsikt att vidtaga åtgärder för att rätta till de missförhållanden som råda beträffande fördelning av rör för värme-, vatten- och sanitetsarbeten, så att byggnadsföretag, för vilket byggnadstillstånd erhållits, därmed också erhåller viss förtursrätt och garanti att få erforderliga rör för arbetets slutförande?

2) Anser statsrådet att införandet av statsbeslag och licensgivning äro nödvändiga åtgärder för att rörmarknaden skall komma under nödig kontroll i detta knapphetsläge?

3) Har statsrådet övervägt vilka åtgärder som borde vidtagas för att höja produktionen av rör inom landet?

4) Är det statsrådets avsikt att vidtaga åtgärder för att öka tillgången och reglera tilldelningen av armeringsjärn för byggnadsverksamheten?

Som svar på interpellantens båda första frågor vill jag framhålla, att förevarande problem varit föremål för regeringens och försörjningsmyndigheternas uppmärksamhet allt sedan 1942. Vid upprepade tillfällen har övervägts införande av en förtursrätt eller beslag och handelsreglering beträffande smidda rör. En sådan ransonering har emellertid visat sig vara mycket svår att genomföra. Även om man inskränkte en eventuell reglering till att omfatta enbart smidda galvaniserade rör, smidda brunmålade rör (värmeledningsrör), smidda svarta gasrör, smidda gula ångrör, ångpannetuber och värmelednings-

Svar på interpellation. (Forts.)

tuber, omfatta dessa sortiment tillsammans icke mindre än drygt 150 olika dimensioner och kvaliteter. En samtidig reglering av handeln med rördelar har ansetts ofrånkomlig och skulle i så fall omfatta cirka 10 000 olika rördelstyper och dimensioner. Vidare är att märka att ledningsrör förutom vid husbyggen komma till användning på en mångfald olika områden såsom vid industri, gruvor, järnvägar och jordbruk etc. Avvägningen beträffande vilka behov som i första hand skola tillgodoses torde icke vara lätt att åstadkomma.

De utvägar som stå till buds för att åvägabringa bättre balans mellan tillgång och efterfrågan på detta område äro, att antingen öka den inhemska produktionen respektive importen eller skära ned byggnadsvolymen till en mot materialtillgångarna direkt anpassad nivå. Vår egen produktion är f. n. icke tillfredsställande enär kapaciteten som bekant icke kan helt utnyttjas till följd av brist på arbetskraft. För närmare redogörelse angående omständigheterna härvidlag respektive myndigheternas åtgöranden i detta sammanhang som interpellanten efterlyser i sin tredje fråga hänvisar jag till statsrådet Mossbergs svar å andra frågan i riksdagsman Kempes interpellation huruvida regeringen övervägt några åtgärder i syfte att stimulera tillgången på arbetskraft vid järnbruken.

Innevarande års efterfrågan å smidda rör har medfört en minskning av rörlagren. En ytterligare lagerminskning — i vart fall icke i samma utsträckning — står icke till buds under nästa år. Även om produktionen då kan hållas på ungefär samma nivå som i år eller cirka två tredjedelar av produktionskapaciteten, bli vi sålunda i ökad utsträckning beroende av import av rör respektive rörämnen. Med hänsyn härtill har också vid handelsförhandlingarna med olika länder import av smidda rör upptagits som ett av de första svenska önskemålen och största möjliga import eftersträvas. I vilken utsträckning dessa förhandlingar komma att ge resultat går ej att nu uttala sig om. I handelsavtalet med Holland, som nu är klart, ingår bl. a. ett parti smidda rör om 5 000 ton. I detta sammanhang må även nämnas att enskild import utanför handelsavtalsram på allt sätt uppmuntrats.

Vad härefter beträffar det andra alternativet nämligen nedskärning av byggnadsvolymen kan jag nämna, att regeringen låtit upprätta en investeringsbudget för den totala byggnadsverksamheten under år 1947, vars mål närmast är att återföra byggnadsvolymen till 1945 års nivå. Även om budgeten ger utrymme för en byggnadsproduktion och anläggningsverksamhet motsvarande förhållandena under högkonjunkturåret 1939, kommer nedskärningen i enlighet med dessa riktlinjer att i förhållande till innevarande års mycket högt uppdrivna produktion medföra en viss lättnad vad materialförsörjningen för byggnadsändamål beträffar.

Vad slutligen angår interpellantens fjärde fråga, äro möjligheterna att öka den inhemska produktionen av armeringsjärn huvudsakligen beroende av tillgången på arbetskraft, och jag får även i denna del av interpellationen hänvisa till statsrådet Mossbergs nyss berörda svar å riksdagsman Kempes interpellation. Vad importen beträffar föras förhandlingar med skilda länder, och man hoppas att under första halvåret 1947 få till stånd en import av ungefär samma omfattning som under senare hälften av innevarande år. Även om differensen mellan tillgång och efterfrågan på armeringsjärn i år totalt sett icke kan karakteriseras som avsevärd, har dock bristen på klen armeringsjärn varit relativt stor, emedan såväl import som den inhemska tillverkningen väger över å de grövre dimensionerna. Beträffande ett visst område av byggnadsverksamheten, nämligen bostadsproduktionen, förekommer reglering beträffande armeringsjärn. Enligt överenskommelse mellan industrikommissionen och byggnads-

Svar på interpellation. (Forts.)

lånebyrån tilldelas f. n. 3 200 ton armeringsjärn i månaden för bostadsbygget, vilken kvantitet licenseras av industrikommissionen och anses förslå för ifrågakommande behov. Någon utökning av denna tilldelning lär enligt verkställda utredningar icke vara möjligt att åstadkomma.

Med vad jag här anfört torde interpellationen få anses besvarad.

Härefter yttrade

Herr **Persson** i Landafors: Herr talman! Jag tackar statsrådet Eriesson för svaret på min interpellation.

Anledningen till min interpellation är, att det uppstått ett sådant knapphetsläge beträffande smidda rör för värme och vatten, att jag ansåg något borde göras för att försöka fördela de knappa tillgångar och den produktion vi ha på ett så rättvist sätt som möjligt.

I interpellationen har påvisats, hurusom tilldelningskvoten av rör till grossister baserats på 1937, 1938 och 1939 års försäljningssiffror. Detta har haft till följd, att grossistfirmor, som i hög grad utvecklats under senare år, fått en alltför låg tilldelning av rör i förhållande till försäljningen av övrig till branschen hörande materiel. En del rörledningsfirmor ha således fått hålla sig vid ungefär $\frac{1}{4}$ procent av totala omsättningssumman i fråga om rörförsäljning, då i stället 12 à 15 procent skulle varit någorlunda normalt. Rörentreprenör, som inte kan få rör hos sin grossist, kan inte vända sig till annan grossist för att få rör, om han inte köper även övrig materiel där. Grossisterna kräva sålunda att få odelad order.

Vidare kan befaras att en del järnaffärer, som erhållit rör, undanhålla den öppna marknaden dessa. I den mån rörentreprenörerna kunnat anskaffa materiel i övrigt men stå utan rör och följaktligen utan möjlighet att kunna fullfölja åtagna arbeten, uppstår ett mycket allvarligt läge. Denna utveckling förutsågs i fackpressen och sades också ut i en artikel i tidskriften Rörinstallatören redan i dess majnummer i år. Importen från utlandet är praktiskt taget obefintlig. Beställningar i England och Amerika, som legat där ett år, ha för kort tid sedan annullerats eller uppskjutits på obestämd tid. Det blir nu fråga om vad handelsavtalen kunna komma att ge oss av rör.

Jag har ifrågasatt, om det inte skulle vara ändamålsenligt att här göra statsbeslag på rör och sedan fördela dessa mot licens. För att få värmeradiatorer måste ansökan om licens åtföljas av en planskiss å byggnadsföretaget för att möjliggöra kontroll av den licensutfärdande myndigheten. Det synes mig vara en naturlig och relativt enkel sak, att man även på detta sätt och i samma ansökan finge tilldelning av erforderliga rör till ifrågavarande värmeanläggning, ävenså för vattenförsörjningen. Entreprenörernas största problem är nu att få erforderligt med rör för att kunna fullgöra de åtagna arbetena.

Statsrådet säger i sitt svar på mina båda första frågor, att dessa problem varit föremål för regeringens och försörjningsmyndigheternas uppmärksamhet sedan år 1942 och att man övervägt införande av en förtursrätt eller beslag och handelsreglering av smidda rör, men att en sådan ransonering visat sig vara mycket svår att genomföra. Vidare påvisar statsrådet, att till de olika sortimenten av smidda rör komma drygt 150 olika dimensioner och kvaliteter. Gentemot detta vill jag invända, att av de olika sortimenten skulle tilldelningen till grossisterna enkelt kunna anges i vikt, och dessa finge i sin tur avtala med fabrikanterna om kvalitet och dimensioner. Det är huvudsakligen halvtums-, trekvartums- och entumsrör som det är den ojämförligt största bristen på.

Statsrådet säger, att en ofrånkomlig reglering av handeln med rördelar samtidigt skulle betyda, att den komme att omfatta cirka 10 000 rördelstyper och

Svar på interpellation. (Forts.)

dimensioner. Jag har inte tagit upp frågan om att draga in handeln med rördelar i en eventuell reglering, detta av det skälet, att även om det råder knapphet också på sådana rördelar, så vet jag att rörentreprenörerna på ena eller andra sättet klara den frågan genom att hantverksmässigt göra rördelar som fattas. Få de bara rörpiporna, blir det i regel någon råd. Så har det varit hittills.

Fråga är också, huruvida inte en översyn i fråga om priskontrollen bör ske på detta område. Jag tar t. ex. ett dubbelt diskbänksvattenlås. Sådana har det en tid varit mycket svårt att få. Dessa vattenlås ha hållit sig i ett prisläge av omkring 12 kronor. De gjutna diskbänkslåsen ha blivit mera svåråtkomliga, men i stället har nu en ny sorts vattenlås av plåt levererats, och dessa ha hållit sig i ett pris av 17 à 18 kronor. Beror detta månne på att normalpriset — prisstoppet — på de gjutna låsen är för lågt satt i förhållande till sådana av plåt?

I statsrådets svar anges, att man i bästa fall torde kunna räkna med $\frac{2}{3}$ av produktionskapaciteten vid järnbruken under 1947, ungefär lika som i år. Därigenom bli vi i ökad utsträckning beroende av import, enär lagren minska undan för undan. Som jag angivit i min interpellation torde det vara mycket ovisst, när man kan räkna med någon betydande import av rör, en uppfattning som ju också delas av statsrådet.

Beträffande ett andra alternativ, att nedskära byggnadsproduktionen till 1945 års nivå, påvisar statsrådet, att det skulle uppstå en betydande lättnad i fråga om materiel. Ja, det är uppenbart, får man använda den materiel som skulle behövas för den övre delen av ett visst byggnadsprograms genomförande för att tillsammans med den övriga materielen realisera ett mindre byggnadsprogram, uppstår givetvis en lättnad för tillgodoseendet av det lägre programmens behov. Men nödgas man nedskära bostadsbyggandet, ehuru så stort behov föreligger av bostäder, uppstår också helt naturligt frågan, vad som gjorts och skäligen kan göras för att öka materialproduktionen och anskaffningen. Detta har jag berört i min tredje fråga i interpellationen, beträffande rörproduktionen inom landet. Likaså i min fjärde fråga angående åtgärder för att höja produktionen och reglera tilldelningen av armeringsjärn.

Till svar på dessa frågor hänvisar statsrådet Ericsson till statsrådet Mossbergs svar till herr Kempe, vilket blir nästa punkt på föredragninglistan, som avhandlar arbetskraftsproblemet vid järnbruken. Jag kan helt naturligt inte kommentera det, enär statsrådet Mossberg ju ännu inte avgivit sitt svar i kammarerna. Hänvisningen till herr Mossbergs svar uppfattar jag emellertid som ett svar på min tredje och min fjärde fråga, av innebörd, att en ökning av produktionen av rör och armeringsjärn i huvudsak är ett arbetskraftsproblem.

Jag hade hoppats att möjligen vid detta tillfälle kunna få något besked om regeringen övervägt att starta en statlig produktion av rör eller att på annat sätt beträffande inhemsk produktion söka få fram en bättre tillgång på såväl rör som armeringsjärn. Att de ansvariga statliga marknadsorganen ha en fortlöpande rapportverksamhet angående rörlagren hos grossisterna, det har jag tagit för givet, således också att dessa ha möjlighet att följa utvecklingen på detta område.

Av statsrådet Ericssons svar har jag inte kunnat utläsa något som ger vid handen, att regeringen åtminstone för närvarande är inställd på att vidtaga sådana ingripanden i reglerande och produktionsstimulerande riktning som i interpellationen ifrågasatts. Med full förståelse för de svårigheter, som kunna uppstå vid genomförandet av sådana åtgärder, anser jag dock att svaret är otillfredsställande, då läget på rörmarknaden och även beträffande armeringsjärn blivit så pass irriterande och kaotiskt som det för närvarande är.

Härmed förklarades överläggningen avslutad.

§ 18.

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

*Svar på
interpellation.*

Herr statsrådet **Eriesson**, som anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Kempe till mig ställt följande frågor:

1) Är det med statsrådets och regeringens gillande som arbetsmarknadskommissionen utfärdat direktiv till länsarbetsnämnderna att begränsa järnbruks- och skogsarbetares rätt att övergå till annat och bättre betalt arbete?

2) Har regeringen övervägt några åtgärder i syfte att stimulera tillgången på arbetskraft vid järnbruken och därigenom säkerställa den ökning av produktionen som i nuvarande situation måste vara ett viktigt samhällsintresse, icke minst med hänsyn till bostadsproduktionen?

Innan jag går in på det spörsmål som avses i interpellantens första fråga, vill jag i korta drag ge en bild av den utveckling som givit uppslag till interpellationen.

Nu rådande knapphet på arbetskraft är icke någon ny företeelse utan har med varierande styrka gjort sig gällande allt sedan de första krigsåren. Redan under våren 1941 uppenbarade sig en allvarlig brist på arbetskraft inom vissa näringsområden, särskilt inom skogs- och jordbruket. Under år 1942 gjorde sig knappheten på arbetskraft alltmer gällande. Därvid uppkom fråga huru man skulle kunna förse ur landets synpunkt mest angelägen produktion med erforderlig arbetskraft. För att nå detta mål ansågs det önskvärt att frigöra arbetare från sådana företag som utan avsevärd olägenhet kunde uppskjutas eller minskas. Under sommaren 1942 genomfördes för detta ändamål med stöd av tjänstepliktslagens bestämmelser en reglering av byggnadsverksamheten genom en kungl. kungörelse om arbetsförmedlingstvång för byggnadsverksamhet m. m. I kungörelsen gävos bestämmelser om företrädesrätt vid konkurrens om arbetskraft mellan olika arbetstagare för vissa arbetsområden (skogs- och jordbruk) samt för sådana byggnadsarbeten som enligt beslut av vederbörande myndigheter förklarats företrädesberättigade. Samtidigt med knappheten på arbetskraft gjorde sig brist på byggnadsmaterial allt mer gällande. För att åstadkomma en ur båda dessa synpunkter allsidig reglering av byggnadsverksamheten skapades ett nytt system genom lagen om tillståndstvång för byggnadsarbete, som trädde i kraft den 1 augusti 1943. I tillämpningskungörelsen till denna lag föreskrevs att medgivande till sysselsättning i byggnadsarbete ej fick lämnas skogs- eller jordbruksarbetare eller på landsbygden bosatt diversearbetare, såvitt statens arbetsmarknadskommission ej meddelat dispens härifrån. Med denna föreskrift avsåg man att under då rådande extraordinära förhållanden trygga skogs- och jordbrukets behov av arbetskraft.

Vid tillämpningen av den nu gällande lagstiftningen utsattes till en början i varje byggnadstillstånd det högsta antal arbetare av olika kategorier som byggherren fick sysselsätta. För att motverka den säsongarbetslöshet som regelmässigt inträdde under sista kvartalet började man under hösten 1943 i vissa fall ersätta denna specifikation av arbetsstyrkan med i byggnadstillstånden intagna förbehåll, som överlämnade denna fråga till länsarbetsnämndens avgörande. Dessa klausuler voro uppdelade i tre olika typer. Enligt den enklaste utformningen hade länsarbetsnämnden att avgöra det högsta antal arbetare som fick sysselsättas vid företaget. Därefter kom en klausul som gav nämnden rätt att härutöver bestämma tidpunkten för arbetets påbörjande. Den sista formen slutligen överlämnade till nämnden att med hänsyn till förhållandena på arbetsmarknaden besluta om tid för arbetets påbörjande samt, i den mån nämnden fann så erforderligt, om avbrott i detsamma. Vid arbetet fingo vid varje tid sysselsättas allenast de arbetstagare, som länsarbetsnämnden be-

Svar på interpellation. (Forts.)

stämde, sedan nämnden funnit desamma icke lämpligen böra sysselsättas i annan verksamhet i trakten eller annat arbete i annan del av landet (s. k. sträng länsarbetsnämndsklausul). Beträffande tillämpningen av dessa klausuler användes den sistnämnda till en början enbart för större material- och arbetskraftkrävande företag. Under år 1945 övergick man mera allmänt att åsätta byggnadstillstånden den sistnämnda strängare klausulen i avsikt bland annat att decentralisera en viss del av byggnadsregleringen till länsarbetsnämnderna med deras bättre kännedom om de lokala arbetsmarknadsförhållandena.

Efter vapenstilleståndet våren 1945 kvarstod visserligen fortfarande ett stort behov av arbetskraft till skogs- och jordbruket oförminskat, men icke desto mindre fann man det nödvändigt att såsom ett led i en allmänt önskad återgång till normala förhållanden upphäva den del av tillämpningskungörelsen som föreskrev att skogs- och jordbruksarbetare samt på landsbygden bosatta diversearbetare icke utan särskild dispens fingo taga sysselsättning i byggnadsarbete. Detta skedde genom en kungl. kungörelse som trädde i kraft den 11 december samma år.

I och med efterkrigstidens inträde ha de under krigsåren på olika områden uppdämda behoven gjort sig allt mer gällande. Detta förhållande kommer särskilt till synes inom byggnadsindustrien, där investeringsintresset hittills visat en fortlöpande, starkt stigande tendens. Målsättningen för byggnadspolitiken går ut på en så hög byggnadsproduktion som möjligt utan nämnevärd ökning av byggnadsarbetarkåren. Den senare satsen är i dessa dagar — med allvarlig knapphet på arbetskraft inom viktiga näringsområden — synnerligen betydelsefull. Byggnadsarbetarkåren har enligt gjorda uppskattningar ökat under de senaste sex åren med omkring 10 000 man. Särskilt under innevarande år har emellertid framkommit en tendens till övergång från andra arbetsområden till byggnadsarbete. Som exempel härpå kan nämnas att antalet organiserade byggnadsarbetare i de fyra stora byggnadsfackförbunden under tiden 1 februari till 1 augusti i år ökat med inemot 8 000 man. En avsevärd andel härav torde visserligen få karakteriseras som en säsongmässigt återkommande företeelse respektive hänföra sig till ökad organisationsgrad, men av resten har säkerligen en stor del kommit från andra yrkesområden. Med anledning av denna oroande tendens å arbetsmarknaden fann arbetsmarknadskommissionen det nödvändigt att i cirkulär den 1 juli innevarande år för länsarbetsnämnderna framhålla angelägenheten av att nämnderna sökte motverka icke önskvärd överörrörlighet på arbetsmarknaden. Särskilt framhölls vådan av övergång av arbetskraft från industrier, som producera byggnadsmaterial, till byggnadsindustrien. Klausulens praktiska tillämpning har dock varit svår, och det finns ingen anledning att förneka, att det här och var förekommit en strängare tillämpning än som varit avsedd och att detta orsakat missnöje och även missförstånd. De arbetsökande synas sålunda i en del fall ha fått den felaktiga uppfattningen att det förelegat ett generellt förbud mot sysselsättning i byggnadsarbete av andra än dem som redan tillhöra byggnadsarbetarfacket.

Man har emellertid inom regeringen sedan åtskillig tid haft sin uppmärksamhet riktad på detta förhållande, och frågan har varit föremål för ingående överläggningar. Oavsett nu rådande allmänna knapphet på arbetskraft har regeringen funnit tiden vara mogen för en uppmjukning av dessa bestämmelser, med iakttagande dock av den del av målsättningen för byggnadspolitiken som avser att hindra en ohämmad utökning av byggnadsarbetarkåren.

Vid en den 12 oktober 1946 anordnad konferens med länsarbetsdirektörerna och deras närmaste män, arbetsförmedlingsinspektörerna, lämnade jag ingående direktiv huru regeringen önskade denna del av byggnadsregleringens tillämpning upplagd i fortsättningen. Jag meddelade därvid bl. a. att den i bygg-

Svar på interpellation. (Forts.)

nadstillstånd intagna s. k. stränga länsarbetsnämndsklausulen snarast komme att ersättas av en ny klausul av innehåll,

att det ankommer på länsarbetsnämnden i det län, vari arbetet skall bedrivas, att besluta om tid för arbetets påbörjande samt, i den mån så befinnes erforderligt, om avbrott i detsamma;

att länsarbetsnämnden har att inom det i ansökningen angivna eller — i förekommande fall — av arbetsmarknadskommissionen fastställda högsta antalet arbetstagare av varje förekommande yrkesgrupp bestämma storleken av den arbetsstyrka som vid varje tid må sysselsättas vid arbetet, samt

att nyanställning av arbetskraft, som förut icke varit stadigvarande sysselsatt i byggnads- eller anläggningsarbete må ske allenast genom det arbetsförmedlingsorgan som länsarbetsnämnden anvisar.

Härigenom avsåg man, utan att utesluta arbetare inom andra yrkesområden från möjlighet att erhålla byggnadsarbete, att — inom den ram som materialtillgången innebär — söka å ena sidan förebygga en ökning av byggnadsarbetarkåren som skulle medföra avsevärda svårigheter nu och framdeles, å andra sidan medverka till en så jämn sysselsättning som möjligt för arbetstagare tillhörande denna kår. Det senare innebär bl. a. att hänsyn bör tagas till den aktuella tillgången på byggnadsarbetare på den ort, där bygget skall utföras, och jämväl till möjligheterna att, om lämplig arbetskraft ej finnes disponibel på orten, i arbetet placera byggnadsarbetare från annan ort med tillfälligt eller mera bestående överskott på sådan arbetskraft. Detta är visserligen ingen nyhet, ty arbetsmarknadskommissionen har tidigare beträffande byggnadstillstånd vari kommissionen tillagts samma befogenhet som länsarbetsnämnd enligt den s. k. stränga länsarbetsnämndsklausulen sökt i praktiken omsätta detta senare önskemål. Som exempel härpå kan nämnas att den 24 september i år vid Skånska cementaktiebolagets fabriksbygge i Vika, Sorunda socken, sysselsattes sammanlagt 322 arbetare, varav 21 överflyttade från beredskapsarbeten och 43 från områden inom Västmanlands, Blekinge, Norrbottens samt Göteborgs och Bohus län med överskott på byggnadsarbetare. Vid den av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen utförda utvidgningen av flygfältet i Karlstad sysselsattes den 16 augusti i år sammanlagt 122 man, varav 64 överflyttade från beredskapsarbeten inom respektive Göteborgs och Bohus samt Värmlands län. Överstiger behovet av arbetskraft för byggnadsverksamhet den med utgångspunkt från nyss angivna synpunkter beräknade tillgången på byggnadsarbetare, må medgivande till sysselsättning i visst byggnadsarbete lämnas även för arbetstagare, som från annat yrkesområde — oavsett vilket detta är — söker övergång till arbete inom byggnadsbranschen.

Jag underströk även att regeringens avsikt var att dessa principer skulle tillämpas jämväl beträffande tidigare byggnadstillstånd med s. k. sträng länsarbetsnämndsklausul, som utfärdats av Kungl. Maj:t eller arbetsmarknadskommissionen.

De nya grunderna för tillämpningen ha sedermera blivit i vederbörlig ordning fastställda genom Kungl. Maj:ts beslut den 22 november 1946.

Under hänvisning till vad jag här anfört, vill jag framhålla att interpellantens första fråga är missvisande. Det har aldrig utfärdats några direktiv om »att begränsa nämnda arbetsgruppers rätt att övergå till annat och bättre betalt arbete». Vad som förekommit är att länsarbetsnämnderna uppmanats att i sin tillämpning av byggnadstillståndens bestämmelser rörande arbetskraften söka motverka en icke önskvärd överrörlighet på arbetsmarknaden och att ej medverka till att industrier, som framställa material för byggnadsverksamheten, berövas arbetskraft. Varför dessa direktiv måst utfärdas tror jag mig

Svar på interpellation. (Forts.)

i det föregående ha visat. Jag vill vidare framhålla att avsikten med arbetsmarknadskommissionens direktiv icke varit att vissa arbetarkategorier skulle generellt utestängas från byggnadsarbete. I realiteten har så ej heller varit fallet, ty en viss överflyttning av arbetskraft från t. ex. järnindustrien till byggnadsverksamheten har otvivelaktigt ägt rum. Det är emellertid uppenbart, att det ställt sig synnerligen svårt med en konsekvent tillämpning av den stränga länsarbetsnämndsklausulen. Arbetstagare inom yrkesområden med utpräglad brist på arbetskraft ha inte i någon större utsträckning kunnat placeras i byggnadsarbete genom arbetsförmedlingens medverkan. Det synes mig uppenbart, att i en situation — då knappheten på byggnadsmaterial tvingar till en begränsning av den totala byggnadsvolymen samt byggnadsverksamhet i relativt stor utsträckning förekommer inom industriorter, där sådan verksamhet eljest normalt brukar vara av mindre omfattning — en ohämmad övergång av arbetskraft från sådan industri, som producerar material för bl. a. byggnadsproduktionen, skulle medföra icke blott en allvarlig skärpning av bristen på arbetskraft till sådan industri utan även på något längre sikt arbetslöshet bland byggnadsarbetare på orter med större byggnadsarbetarkår men med för närvarande begränsad byggnadsproduktion. Det är nödvändigt, att länsarbetsnämnderna med sin känedom om de lokala arbetsmarknadsförhållandena ha möjlighet att självständigt bedöma här avsedda problemkomplex. Att nämnderna i detta avseende likväl icke iakttagit en alltför restriktiv tillämpning framgår ju av den i och för sig beklagliga överströmning av arbetskraft till byggnadsindustrien som — enligt vad jag tidigare nämnt — faktiskt ägt rum och som i sin tur kan innebära, att de inom byggnadsproduktionen för närvarande sysselsatta arbetarna ej kunna räkna med fortsatt full sysselsättning.

Med vad jag här anfört torde interpellantens första fråga få anses besvarad.

Vad angår interpellantens andra fråga kommer statsrådet Mossberg att svara på denna.

Härpå yttrade:

Herr statsrådet **Mossberg**: Herr talman! Innan jag går in på att besvara interpellantens andra fråga kan jag inte underlåta att såsom en synnerligen anmärkningsvärd omständighet framhålla det förhållandet, att ledamoten av första kammaren herr Holmberg under första kammarens plenum i dag för flera timmar sedan varit i tillfälle att där föredraga en viss del av det svar på herr Kempes fråga, som jag nu går att avgiva.

Statsrådet Ericsson har besvarat interpellantens första fråga. Då jag inom regeringen har att handlägga allmänna arbetsmarknadsärenden torde det ankomma på mig att besvara interpellantens andra fråga. Den är formulerad sålunda:

»Har regeringen övervägt några åtgärder i syfte att stimulera tillgången på arbetskraft vid järnbruken och därigenom säkerställa den ökning av produktionen, som i nuvarande situation måste vara ett viktigt samhällsintresse, icke minst med hänsyn till bostadsproduktionen?»

Som svar får jag anföra följande:

Jag utgår ifrån, att i vårt land allmän enighet råder om betydelsen av att arbetstagarens frihet att själv välja yrke och arbetsplats bevaras. Med en i angivna betydelse fri arbetsmarknad måste uppenbarligen vid full sysselsättning en viss dragning av arbetskraften till bättre betalda yrken göra sig gällande, något som har till följd en ökad rörlighet på arbetsmarknaden. De ar-

Svar på interpellation. (Forts.)

betsområden, som erbjuda mindre eftersträvansvärda arbetsförhållanden, komma i regel att ligga under i konkurrensen om arbetskraften. Detta har väl alltid varit fallet, även om tidigare den stora tillgången på arbetskraft skenbart dolt detta förhållande.

Det är sålunda icke särskilt anmärkningsvärt, att yrken, som ha relativt låga löner och som dessutom äro fysiskt påfrestande och där arbetet ofta måste utföras i otrivsamma miljöer, i en situation på arbetsmarknaden som den nuvarande lida brist på arbetskraft. Å andra sidan är det uppenbart, att en sådan bristsituation inom viktiga områden av näringslivet kan ur försörjningspolitiska synpunkter medföra stora olägenheter.

De särskilda omständigheter, som kunna anses vara utslagsgivande för arbetskraftsläget vid våra järnbruk, ha sedan åtskillig tid tillbaka varit föremål för regeringens och arbetsmarknadskommissionens uppmärksamhet, och de arbetsförmedlande organen ha anbefallts att så långt det är möjligt söka tillgodose järnbrukens behov av arbetskraft. För att få ett bärkraftigt underlag för en bedömning av hithörande spørsmål gjorde arbetsmarknadskommissionen i maj detta år en undersökning beträffande arbetskraftsförhållandena vid järnbruken i Västmanlands län. Den föranleddes närmast av de rapporter, som då ingingo beträffande avflyttningen från järnverken och den därav följande produktionsminskningen. I samband med undersökningen höllos överläggningar med såväl arbetsgivare som representanter för arbetarnas fackliga organisationer vid de olika bruken. På detta sätt erhöles aktuella och konkreta uppgifter om orsakerna till den stora omsättningen och faktiska minskningen av arbetskraft vid ifrågakvarande bruk. Denna undersökning har sedan fortlöpande hållits aktuell. Överläggningar har vidare på mitt initiativ vid olika tillfällen under hösten ägt rum med metallindustriarbetareförbundets ledning. Olika arbetsgivare ha även hänvänt sig till mig i dessa frågor.

Vad angår storleken av arbetskraftsbristen vid järnbruken vill jag erinra om att enligt Svenska arbetsgivareföreningens och Industriens utredningsinstitutets julirapport 1946 rörande omsättningen av arbetskraft vid järnbruken uppskattades bristen vid fullt utnyttjande av anläggningarnas kapacitet till omkring 4 000 man, vilket motsvarar omkring 10 % av arbetarantalet. Den föreliggande bristen på arbetskraft belyses även av uppgifter från vissa järnverk. Under en treårsperiod, räknad från oktober månad 1943 till oktober 1946, har sålunda arbetarantalet vid de Uddeholmsbolaget tillhöriga järnbruken Hagfors, Munkfors, Nykroppa och Storfors minskat från 4 360 till 3 730 arbetare, alltså med 630 man, motsvarande 14,4 %. Munkfors uppvisar den lägsta avgången (2 %), medan Nykroppa har 28,4 % mindre arbetare i oktober i år än för 3 år sedan.

Det är av vikt i detta sammanhang att erinra om, att även en förhållandevis liten minskning av arbetsstyrkan kan framtvunga en betydande nedgång av produktionen, nämligen i de fall, då bristen på arbetskraft omöjliggör en fulltalig bemanning av arbetslagen. Vissa bruk ha av denna anledning tvingats gå över från tre till två eller från två till ett skift.

Rörande förändringarna i arbetskraftssituationen vid järnbruken under innevarande år ge vissa uppgifter från länsarbetsnämnden i Västmanlands län upplysning. I maj 1946 var antalet industriarbetare vid järnbruken inom länet 8 423. Redan dessa siffror inneburo ett påtagligt bristläge. Under sommaren fortsatte utflyttningen, och i september uppgick arbetarantalet till 8 273. Då folk vid bruken i viss utsträckning sedan gammalt brukat ta arbete på annat håll under sommaren, kunde man emellertid förvänta att en viss återströmning skulle ske på hösten. Så har också varit fallet, även om arbetsstyrkan under oktober ökade i långsammare takt än beräknat. Under månaden uppstod

Svar på interpellation. (Forts.)

ett tillskott av 143 arbetare. November innebar likaledes en förbättring vid de västmanlandsbruk, som redovisas i denna särskilda statistik. Mot 220 avflyttade arbetare svarade 421 nytillkomna, alltså ett plus av 201 man. Arbetsstyrkan vid dessa bruk uppgick sålunda i november till 8 597 man. Om sålunda tendensen under de senare månaderna icke varit särskilt oroväckande vid dessa bruk, bör man dock ha klart för sig att en tidigare jämförelsemånad än maj måhända skulle ha givit ett annat nettoresultat av omflyttningen under våren, sommaren och hösten, enär sannolikt avflyttningen redan före maj månad hade nått en betydande omfattning. Några tidigare siffror föreligga emellertid icke.

Den olägenhet, som ligger däri att till följd av den allmänna befolkningsutvecklingen medelåldern för de yrkesverksamma ökar, gör sig säkerligen mest kännbar inom de tunga och mera påfrestande yrkena. Detta förhållande är ett uttryck för att ungdomen visar obenägenhet att söka sig till dessa yrken. Det har även på denna punkt gjorts vissa undersökningar, som jag icke nu skall trötta kammaren med att redovisa, men som synas bekräfta den av Industriens utredningsinstitut ställda prognosen för gruppen malmbrytning och metallindustri, enligt vilken arbetarnas medianålder beräknas komma att stiga avsevärt under perioden 1940—1960, nämligen från 31,6 till 40 år. Det har varit tradition vid bruken att ynglingarna i stor utsträckning valt faderns yrke, men denna sedvänja synes nu vara på väg att brytas. Detta framgår bland annat av en av landsorganisationens utredningsavdelning företagen rundfråga hos vissa fackförbund. På frågan »Visar barn till föräldrar, som haft arbete vid företaget, i större utsträckning än tidigare benägenhet att ta arbete inom andra yrkesområden?» blev svaret jakande från 34 av 43 tillfrågade järnbruksavdelningar tillhörande metallindustriarbetareförbundet. Även svaren från gjutareförbundets och gruvindustriarbetareförbundets avdelningar gävo liknande utslag.

De företagna undersökningarna angående arbetskraftssituationen vid järnbruken ge sålunda vid handen icke blott att en brist på arbetskraft föreligger vid järnbruken utan även att återväxten i järnbruksarbetarstammen visar en tendens att stagnera. Läget är sålunda föga tillfredsställande.

Att orsakerna till dessa förhållanden inom den tunga industrien äro flera, har jag redan inledningsvis antytt. Detta bekräftas också av den tidigare omnämnda undersökningen från maj månad vid bruken i Västmanland och av en stickprovsundersökning av senare datum, som metallindustriarbetareförbundet gjort. Av ett antal tillfrågade arbetare, som under sommaren från olika järnbruk sökt sig över till andra yrken, förklarade icke mindre än tre fjärdedelar att utsikten att få bättre löner varit avgörande för deras beslut. Även missnöje med arbetsförhållandena i övrigt, såsom skiftarbete, dåliga arbetslokaler etc. hade framkallat samma reaktion hos ungefär en fjärdedel av de tillfrågade.

Det har för mig från ledande fackföreningshåll framhållits, att en skälig löneförhöjning skulle medföra, att avflyttningen från järnbruken bromsades upp. Många järnverksarbetare uppges sålunda stanna kvar i arbetet i avvaktan på de nu pågående förhandlingarnas resultat.

I den mån *arbetsförhållandena i övrigt* bidraga till arbetskraftens benägenhet att lämna järnbruken, synes man framförallt böra räkna med att förekomsten av skiftarbete i en för övrigt tung sysselsättning är en bidragande orsak i detta avseende. Enligt en av metallindustriarbetareförbundet år 1945 företagen undersökning rörande arbetstidsförläggningen vid järnbruken framgick, att 112 arbetare (= 0,3 % av samtliga arbetare vid järnbruken) arbetade i 4-skift. 12 304 arbetare (= 31,5 %) i 3-skift samt 7 604 arbetare (= 19,5 %) i 2-skift.

Svar på interpellation. (Forts.)

Sammanlagt utförde vid undersökningstillfället 20 020 arbetare skiftarbete, vilket motsvarar 51,3 % av arbetarantalet vid järnbruken.

Av 3-skiftsarbetarna är omkring 2 000 sysselsatta med s. k. kontinuerligt 3-skiftsarbete, d. v. s. hyttarbetare och liknande grupper.

Bristen på *personallokaler m. m.* synes också spela in i detta sammanhang. Metallindustriarbetareförbundet gjorde i juni 1944 en utredning angående förekomsten och behovet av dylika lokaler. Även om utredningen nu är mer än två år gammal och förhållandena på en del orter kunna ha ändrats, ger den dock vid handen att dessa ur arbetarnas synpunkter icke kunna anses tillfredsställande. Som ett exempel kan nämnas, att endast för omkring $\frac{1}{4}$ av arbetarna funnos enligt deras mening tillfredsställande anordningar för den personliga hygien, för övriga $\frac{3}{4}$ voro dessa dåliga, otillräckliga eller saknades helt. Tillfredsställande matrum funnos för 18 % av arbetarna, medan 75 % hade enligt uppgiftslämnarnas uppfattning dåliga eller otillräckliga sådana, och för 7 % av arbetarna rapporterades att matrum saknades.

Vidare synes i ifrågavarande orsakskomplex *bostadsfrågan* vara av stor vikt. Det föreligger på de flesta järnbruksorter ett sedan decennier uppdämt bostadsbehov, enär järnbruken i mycket ringa omfattning under 20- och 30-talen nybyggde bostäder. Då naturalönsystemet vid utgången av år 1946 beräknas helt komma att upphöra, ha järnbrukens arbetare teoretiskt fått större möjligheter att skaffa sig egna bostäder. Deras önskemål i detta avseende te sig emellertid för många ännu så länge omöjliga att realisera. Situationen har bl. a. till följd, att då inga familjebostäder gå att uppdriva, f. d. ungarlar vid giftermål avflytta från orten och därmed från bruket.

Till belysning av hur den nuvarande bristen på bostäder bidrager till att försvåra arbetskraftssituationen, kan nämnas, att länsarbetsnämnden i Västmanlands län i oktober uppskattade den aktuella bristen på arbetskraft vid järnbruken till 1 118 man. Tillgången på bostäder begränsade emellertid nyanställningsmöjligheterna till 200 à 300 ungarlar.

Från Sandvikens järnverk uppges, att vid järnverket anställda norrlänningar i allmänhet önska återvända till Norrland efter några månaders arbete vid verket, såvida de ej kunna få hyra familjebostäder och taga dit sina anhöriga.

Tilläggas bör också, att i samband med den redan återopade undersökningen i maj 1946 bruksledningarna i Västmanlands län och arbetarrepresentanterna nära nog enstämmigt framhöllo, att bland de direkt påvisbara orsakerna till avflyttningen utgjorde bristen vid vissa bruk på ändamålsenliga lokaler för *fritidssysselsättning*, såsom sammanträdeslokaler, biograf, konditorier och kaféer, hyggliga matserveringar o. s. v. en av de viktigaste.

Sammanfattningsvis skulle jag vilja framhålla beträffande orsakerna till järnbruksarbetarnas avflyttning, att löneläget är lågt i förhållande till vissa andra för denna arbetskraft näraliggande arbetsområden, att bostadsförhållandena mångstädes äro otillfredsställande, att järnbruksarbetarnas arbetsförhållanden i allmänhet äro fysiskt mycket påfrestande och att många järnbruksorter synas vara otillfredsställande utrustade med fritidslokaler och överhuvud sådana anordningar, som göra medborgarens liv under fritiden rikare och angenämare.

Järnbruksarbetarestammen är en kår, som varit stolt över sina yrkestraditioner och som i regel varit fast knuten till sina företag. Det är angeläget att tillse, att dessa värden — i en tid, då ökade chanser givas för utkomsten på andra orter — bevaras genom att förhållandena vid bruken göras så tillfredsställande som möjligt.

Svar på interpellation. (Forts.)

Jag har med det anförda försökt att så utförligt som vår kännedom om hit-hörande spørsmål gör det möjligt belysa läget på detta område av arbetsmarknaden och övergår nu till att behandla de åtgärder i syfte att öka tillgången på arbetskraft som regeringen övervägt. Interpellanten har själv pekat på löneläget.

Denna fråga hör emellertid hemma hos arbetsmarknadens partorganisationer och icke hos regeringen. Jag har därför icke anledning att närmare gå in på densamma, men skulle i största allmänhet vilja göra en reflexion i detta sammanhang. Jag ifrågasätter, om icke hittills vedertagna uppfattningar om vad som bör vara det bestämmande för lörens storlek inom vissa yrken kan behöva revideras. Det kan bli så, att det inte är anspråken på yrkesskicklighet, som i första hand blir bestämmande för vilken lön arbetaren är värd. Man kan komma att få fixera lönerna inom vissa olustbetonade yrken utifrån en annan beräkningsgrund, nämligen den, vad det kan vara värt att överhuvud få ett sådant arbete utfört, oberoende av hur kvalificerat i förhållande till andra yrken det sedan må vara.

Bostadsbristen på järnbruksorterna är, som jag redan framhållit, till viss del betingad av vissa speciella förhållanden, som icke kunna sägas vara gällande för bostadsmarknaden i dess helhet. Med hänsyn till den betydelse järnbruken ha som leverantörer av olika för vår försörjning viktiga produkter är det av stor vikt, att deras kapacitet icke minskas till följd av en brist på arbetskraft, som åtminstone delvis skulle kunna avhjälpas, om järnbruksarbetarnas bostadsfråga kunde ordnas på ett tillfredsställande sätt. Vid fastställandet av kvoter för bostadsbyggandet har särskild hänsyn tagits till bristen på bostäder på just sådana orter, där denna brist kan anses vara en bidragande orsak till bristen på arbetskraft. Detta gäller icke minst järnbruksorterna. Bostadsbehovet är emellertid så stort, att det måste ta en avsevärd tid att tillgodose detsamma. I vissa fall torde detta bero på att man ej har tillgång till tomtmark i erforderlig omfattning, stadsplanefrågor etc. I den mån det förhåller sig så, att kommunernas och företagens administrativa apparat för handläggning av hithörande frågor är otillräcklig och samarbetet mellan kommunerna och företagen ej är så intimt, som erfordras för att snabbt åstadkomma konkreta lösningar, kan det bli nödvändigt att åtminstone på vissa orter vidtaga särskilda organisatoriska åtgärder för att bostadsfrågan skall kunna lösas i den utsträckning och takt, behovet påkallar. Med anledning härav har från socialdepartementets sida samråd upptagits med byggnadslånebyrån. Detta samråd har lett till att byggnadslånebyrån i sådana fall kommer att föreslå de kommunala myndigheterna, företagen och fackföreningarna på respektive orter att gemensamt tillsätta särskilda kommittéer med uppgift att samordna och lösa bostadsfrågan. Inom byggnadslånebyrån skola särskilda tjänstemän följa denna verksamhet och vara dessa bostadskommittéer behjälpliga med utarbetandet av lokala bostadsprogram.

Därjämte har diskuterats att för ungarlar uppföra provisoriska bostäder av en ny, bättre typ än de hittills i viss omfattning för bostadsändamål använda barackerna. Dessa skulle emellertid så snart som möjligt ersättas av vanliga bostadshus och följaktligen endast komma till användning intill dess ordinära bostäder kunna uppföras.

Beträffande *personallokaler* vid järnbruken är det regeringens uppfattning att ansökningar om byggnadstillstånd för sådana anordningar böra tillmötesgå i den mån icke avgörande hinder på grund av materialbrist eller annan orsak föreligger.

I fråga om *arbetsförhållandena i övrigt* kunna statsmakterna endast genom arbetstidslagstiftning och därmed jämställda åtgärder nämnvärt påverka ut-

Svar på interpellation. (Forts.)

vecklingen. Hur paradoxalt det än synes vara kan man i dessa tider av brist på arbetskraft bli tvungen att för den tunga industriens del med allvar diskutera åtgärder, som syfta till att bereda antingen en förkortning av arbetstiden eller en förlängning av semestern. Utgångspunkten skulle då i nuvarande arbetsmarknadsläge och icke minst med hänsyn till befolkningsutvecklingen bli att ge en sådan förmånsställning åt den tunga industriens arbetare, att arbetet verkligen blir mera attraktivt eller kanske rättare mindre oangenämt och möjligheter därigenom skapas för en bättre bemanning av dessa industrier, än vad fallet eljest måste bli. Dessa frågor äro självfallet mycket komplicerade och fordra för sin lösning ett intimt samarbete mellan statsmakterna och arbetsmarknadens parter.

Hithörande frågor dryftades vid en för ett par veckor sedan av landsorganisationen sammankallad konferens med representanter för de anslutna förbunden. Landsorganisationen har sedermera i en framställning till socialministern hemställt, att en utredning rörande en förkortning av arbetstiden för arbetare, som äro sysselsatta med nattarbete och arbete under jord snarast möjligt måtte företagas. Det framhålles vidare, att även om en översyn av hela arbetstidslagstiftningen nu skulle kunna anses påkallad, landsorganisationen finner det önskvärt att i första hand åtgärder vidtagas till en förkortning av arbetstiden för vissa arbetargrupper, som ha obekvämt arbetstidsförläggning eller äro sysselsatta med särskilt hårt arbete. Denna framställning är nu föremål för regeringens övervägande. Jag vill därför på denna punkt inskränka mig till att säga, att de i nämnda framställning påtalade förhållandena självfallet måste tillmätas avsevärd betydelse vid ett övervägande av lämpliga åtgärder för att bereda lättnad i det vid järnbruken nu rådande arbetsmarknadsläget.

Herr talman, av vad jag anfört torde ha framgått, att regeringen under en längre tid med största uppmärksamhet följt utvecklingen på det område, interpellationens andra fråga avser, och att olika åtgärder övervägts och alltjämt övervägas för att finna en för alla berörda parter så tillfredsställande lösning som möjligt av detta mycket komplicerade arbetskraftsproblem.

Herr **Kempe**: Herr talman! Jag ber att till statsråden Eriesson och Mossberg få framföra mitt tack för de utförliga svaren på min interpellation.

Innan jag övergår till att kommentera dessa svar vill jag med anledning av statsrådet Mossbergs anmärkning upplysa om hur det kom sig att herr Holmberg redan tidigare kunde citera statsrådets interpellationssvar. Händelseförloppet var följande. Herr Holmberg kom till mig och meddelade, att statsrådet Möller i sitt svar på herr Holmbergs interpellation hade anvisat honom att ta del av det svar, som statsrådet Mossberg lämnade på min interpellation. Under sådana förhållanden ansåg jag det inte möta något hinder, att herr Holmberg fick ta del av interpellationssvaret. Jag vet inte, om jag därvidlag har begått något fel — i varje fall känner jag det inte så. Men jag beklagar, att herr Holmberg på sätt, som har skett, har citerat detta svar.

Vad min interpellation beträffar var anledningen till densamma först och främst det missnöje, som helt naturligt uppstått bland järnbruksarbetarna och även delvis bland skogsarbetarna på grund av de direktiv som arbetsmarknadskommissionen på regeringens order utfärdat och som begränsat deras möjligheter att söka annat och bättre betalt arbete. Statsrådet Eriesson bekräftar också i sitt svar riktigheten av att man begränsat vissa arbetargrupperns rörelsfrihet. Statsrådet framhåller bl. a.: »Klausulens praktiska tillämpning har dock varit svår, och det finns ingen anledning att förneka, att det här och var förekommit en strängare tillämpning än som varit avsedd och att detta orsakat

Svar på interpellation. (Forts.)

missnöje och missförstånd.» Något generellt förbud mot exempelvis sysselsättning i byggnadsfacket har enligt statsrådets mening icke utfärdats. De underordnade organen ha dock i vissa fall tillämpat direktiven på ett sätt, som skapat en sådan uppfattning bland de berörda arbetargrupperna.

Nu meddelar emellertid statsrådet, att regeringen funnit tiden mogen att uppmjuka de utfärdade bestämmelserna, men med iakttagande av målsättningen, d. v. s. att byggnadsarbetarkåren icke ökar onormalt. Den stränga länsarbetsnämndsklausulen har nämligen ersatts med en ny klausul, som enligt vederbörandes mening skulle vara mera anpassad till arbetskraftsregleringen på det berörda området.

I vad mån de nya direktiven komma att likvidera missförhållandena och irritationen bland arbetarna återstår att se. Jag befarar, att arbetsförmedlingarna även med de nya direktiven komma att arbeta under trycket från bolagsledningarna, vilka äro i starkt behov av arbetskraft, och att man också i fortsättningen kommer att begränsa järnbruksarbetarnas möjligheter att, då tillfälle därtill yppar sig, övergå till bättre betalt arbete.

Statsrådet framhåller visserligen i sitt svar, att min första fråga är missvisande och att det aldrig utfärdats några direktiv om att begränsa nämnda arbetargrupper rätt att övergå till annat och bättre betalt arbete. Men även om det är riktigt, att man icke formellt förbjudit en järnbruksarbetare att övergå till annat arbete, ha dock direktiven fått sådana verkningar, som jag i min interpellation framhållit, något som statsrådet för övrigt inte heller förnekar.

Syftet med direktiven har tydligen varit av tvenne slag. För det första har det varit ett intresse för arbetsmarknadskommissionen att reglera tillströmningen av arbetskraft till byggnadsproduktionen, för det andra att om möjligt hålla arbetskraften kvar vid järnbruken.

Vad regleringen av tillströmningen av arbetskraft till byggnadsproduktionen beträffar, så borde inte den saken vara något problem, då det i stort sett sker en reglering genom de byggnadstillstånd, som beviljas.

AK-direktiven ha inte heller haft åsyftad verkan, när det gäller att bevara arbetskraften åt järnbruken, utan trots dessa direktiv ha tusentals arbetare lämnat denna industri. Jag skulle tro att varje begränsning av arbetskraftens rörlighet skapar sådan olust i arbetet bland de anställda, att arbetarna i allmänhet utnyttja första bästa tillfälle att flytta över till ett annat verksamhetsområde. Den påverkar också de eventuellt arbetslediga, som icke minst på grund av dessa tvångsåtgärder betänka sig mer än en gång, innan de ta anställning vid järnbruken.

Jag tror därför, att dessa direktiv ha haft motsatt verkan mot vad statsmakterna räknade med då direktiven utformades. Och även i den uppmjukade formen komma direktiven att vara en black om foten på vissa arbetare. Hur behjärtansvärda ur samhällelig synpunkt än regeringens och arbetsmarknadskommissionens syften må vara, så kan man icke komma ifrån det faktum, att så länge ett tillstånd upprätthålles, där arbetstagarnas frihet att välja yrke och arbetsplats begränsas, bidrager detta till att konservera urusla löne- och anställningsförhållanden. I detta speciella fall motverkas faktiskt en sund konkurrens om arbetskraften vid järnbruken.

Direktiven bli till sina konsekvenser ett ensidigt stöd för arbetsgivarna, vilka enligt min mening ändå bära det yttersta ansvaret för de missförhållanden, som i allmänhet äro rådande vid järnbruken.

Jag skulle därför vilja hemställa till statsrådet Ericsson och regeringen i övrigt att taga under omprövning frågan om att upphäva de restriktioner, som begränsa arbetskraftens rörlighet, och i stället låta företagen fritt konkurrera

Svar på interpellation. (Forts.)

om arbetskraften. Det finns enligt min mening inte någon anledning att längre bibehålla dessa restriktioner. Statsrådet Mossberg framhåller också själv i inledningen till sitt svar, att »i vårt land allmän enighet råder om betydelsen av att arbetstagarrens frihet att själv välja yrke och arbetsplats bevaras». En återgång till dylika förhållanden är icke bara önskvärd, utan helt enkelt nödvändig, om vi med kraft skola kunna genomföra en politik i efterkrigsprogrammets anda.

Statsrådet Mossberg konstaterar vidare i sitt svar, att det för närvarande råder en brist på arbetskraft vid järnbruken, som uppgår till omkring 4 000 arbetare eller 10 procent av hela arbetarantalet. Vad är då orsaken till denna flykt från järnbruken? Statsrådet har själv dragit fram de väsentliga orsakerna, vilka jag också till en del antytt i min interpellation. Ty den, som varit med sin fot inne på ett järnbruk eller enbart besökt en plats, där något av de privata järnbruken dominerar, har inte svårt att kunna ge ett objektivi svar på frågan om orsakerna till arbetskraftsflykten från järnbruken. Jag har tidigare i denna kammaré påvisat de patriarkaliska förhållanden som ända in i det sista varit rådande på dessa järnbruks arbetsplatser. Lönen för ett tungt och slitsamt arbete är i det lägsta laget, bostadsförhållandena i allmänhet de sämsta tänkbara, liksom övriga sociala förhållanden äro under all kritik. Ungdomen flyr praktiskt taget från järnbruken, vilket är naturligt, då det t. ex. för ilickornas del i tonåren ges ytterst få arbetstillfällen. Det driver också i väg pojkarne, och faktum är, att ett befolkningspolitiskt problem har uppstått av mycket allvarlig art. När lönen för järnbruksarbetarna varierar mellan omkring 3 000 och 4 000 kronor i årsinkomst, så säger det en hel del om inkomstförhållandena för dessa.

Kunna då icke företagen bära högre löner åt sina anställda? Säkert. Jag vill bara i korthet nämna några exempel som belysa detta påstående. Jag vill nämna siffror från boksluten för våra större järnbruksbolag. Uddeholms AB t. ex. hade 1938 en vinst på 5 281 000 kronor och avskrev samma år 5 918 000 kronor. År 1945 redovisades en vinst på 9 136 000 kronor och en avskrivning på icke mindre än 11 997 000 kronor. Utdelningen var år 1938 6 % och åren 1942—1945 8 %. Stora Kopparbergs Bergslags AB hade en inkomst år 1938 på 7 974 000 kronor, en avskrivning på 8 216 000 kronor och en utdelning på 10 %, samt hade 1945 en inkomst av 11 769 000 kronor, en avskrivning av 11 843 000 kronor och en utdelning av 12 %. Fagersta järnbruk hade 1944 en inkomst av 3 746 000 kronor och en utdelning av 6 % samt 1945 4½ miljoner kronor i inkomst och 7 % i utdelning. Dessa siffror säga icke allt om bolagens verkliga inkomster, men de säga så mycket som att det dock finnes marginal för en väsentlig ökning av järnbruksarbetarnas löner.

Man kan icke, herr talman, underlåta att i detta sammanhang framhålla, att järnbrukens arbetsgivare i allmänhet i decennier bedrivit en hänsynslös profitjakt på bekostnad av det värdefullaste kapitalet, nämligen arbetskraften. Därför kan man med visst fog ställa järnbrukens arbetsgivare till ansvar för det katastrofala läge som inträtt icke bara i fråga om produktionsresultatet utan också då det gäller de sociala förhållandena. Först sedan läget tillspetsats till den grad att t. o. m. profitjakten hämmas, ha arbetsgivarna av omständigheternas makt tvingats att planera byggandet av bostäder, fast i denna bristsituation är det som en droppe i havet. Hade man på ett tidigare stadium ökat lönen för järnbruksarbetarna och investerat ökat kapital i bostadsproduktionen skulle vi med sannolikhet icke haft det bekymmersamma läge som uppstått vad arbetsbristen och produktionen beträffar. Nu har denna bolagspolitik icke bara skapat bekymmer för bolagsherrarna och arbetarna utan för hela

Svar på interpellation. (Forts.)

vårt samhälle. Ett statligt ingripande hade varit motiverat på ett långt tidigare stadium för att om möjligt övertyga den privata företagsamhetens spelare, att hänsyn också måste tagas till de vid företagen anställda. Jag förnekar icke att det finnes duktiga företagsledare även vid järnbruken, men de komma icke till sin rätt, då de i sina strävanden arbeta ensidigt med profiten som målsättning. Handens och hjärnans arbetare äro utan tvivel det värdefullaste kapitalet. Den företagsledare som icke vill ta hänsyn till detta faktum misslyckas förr eller senare med sin företagspolitik.

Det gläder mig dock att statsrådet Mossberg i sitt utmärkta svar på min interpellation tar upp de problem som i dag äro aktuella vid bruken och som måste ställas med ännu större skärpa. Det är först och främst frågan om lönen. Den måste väsentligt höjas. Då det är ett samhällsintresse att järnproduktionen stegras, bör regeringen överväga en rundabordskonferens för att söka övertyga arbetsgivarna om nödvändigheten därav. De borgerliga partierna ha ju här i riksdagen gång efter annan efterlyst en rundabordskonferens med ett annat syfte, nämligen att få genomfört, förmodar jag, lönestopp. Här anser jag att det finns anledning att ta initiativ till en rundabordskonferens för att övertyga arbetsgivarna i motsatt riktning. Det är beklagligt, att metallindustriarbetarförbundets ledning icke tidigare med större kraft utnyttjat de årligen återkommande avtalsförhandlingarna för att pressa upp lönerna vid järnbruken. I stället har man många gånger sökt att spela ut den ena gruppen mot den andra. Jag hoppas att man i den förestående avtalsrörelsen skall lyckas att ta igen vad man under tidigare år förlorat. De synpunkter statsrådet framfört i lönefrågan böra, anser jag, vara ett moraliskt stöd för järnbruksarbetarna i årets avtalsrörelse. Jag hälsar med tillfredsställelse statsrådets meddelanden om att man i samråd med byggnadslånebyrån skall söka åstadkomma speciella kommittéer med representanter för kommunen, företagen och fackföreningarna, vilka gemensamt skola planera och lösa bostadsfrågan. Jag tror nämligen, att det bör kunna åstadkommas ett ganska fruktbringande arbete för att snabbt lösa bostadsfrågan vid bruken.

I riksdagens sista timme är det omöjligt, herr talman, att ta upp alla de utomordentligt viktiga problem som ha ställts i interpellationen, utan vi få väl återkomma vid ett annat tillfälle. Jag hoppas dock, att statsmakterna med stor uppmärksamhet skola följa utvecklingen vid järnbruken. Om järnbrukens arbetsgivare icke lojalt och med iakttagande av samhällsintresset vilja medverka i en sund ekonomisk utveckling som tar sikte på att väsentligt höja produktionen och därmed levnadsstandarden för de anställda, böra statsmakterna i överensstämmelse med arbetarrörelsens efterkrigsprogram överväga ett eventuellt statligt ingripande.

Under detta anförande hade herr andre vice talmannen ånyo övertagit ledningen av förhandlingarna.

Herr statsrådet **Ericsson**: Herr talman! Jag konstaterar, att — såsom jag anade — herr Kempe icke kunde motstå frestelsen att rekommendera mig och regeringen att helt slopa regleringen i fråga om byggnadsverksamheten i vad den avser arbetskraften. Han undvek emellertid att tala om på vad sätt man skulle uppnå det syfte, som man strävar efter att uppnå med denna reglering, om jag undantager en antydning om att det icke behöves några särskilda bestämmelser och regler. Det kan i stort sätt klaras genom byggnadstillstånden.

Den nuvarande ordningen är ju den, att lokala arbetsmarknadsorgan skola ha möjlighet att reglera arbetsmarknaden inom länen med hänsyn till sin bättre kännedom om förhållandena där. Vi ha alltså velat åstadkomma en decen-

Svar på interpellation. (Forts.)

tralisering av besluten. Därutöver har man med denna reglering och för denna utfärdade direktiv sökt ge yrkesarbetarna en så god sysselsättning som möjligt. Om man skulle gå den väg herr Kempe förmodligen rekommenderar, nämligen att enbart genom byggnadstillstånd söka nå det syfte man vill nå med denna reglering, skulle man bli tvungen att här i Stockholm, eftersom det är här besluten skulle fattas, vid varje tillfälle noga se till att icke släppa ut mera byggnadstillstånd än som motiverades av antalet yrkeskunniga byggnadsarbetare på olika arbetsplatser. Om man icke hölle byggnadstillstånden i absolut underkant, skulle det innebära, att byggnadsarbetarkåren svällde ytterligare. Herr Kempe kan naturligtvis som sin partikamrat herr Persson i Landafors säga, att det gör ingenting. Orsakerna till att vi måste ha denna reglering äro emellertid bristen på arbetskraft och bristen på material. Jag är ense med herr Kempe om att arbetsmarknaden i princip bör lämnas fri, men jag kan icke se, hur vi skola kunna hålla på den principen, när man vill bygga i sådan utsträckning, att arbetskraft och material icke räcka till. Då måste vi ju se till att i första hand de mest angelägna behoven bli täckta t. ex. bostadsbyggande och liknande. Ytterligare anledning till reglering är, att vi med hänsyn till bristen på arbetskraft icke ha råd att ha säsongarbetslöshet bland byggnadsarbetarna, som vi hade tidigare och som vi nu ha avskaffat.

Jag tillåter mig fråga: Har herr Kempe tänkt igenom sitt förslag, eller är det bara ett försök att fånga in den opinion, som finns mot denna reglering, utan att ange praktiskt framkomliga vägar? Med regleringen ha vi dock nått vissa resultat på detta område. Jag erkänner — jag har också gjort det i interpellationssvaret — att det är svårt för de lokala myndigheterna att tillämpa bestämmelserna på sådant sätt, att det icke verkar irriterande. Jag har förnekat, att man från de centrala myndigheterna utfärdat generella förbud för järnbruksarbetarna att gå till byggnadsindustrin. Det har icke skett. Om man likväl har den uppfattningen inom t. ex. Värmlands län är väl icke syftet att hjälpa arbetsgivarna att få arbetskraft, utan man måste se det hela i större sammanhang. Om vi ha 120 000 byggnadsarbetare och ha svårt att hålla dem med material, skall man väl icke låta kåren svälla ut hur som helst. Jag tror icke det är riktigt att beskylla de lokala myndigheterna att gå arbetsgivarnas ärenden och hjälpa dem att hålla lönerna nere. Situationen är just nu sådan, att jag icke velat att hela makten, när det gäller denna reglering av arbetsmarknaden, blir centraliserad till Stockholm. Jag har litat på de lokala organen, länsarbetsnämnderna, där alla parter äro representerade. Jag har förtroende för dem; och det vore väl märkvärdigt, om icke även länsarbetsnämnden i Värmland skulle kunna sköta dessa angelägenheter. Jag har den uppfattningen, att det nog icke är så farligt, även om vissa missförhållanden kunna konstateras, utan att den principen är riktig, att de lokala myndigheterna, som känna till de lokala förhållandena, skola bestämma arbetskraftens storlek vid ett byggnadsföretag och även bestämma i vilken takt bygget skall bedrivas.

Herr **Petterson** i Degerfors: Herr talman! Det kan kanske vara förmätet att begära ordet just vid denna tidpunkt, men jag tycker å andra sidan, att den här talarstolen varit så missbrukad under den senaste veckan, att det må vara tillåtet för en, som sällan eller aldrig annars uppträder här, att ta tiden i anspråk ett par minuter, detta i all synnerhet då jag har min varelse vid ett järnbruk.

Jag kan säga — och jag känner nog i rätt stor utsträckning förhållandena ute på järnbruken — att det inte är någon överdrift att påstå, att det visat sig vissa tendenser till avfolkning av järnbruken. Man kan därför kanske förstå, om vissa bolagsstyrelser börja bli oroliga. Men frågan är, om det är den rätta vägen man

Svar på interpellation. (Forts.)

har slagit in på, när man har försökt avstänga järnbruksarbetarna från möjligheten att ta bättre betalda sysselsättningar.

Jag är mycket tacksam för det interpellationssvar, som här lämnats av statsrådet Ericsson, ty det visar, att den tolkning som jag själv givit de meddelanden och cirkulär, som kommit från arbetsmarknadskommissionen, har varit den riktiga. Däremot ha järnbrukspatroner och även en del länsarbetsorgan tolkat dem på helt annat sätt, nämligen så att järnbrukens folk skulle vara fullständigt avstängda från möjligheten att ta anställning på annat håll än vid järnbruken. Man har därvidlag följt olika principer. En del järnbruk ha med myndigheternas tillstånd tillämpat den principen, att den som varit anställd vid ett järnbruk under de tre senaste månaderna inte skulle få ta byggnadsarbete. Andra järnbruk ha utsträckt tiden till sex månader, och åter andra ha gått så långt, att arbetare som varit anställda vid järnbruket under det sista året kategoriskt ha vägrats att ta annat arbete. Järnbruken ha ju också haft vissa möjligheter att hindra sina arbetare att erhålla anställning inom byggnadsproduktionen. Såsom här förut påpekats äga järnbruken som regel all mark på orten. Det förekommer vanligen stor byggnadsverksamhet, men man har med varena byggmästare, både industribyggmästare och dem, som bygga bostadshus, skrivit kontrakt, där byggmästarna få förplikta sig att inte i sin tjänst ta in järnbruksarbetare. Jag skall ta två typiska exempel, som jag fick meddelande om härom dagen.

Det ena gäller en arbetare, som någon gång i april månad rent tillfälligt arbetat vid ett järnverk. Därefter hade han hela tiden haft byggnadsarbete på annat håll. Så kom han igen, därför att en byggmästare vid järnbruket annonserade efter arbetskraft. Men då fick han, därför att han haft arbete ett tag inom järnbruket i april månad, order från arbetsansvaringsföreståndaren om att gå tillbaka till järnverket; annat arbete fick han inte ta.

Det andra fallet är ännu mer markerat. Det gäller en arbetare, som tillfälligt under en vecka hade anställning i plåtslageriet vid ett järnverk. Han var egentligen skogs- och lantarbetare, men så tänkte han, att han skulle pröva på järnbruksarbete, och fick anställning i plåtslageriet. Han trivdes emellertid inte med arbetet där utan slutade efter någon vecka och fick anställning på en plats längre bort som byggnadsarbetare. Så kom han igen häromdagen, därför att han blivit ledig, och ville ta arbete inom byggnadsindustrien. Då blev han, som ju egentligen var skogs- och lantarbetare, förbjuden att ta detta arbete, därför att han en vecka arbetat vid järnbruket. Men hellre än att gå tillbaka till järnbruket tog han då anställning som jordbruksarbetare. Genast var man framme och körde i väg honom därifrån och sade till honom, att skulle han ha något arbete, fick han vara snäll att arbeta vid järnbruket.

Det är sådana saker, som irritera människorna på ett sätt, som inte varit så lyckligt. Jag är alldeles säker på att dessa förbud ha haft motsatt verkan mot vad man åsyftat. För att inte komma in under detta förmynderskap ha arbetarna vid järnbruken demonstrativt gått därifrån.

Jag kan ta ett annat exempel på att länsarbetsnämnderna fullständigt ha misstolkat de meddelanden, som kommit från arbetsmarknadskommissionen. Vi fingo nyligen uppvaktning från länsarbetsnämnden. Det var en tjänsteman därifrån, åtföljd av en tjänsteman vid järnbruket, som kom och uppvaktade oss och gav oss en tillrättavisning för att vi tagit ett par arbetare från järnbruket i kommunal tjänst, därför att vi behövde dem.

Jag skall säga ett par ord om det som herr statsrådet Mossberg var inne på. Jag gör det med anledning av en ledare i Stockholmstidningen häromdagen, där det påstods, att jag under lönedebatten ställt hela debatten på huvudet genom att påstå, att de kollektivanställda också skulle komma och göra anspråk

Svar på interpellation. (Forts.)

på löneförbättringar. Vad har man nu gjort vid järnbruken? Man har fått en ökning på 5 % för dem som ha under 1 krona 30 öre i timmen. De som ha högre timpenning ha icke fått någon löneförbättring. Jag är medveten om att statistiken visar något annat. Detta är emellertid beroende på det myckna övertidsarbete, som förekommer vid järnbruken. Att man kunnat höja lönerna beror på rationaliseringsåtgärder. Den ökade belastningen av lönekontot vid järnbruken inskränker sig alltså till dessa 5 % för dem som ha under 1 krona 30 öre per timme. Det är icke så märkvärdigt, att arbetarna ge sig ifrån järnbruken, då man vet, att lönerna i fria marknaden röra sig omkring 3—5 kronor i timmen. Jag vill också understryka det som herr statsrådet Mossberg var inne på, nämligen att den yrkesstolthet hos smeder och järnbruksarbetare, som gjorde att en son i regel valde faderns yrke, nu är fullständigt försvunnen. En järnbruksarbetare, som har två söner, har sagt till mig: Vad som än kommer att hända, men mina söner komma icke att gå till järnbruket. Den saken kunde han svära på.

Jag är förtjust över den redogörelse herr statsrådet Mossberg lämnade. Den lämpar sig för högläsning hos järnbruksförbundet. Nu vet jag icke i vilken mån de ta reson, men jag skulle ändå vilja hoppas, att denna debatt, som bort föras inför ett annat forum, skall ha det med sig, att man kanske uppskattar järnbruksarbetarna och deras arbetskraft på ett helt annat sätt efter denna undersökning som här gjorts och som är mycket värdefull.

Herr Kempe: Herr talman! Jag förstår mycket väl att läget är komplicerat, inte minst för det statsråd, som har att brottas med detta problem. Men trots att jag förstår detta är jag faktiskt ändå övertygad om att man icke med de direktiv som givits lyckats fördela arbetskraften som man åsyftat. Jag menar att konsekvenserna tvärtom blivit de motsatta. Jag kan ge åtskilliga exempel på detta. Där man genomfört dessa bestämmelser strikt har resultatet blivit, att de arbetslediga personer, som äro bosatta runt järnbruken, dra sig för att ta anställning vid bruken. Arbetarna gå hellre till skogen eller söka sig över till någon annan verksamhet. Det är flera orsaker som samverka till detta, alltså inte bara avstängningen, men avstängningen plus den låga lönen håller arbetarna borta från järnbruken. Om man i stället lämnar fältet fritt och låter arbetsgivarna konkurrera om arbetskraften, så kan man påverka arbetsgivarna och få dem att gå med på bättre löner, att genomföra bättre sociala förhållanden o. s. v. På det sättet kan man dra arbetskraften till sig.

Beträffande byggnadsarbetarna och farhågorna för att den kåren skulle bli för stor, anser jag att man kan reglera den saken ganska bra i samband med arbetstillstånden. Ty om det anställs en järnbruksarbetare i stället för en byggnadsarbetare spelar ingen stor roll. Om man får ett visst antal arbetare för det eller det bygget, så är det väl likgiltigt vad det är för sorts arbetare. Huvudsaken är att man har fullt antal. Man måste också förstå hur arbetarna själva se på detta problem. En järnbruksarbetare, som nekats gå över till bättre betalt arbete, måste känna sig missnöjd. Jag skulle kunna ge otaliga exempel på den saken, men det är onödigt att göra det, eftersom även herr statsrådet väl känner till denna sak.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 19.

Herr statsrådet Mossberg, vilken på begäran erhöll ordet, anförde: *Svar på* Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Adolfsson till chefen för so-*interpellation.* cialdepartementet riktat följande fråga:

Svar på interpellation. (Forts.)

Har statsrådet för avsikt att framlägga förslag om sådan ändring i lagen om skyldighet att anmäla hyresledighet, att dylik anmälan måste ske omedelbart efter att hyresgäst uppsagt hyresavtal eller uppsägning från värdens sida godkänts, samt sådan komplettering av lagen att varje ny uthyrning och den- nas villkor skall anmälas till det lokala organ, som Kungl. Maj:t anförtrott att mottaga anmälningar enligt nu gällande lag?

Med hänsyn till arbetsfördelningen i socialdepartementet ankommer det på mig att besvara interpellantens fråga.

I anledning härav får jag till en början erinra om att den av interpellanten åsyftade kungörelsen den 3 december 1943, nr 831, om skyldighet att anmäla hyresledighet m. m. icke är utan vidare tillämplig i hela riket eller ens i alla de orter där hyresregleringslagen gäller. För att bestämmelserna i kungörelsen skola träda i tillämpning på viss ort fordras nämligen att Kungl. Maj:t särskilt förordnar därom. Sådant förordnande har hittills meddelats i fråga om Stockholm, Malmö, Lund, Landskrona, Sundbyberg, Solna, Örebro, Linköping, Möln- dal, Gävle och Norrköping.

Bestämmelserna i kungörelsen innebära i huvudsak, att på sådana orter, där kungörelsen är tillämplig, en hyresvärd är skyldig att till den myndighet eller inrättning i orten som Kungl. Maj:t bestämt göra anmälan då ett hyresförhål- lande beträffande en bostadslägenhet av en eller annan anledning skall upp- höra och lägenheten därför bli ledig till uthyrning. I flertalet fall skall sådan anmälan göras inom tre dagar från den tidpunkt då det blivit klart att hyres- förhållandet skall upphöra. Emellertid bortfaller anmälningsskyldigheten sedan lägenheten ånyo blivit upplåten. Om hyresvärden hyr ut lägenheten på nytt inom tre dagar, behöver han alltså inte göra någon anmälan. Det kan tilläggas, att om anmälan gjorts, hyresvärden också skall göra anmälan när lägenheten därefter blir uthyrd.

Uppgiftsskyldigheten syftar i första hand till att på de orter, där kommunal bostadsförmedling finnes inrättad, giva denna ett fullständigare material att arbeta med. Förmedlingen blir därigenom icke hänvisad endast till de anmäl- ningar om lediga lägenheter som hyresvärdarna självmant göra, utan får in ett uppgiftsmaterial som ger upplysning om var lediga lägenheter finnas eller kunna beräknas bli tillgängliga under den närmaste tiden. Det må emellertid anmärkas, att en kommunal bostadsförmedling icke har något slags monopol- ställning utan får arbeta i konkurrens med de andra uthyrningsbyråer som even- tuellt förekomma i orten. Den kommunala bostadsförmedlingen har inga möj- ligheter att förhindra att hyresvärden hyr ut lägenheten till annan än den som bostadsförmedlingen anvisar.

Under nu rådande förhållanden på hyresmarknaden torde en förkortning eller ett helt borttagande av tredagarsfristen ha föga effekt såsom ett medel att diri- gera bostadsförmedlingen, vilket också interpellanten själv antytt. Ur bostads- förmedlingssynpunkt har man icke någon användning för uppgifter om ledig- blivna lägenheter, om dessa genom hyresvärdens egen försorg omedelbart ut- hyras. Att ett slopande av tredagarsfristen skulle kunna bidra till att det lediga bostadsbeståndet mera än nu bleve tillgängligt på den allmänna hyres- marknaden förefaller föga sannolikt. Resultatet skulle i flertalet fall bli att hyresvärden samtidigt med anmälningen om hyresledigheten finge göra anmä- lan om att den ledigblivna lägenheten redan uthyrts på nytt.

Interpellanten har ansett att man genom att slopa tredagarsfristen skulle få bättre möjligheter att kontrollera hyresmarknaden och dennas villkor. I detta hänseende framhålles vidare i interpellationen önskvärdheten av en bestämmelse som ålägger hyresvärden att anmäla varje uthyrning av bostadslägenhet och villkoren härvid. I anledning härav må erinras att en reglering av hyresvillko-

Svar på interpellation. (Forts.)

ren ligger i det »hyresstopp», som förefinnes enligt hyresregleringslagens bestämmelser om grundhyra. Genom dessa bestämmelser kunna lagligen icke några hyresavtal slutas varigenom grundhyran överskrides. Förseelser mot denna föreskrift äro straffbelagda, och i många fall som kommit till myndigheternas kännedom har åtal anställts mot vederbörande hyresvärd. Den av interpellanten önskade föreskriften vore uppenbarligen icke ägnad att i någon nämnvärd grad medverka till ett uppdagande i flera fall av begångna förseelser. Däremot skulle den medföra ett avsevärt betungande av de lojala hyresvärdarna samt de myndigheter som hade att mottaga och granska alla de ifrågavarande uppgifterna.

Jag vill i detta sammanhang nämna, att drätselkammaren i Malmö helt nyligen anhållit om slopande av tredagarsfristen. Denna anhållan har närmast motiverats av en motion i stadsfullmäktige i Malmö med yrkande, att all uthyrning av lägenheter i fastigheter, till vilka lån beviljats genom stadens förmedlingsorgan eller som uppfördes på stadens tomträttsmark eller ägdes och förvaltades av staden, skulle ske genom den kommunala bostadsförmedlingen. I motionen har framhållits att det bästa vore om man kunde tillämpa bestämmelsen om ovillkorlig och ögonblicklig anmälningsplikt men att detta i närvarande stund torde vara omöjligt. Framställningen har remitterats till hyresrådet för yttrande, men hyresrådet har ännu ej hunnit avgiva sitt svar. För min del hyser jag, såsom av det anförda framgår, den uppfattningen att mycket icke står att vinna på denna väg.

De i interpellationen berörda frågorna skulle däremot uppenbarligen komma i ett annat läge, därest upgiftsskyldigheten inginge som led i något slags licensförfarande varigenom hyresvärdens rätt att vid uthyrning själv välja hyresgäst begränsades. Dessa frågor, som voro föremål för behandling vid 1943 års riksdag, men icke föranledde någon riksdagens åtgärd, beröras emellertid icke av interpellationen, varför jag saknar anledning att här beröra dem.

Med det anförda anser jag mig, herr talman, ha besvarat den framställda frågan.

Härpå yttrade:

Herr Adolfsson: Herr talman! När jag nu tackar statsrådet Mossberg för det svar han givit mig, vill jag säga att jag mycket väl förstår hans tveksamhet beträffande effekten av den åtgärd, som jag efterlyst. Naturligtvis har jag heller inte själv ett enda ögonblick hängivit mig åt den illusionen, att den av mig efterlysta åtgärden skulle kunna lösa alla de problem, som finnas på bostadsjungelns område. Jag erinrar om att jag i interpellationen yttrade mig på följande sätt: »Undertecknad inser, att så länge hyreshusens ägare ha att oavsett de sociala behoven ensamma bestämma, huruvida en hyresgäst skall godkännas eller ej, kunna avgörande förbättringar inte åstadkommas genom att den återopade tredagarsfristen slopas. Dock torde denna bestämmelses avskaffande medföra att svartabörshandeln med bostadslägenheter något förminskades.»

Trots att jag förstår herr statsrådets tveksamhet kan jag ändå inte tänka mig annat än att slopandet av tredagarsfristen när det gäller anmälning av lediga lägenheter skulle ha åtminstone någon effekt. Jag tror inte att så värst många människor skulle avskräckas av detta bötesbelopp, som är maximerat till 300 kronor, men däremot skulle väl en och annan hyresvärd bli ovillig att utsätta sig för risken av ett åtal på grund av överträdelse av denna kungörelse. På så sätt skulle troligen en del av hyresaffärerna under bordet kunna stoppas och lägenheterna komma ut på allmänna bostadsmark-

Svar på interpellation. (Forts.)

naden. I och med detta skulle dock inte så överväldigande mycket vara vunnit, eftersom rätten för hyresvärdarna att fritt välja och vraka bland hyresgästerna ändå skulle kvarstå. Det skulle för övrigt vara intressant att inför denna intima vänkrets »hålla litet låda» om denna fråga, men jag skall försöka begränsa mig till det som jag anser nödvändigt.

Jag vill då säga, att den verkligt effektiva metoden naturligtvis skulle vara den, som vi kommunister föreslagit i en motion i år, och enligt vilken hyresvärdarna skulle ha skyldighet att inte bara anmäla lediga lägenheter utan också att mottaga de hyresgäster, som den kommunala bostadsförmedlingen anvisar. Trots den nödsituation, som råder på bostadsförsörjningens område, vilja emellertid många människor gärna bedöma ett sådant tillvägagångssätt som mycket orimligt och mycket absurt. Jag förstår också att ett sådant åläggande skulle kunna betecknas som ett osedvanligt ingrepp, eftersom åtgärden ju kan stämpas som ett intrång i den enskildes dispositionsrätt till ett profiteringsobjekt. Men eftersom det här är fråga om ett skriande socialt behov — och då detta behov tillmätes större betydelse än den enskildes profiteringsrätt — uttalar jag den förhoppningen, att även denna direkta och vittsyftande frågeställning skall komma upp till behandling inom regeringen. När man ser hur fastighetsägarna välja och vraka bland hyresgästerna, så att det t. ex. för familjer med barn är praktiskt taget omöjligt att få hyra någon av de lägenheter, som dock av en eller annan orsak bli lediga då och då, kan man inte gärna finna vårt förslag orimligt. Detta system som man nu begagnar sig av, nämligen att gallra bort barnfamiljerna och sådana familjer, vilkas ekonomiska förhållanden inte anses vara riktigt stabila, måste stämpas som i mycket hög grad asocialt.

Det är ett faktum att en mycket stor del av de ledigblivna stadslägenheter som herr statsrådet talat om i interpellationssvaret aldrig komma ut i den öppna bostadsmarknaden. När en ledig lägenhet genast på nytt hyres ut föreligger — som herr statsrådet anförde — ingen anmälningsplikt. Men eftersom anmälan måste ske inom tre dagar efter det att lägenheten blivit ledig, kringgår hyresvärderna anmälningsplikten genom att hyra ut lägenheten under mellantiden på villkor, som man inte kan kontrollera. Den hyressökande får förgäves springa till bostadsförmedlingen, och en stor del av de lägenheter som bli lediga kursas bort på svarta börsen. Man måste ha verkligt goda förbindelser med fastighetsägarna och en välfylld plånbok, om man skall kunna komma över en ledigbliven bostad. Den engångsavgift, eller vad vi skola kalla den, som hyresvärdarna i sådana fall betinga sig, kunna de kommunala myndigheterna på bostadsförsörjningens område i regel icke få någon vetskap om. De människor som skaffat sig en lägenhet på detta sätt se ju nämligen mycket noggrant till att det icke kommer till offentlighetens kännedom vilket avtal man har träffat med hyresvärderna. I viss utsträckning har man även laborerat med dubbla kontrakt. Sådana ha, efter vad jag vet, förekommit i Malmö. Först har man ett kontrakt, som är officiellt och juridiskt oantastbart, och därutöver har man ett kontrakt med högre hyresbelopp, något som är olagligt och på grund därav också hålles hemligt. Det var för resten ett rätt typiskt fall i Stockholm, som nyligen meddelades. Det gällde en mycket känd skådespelare, som erbjöds hyra en tvårumslägenhet mot övertagande av ett något äldre möblemang för 40 000 kronor. Det är mycket vanligt, att liknande transaktioner, även om de icke röra sig om lika höga belopp, förekomma på bostadsmarknadens svarta börs. Det ser ut som om det skulle vara omöjligt att hyra lägenhet, om man ej har nära förbindelse med någon hyresvärd eller har en välfylld plånbok.

Herr talman! För att komma till rätta med dessa svåra sociala problem

Svar på interpellation. (Forts.)

är det enligt min mening nödvändigt att kommunerna själva producera bostäder och successivt också övertaga de privata hyresfastigheter som existera. Men dessa åtgärder verka ju bara på lång sikt. För att verkligen komma till rätta med de problem, som existera i det avseende jag nämnde, förefaller det mig knappast finnas någon annan verkligt effektiv metod än den som vi i den kommunistiska motionen i våras pekade på. Jag vill emellertid ändå hävda, att slopandet av tredagarsfristen vid anmälan om hyresledig lägenhet torde kunna få åtminstone någon effekt eftersom den mera markant skulle uttrycka myndigheternas vilja i detta avseende. Samma uppfattning tycks ju också, som statsrådet påpekade i sitt interpellationssvar, de kommunala myndigheterna i min hemstad Malmö ha. Ty det har meddelats att drätselkammaren där beslutat ingå till Kungl. Maj:t med hemställan om vidtagande av åtgärder för införande av skyldighet för hyresvärd att omedelbart till den kommunala bostadsförmedlingen anmäla ledig lägenhet. Även om Kungl. Maj:t skulle bifalla denna hemställan, tror jag inte att vi skulle komma till något mera lysande resultat på bostadsdjungelns område. Men jag tror dock att med den åtgärd, som jag i min interpellation berört, en viss effekt skulle åstadkommas.

Herr förste vice talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr statsrådet **Mossberg**: Herr talman! Jag vill bara påpeka, att den interpellation som vi nu behandla berör ett mycket litet detaljspörsmål inom bostadsregleringens område. Men i sitt anförande i anledning av det svar jag lämnat har interpellanten inte nöjt sig med att behandla den fråga han själv framställt i interpellationen, utan han har tagit upp väsentligt större och principiellt mycket viktigare frågor. Han tog där helt enkelt upp hela bostadspolitikerna i en snabböversikt.

Jag tror icke att vi böra behandla dessa frågor vid denna sena timme och inför detta ringa auditorium. Jag vill emellertid framhålla, att det är mycket som icke är bra på bostadsmarknaden av i dag och att det finnes mycket som behöver rättas till. Men vad det varit fråga om i denna interpellation har varit, huruvida den av interpellanten anvisade utvägen skulle mera väsentligt bidra till att rätta till dessa missförhållanden. Vad jag uttalat är, att jag icke tror att man vinner så mycket med den åtgärd, som interpellanten ifrågasatt, och jag konstaterar att interpellanten också själv var ganska pessimistisk på den punkten.

Herr **Adolfsson**: Herr talman! Jag vill bara säga, att konsekvensen av herr statsrådets tveksamhet beträffande den av mig åberopade åtgärden ovillkorligen måste bli den, att jag i mitt anförande ansåg mig böra peka på en annan åtgärd, som enligt min mening måste få större effekt än den åtgärd jag tidigare förordat.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 20.

Herr förste vice talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr statsrådet **Mossberg**, som yttrade: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har fru Ewerlöf i en interpellation frågat chefen för socialdepartementet, om han har för avsikt att igångsätta utredning rörande frågan om möjligheterna att åstadkomma hemsjukvård i lämplig omfattning.

Då sjukvårdsärenden för närvarande inom regeringen handläggas av mig, ankommer det också på mig att avge svar på interpellationen.

*Svar på
interpellation.*

Svar på interpellation. (Forts.)

Interpellantens fråga berör en viktig detalj av sjukvårdsproblemet. Detta problem sammanhänger främst med bristen på sjukhusplatser och på svårigheten att anskaffa sjukvårdspersonal. Omfattande planer på utbyggnad av sjukhusen föreligga hos sjukvårdshuvudmännen och komma att, i den mån de realiseras, täcka platsbristen. Frågan om rekryteringen av sjukvårdspersonalen är föremål för myndigheternas särskilda uppmärksamhet. Härvidlag vill jag bl. a. erinra om den utredning beträffande sjuksköterskeutbildningen, som verkställes av särskilda sakkunniga.

I föreliggande situation, då sjukhusen lida brist på arbetskraft, synes det naturligt att den tillgängliga personalen i första hand dirigeras icke till hemsjukvård utan till sjukhusen liksom att utbildningen av sjukvårdspersonal främst inriktas på tillgodoseende av sjukhusens behov. På sjukhuset kan nämligen som regel personalens kapacitet utnyttjas på det mest effektiva sättet; så kan exempelvis en sjuksköterska på viss tid tillse och vårda ett större antal svårt sjuka, om de äro samlade på ett ställe än om de kvarligga i sina skilda hem. Att märka är även att den föreliggande bostadsbristen icke sällan fört med sig en trångboddhet, som försvårar vård i hemmen. Med det sagda har jag självfallet ej velat säga att icke samhället bör lämna sitt bistånd till hemsjukvård då sådan är påkallad, såsom då en sjuk icke kan komma in på sjukhus till följd av platsbrist där eller då fråga är om lindrigt sjuka som icke kräva kontinuerlig tillsyn av sjukvårdsutbildad personal.

Spörsmålet om hemsjukvårdens framtida organisation är för närvarande föremål för utredning i sitt organiska sammanhang med övriga hithörande sjukvårdsspörsmål. Jag behöver härvidlag endast erinra om den utredning rörande den öppna sjukvårdens organisation, som pågår inom medicinalstyrelsen och som förväntas komma att avslutas under första halvåret 1947. Såsom svar å interpellationen får jag alltså förklara, att jag icke har för avsikt att för närvarande igångsätta någon speciell utredning beträffande hemsjukvården.

Vidare anförde

Fru Ewerlöf: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet få framföra ett tack för svaret på min interpellation, även om jag kanske tycker att han i sitt svar givit mig stenar i stället för bröd. Den föregående talaren tyckte, att det skulle vara ganska frestande att i denna lilla krets »hålla låda». Jag vill då lugna kammaren med, att jag känner ingenting av denna frestelse. Jag tror icke att kammarens ledamöter skulle sätta värde på det, och jag tycker det är en ringa belöning åt de få trogna som hållit ut här att fatta sig så kort som möjligt.

Herr statsrådet har i sitt svar framhållit, att på sjukhusen kan som regel personalens kapacitet utnyttjas på det mest effektiva sättet. En sjuksköterska kan till exempel på viss tid tillse och vårda ett större antal svårt sjuka, om de äro samlade på ett ställe än om de kvarligga i sina hem. Men, herr statsråd, jag har aldrig avsett att hemsjukvården skulle gälla de svårt sjuka. Det är tvärtom just med tanke på att de svårt sjuka skola få möjlighet till sjukhusvård som jag framställt min fråga om möjligheten att i lämplig omfattning ordna hemsjukvård. Bristen på sjukplatser är redan nu mycket stor, och efter det beslut, som riksdagen fattade i går, att alla medborgare skola få sjukvård, torde denna platsbrist bli ännu större.

Herr statsrådet säger vidare, att vittgående planer föreligga för utbyggande av sjukhusen, och att i den mån dessa planer realiseras kommer platsbristen att minskas. Ja, men vi veta ju, att vi befinna oss i en situation med stor brist på material och arbetskraft. Man måste väl därför sätta ett mycket stort frågetecken för möjligheten att kunna realisera dessa planer. Det är ock-

Svar på interpellation. (Forts.)

så ganska klart, att det är ett mycket stort antal sjuka, som kan vårdas i hemmen utan men för patienterna, varigenom helt visst också skulle kunna göras en stor besparing för det allmänna. Den invändningen mot hemsjukvården kommer kanske att göras, att när den fria sjukvården blir tillgänglig för alla, komma människorna icke att vilja ligga sjuka hemma. Jag är övertygad om, herr talman, att det alltid kommer att finnas en stor kategori av människor som ingenting högre önska än att få vårdas i sina hem. Jag tänker då i första hand på äldre personer och på husmödrar, vilka, hur skönt det än skulle vara för dem att bli frikopplade från hemmets bestyr, dock känna att de, om de vårdas hemma, kunna hålla i trådarna på ett annat sätt än om de ligga på sjukhus. Många mödrar vilja också behålla barnen hemma, när dessa äro sjuka. Förutsättningen för denna vårdform är dock att lämpliga betingelser skapas för den. Jag har föreställt mig att dessa betingelser skulle kunna skapas på olika vägar genom ett intimt samarbete mellan sjukvårdsmyndigheterna och de privatpraktiserande läkarna, genom utbildning och anställning i offentlig tjänst av för hemsjukvård särskilt utbildad personal och hemsköterskor samt genom inrättande av läkarcentraler, personalbyråer samt depåer för sjukvårdsutrustning.

Herr statsrådet förklarade sig icke ha för avsikt att nu taga upp denna fråga till utredning. Jag föreställer mig, att detta sammanhänger med att medicinalstyrelsen har saken under utredning. Jag vill då sluta med att uttala den förhoppningen att medicinalstyrelsen, när den tar ställning till dessa frågor, beaktar vikten av att åtgärder vidtagas för möjliggörande av hemsjukvård i lämplig omfattning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 21.

Herr statsrådet **Mossberg** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Swedberg till statsrådet och chefen för socialdepartementet riktat följande frågor: *Svar på interpellation.*

Har herr statsrådet uppmärksammat de missförhållanden, som förekomma i samband med offentliga uppvisningar i professionell boxning?

Om så är fallet har herr statsrådet för avsikt att taga initiativ till utfärdande av förbud mot sådana uppvisningar, eller om detta ej anses möjligt eller lämpligt låta utfärda enhetliga och skärpta bestämmelser för anordnandet av sådana uppvisningar?

Då jag inom regeringen handlägger den grupp av ärenden, vartill denna fråga hör, ankommer det på mig att besvara interpellantens frågor.

I motiveringen för sina frågor har interpellanten bl. a. åberopat en tilldragelse som nyligen timat vid i Malmö anordnade professionella boxningar. Härvid åsamkades en av de uppträdande, den franske professionelle boxaren Jacques Beneto svåra skador och avled kort därefter. Såväl av obduktionsprotokollet som av obducentens, professor Einar Sjövalles, utlåtande framgår det att dödsfallet orsakats av de skador, som tillfogats Beneto vid boxningarna. I obduktionsutlåtandet heter det bl. a.: »Den slutledningen har framgått genom obduktionen, att Jacques Beneto till alla delar företett bilden av en kraftig och frisk man och att han kommit att åskådliggöra den risk för dödande skada på huvudet, som enligt erfarenheten är förbunden med boxning.»

I likhet med interpellanten anser jag de professionella boxningstävlingarna vara ganska osmakliga företeelser. Sensationsmakeriet kring dessa tävlingar torde på de flesta människor göra ett olustigt och vulgärt intryck, och genom

Svar på interpellation. (Forts.)

att de handskar, som komma till användning, äro ganska tunna föreligger otvivelaktigt risk för att slagen åstadkomma kropps- eller huvudskador av allvarlig art.

Den professionella boxningen måste anses som en sport av låg idrottslig värde och är väl närmast att betrakta som en art av artistuppträdande under brutala former. Det torde vara en ganska utbredd uppfattning, att den professionella boxningen är en mindre lämplig företeelse, och många medborgare äro i likhet med interpellanten av den uppfattningen, att professionell boxning borde förbjudas. Man kommer emellertid härvid in på en fråga av principiell betydelse. Icke minst under den senaste tiden har en kraftig reaktion gjort sig gällande mot förbud och inskränkningar, vilka för stora delar av allmänheten icke framstå såsom av behovet påkallade. Det är också enligt min mening angeläget att visa återhållsamhet i fråga om utfärdande av förbudsföreskrifter av olika slag. En sådan tveksamhet måste göra sig gällande även i fråga om förbud mot professionell boxning. Frågan gäller här huruvida detta slags uppträdande skola förbjudas därför att en större grupp medborgare i samhället finner dem mindre önskvärda. Man bör i detta sammanhang komma ihåg, att de professionella boxningarna i regel samla en intresserad publik, för vilken ett direkt förbud sannolikt skulle vara svårförståeligt. Så långt min kunskap sträcker sig har för övrigt något sådant förbud icke införts i annat land.

Boxningstävlingar och boxningsuppvisningar ha i praxis hänförts till sådana tillställningar, för vilka polismyndighetens tillstånd erfordras och beträffande vilka bestämmelserna i § 13 ordningsstadgan för rikets städer äro tillämpliga.

Det synes emellertid vara tveksamt, huruvida polismyndighet med stöd av nuvarande bestämmelser kan vägra tillstånd till offentlig uppvisning i professionell boxning, vid vilken ur ordningssynpunkt erforderliga anordningar vidtagas.

I ordningsstadgan givas inga föreskrifter om de principer, som skola ligga till grund vid prövning av fråga om tillstånd till offentlig tillställning. Där emot ges befogenhet för polismyndigheten att meddela förbud mot tillställning, som visar sig åsyfta eller innebära något, som strider mot sedlighet eller allmän lag, eller föranleder till svårare oordning. I fråga om vissa uppvisningar, såsom konstridning, lindansning m. fl., äger polismyndigheten förbjuda tillställningen jämväl, då denna medför uppenbar fara för de uppträdande eller för åskådarnas liv. Möjligen skulle man med tanke på vad som senast inträffat kunna göra gällande, att ifrågavarande boxningsuppvisningar medföra sådan fara. De fall, där en boxningsmatch haft dödlig utgång, äro dock så fåtaliga, att man knappast kan säga att uppenbar fara för de uppträdandes liv föreligger.

Enligt ordningsstadgeutredningens förslag skall även i fortsättningen tävling eller uppvisning i professionell idrott hänföras till den grupp av tillställningar, för vilka polismyndigheternas tillstånd skall erfordras. Emellertid föreslår utredningen beträffande denna grupp av tillställningar, vilka utredningen benämner allmänna folknöjen, att en mera fri prövningsrätt från myndigheternas sida skall föreligga. Den tillståndsgivande myndigheten måste här, enligt vad utredningen anser, göra en avvägning mellan olika synpunkter och intressen i syfte att så långt möjligt motverka osunda företeelser på nöjeslivets område. Då frågan om förslag till ny ordningsstadga är föremål för prövning inom socialdepartementet, kommer även föreliggande spörsmål att upptagas till övervägande i detta sammanhang.

De lokala polismyndigheterna meddela för närvarande relativt stränga ordningsföreskrifter och föreskriva viss kontroll beträffande de uppträdandes hälsotillstånd, innan tillåtelse till anordnande av professionella boxningar lämnas.

Svar på interpellation. (Forts.)

Vidare har Svenska boxningsförbundet meddelat mig att en särskild kommission tillsatts för att skapa en noggrann kontroll över den professionella boxningen bl. a. genom samarbete med den internationella organisationen för professionell boxning, som nyligen bildats. Det förtjänar övervägas, om icke polismyndigheterna, innan de ta ställning till en ansökan om tillstånd till boxningsuppvisning, böra söka kontakt med boxningsförbundet för inhämtande av upplysningar, som kunna vara vägledande för polismyndigheternas beslut.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat interpellantens frågor.

Härpå yttrade:

Herr Swedberg: Herr talman! Jag ber att till statsrådet Mossberg få framföra mitt tack för svaret på min interpellation. Jag tackar särskilt för statsrådets tillmötesgående att, trots den korta tid som stått till buds, uppmärksamma den påtalade saken och svara på de framställda frågorna.

Med tillfredsställelse noterar jag, att herr statsrådet personligen synes dela min uppfattning om den professionella boxningens art och eventuella värde. Han anser sålunda de professionella boxningstävlingarna »ganska osmakliga» och hävdar, att »sensationsmakeriet kring dessa tävlingar på de flesta människor gör ett olustigt och vulgärt intryck». Herr statsrådet anser också den professionella boxningen vara en sport av låg idrottslig valör, som närmast är att betrakta som en art av artistuppträdande under brutala former. Han säger även, att det otvivelaktigt föreligger risk för att slagen åstadkomma kropps- eller huvudskador av allvarlig art.

Så långt har jag anledning att vara oförbehållsamt tacksam för herr statsrådets svar. Med beklagande måste jag dock säga, att jag icke kan vara nöjd med fortsättningen av svaret. Även om jag med min allmänt liberala syn principiellt delar herr statsrådets motvilja mot utfärdandet av generella förbudsföreskrifter av olika slag måste jag dock anse, att här verkligen är ett område, där ett generellt förbud borde allvarligt övervägas. Jag måste därför beklaga, att herr statsrådet ganska klart tar avstånd från denna möjlighet. Att dylikt förbud inte förekommer i något annat land anföres väl i svaret som en upplysning i förbigående och är väl knappast menat som något vägande skäl mot införandet av sådant förbud hos oss. Personligen anser jag, att vi endast skulle hedra oss genom att vara det första land i världen, som genom ett generellt förbud omöjliggjorde den professionella boxningen.

Nu säger herr statsrådet, att polismyndighet äger förbjuda tillställning, då denna medför uppenbar fara för de uppträdande eller för åskådarnas liv. Då han sedan tillägger: »Möjligen skulle man med tanke på vad som senast inträffat kunna göra gällande, att ifrågavarande boxningsuppvisningar medföra sådan fara», inbjuder han onekligen till gensägelse. De fall där en boxningsmatch haft dödlig utgång menar han äro så fåtaliga, att man knappast kan säga att uppenbar fara för de uppträdandes liv föreligger. Jag kan i detta sammanhang inte neka mig att citera en känd läkare, som i dagarna gjort ett obestriddigen sakkunnigt uttalande i denna sak. Överläkaren vid länslasarettet i Vänersborg, med. dr Albert Grönberg, skrev den 12 december i år i en artikel i Göteborgsposten bl. a. följande, som jag efter samråd med honom och med hans särskilda tillstånd tillåter mig att anföra.

»I idrott liksom i fotbollspel, handboll, tennis etc. mätes ju prestationen i tid- eller längdmått eller antal mål eller efter annan poängberäkning, där den enskilda prestationen värdesättes som sådan. Då det gäller boxning beräknas prestationen efter vederbörandes förmåga att skada motståndaren. Ty en nägorlunda ambitiös boxare ger sig säkerligen icke förrän han inte orkar längre, och då är han ofta allvarligt skadad. Det behöver inte i boxningen komma till

Svar på interpellation. (Forts.)
 något olycksfallsmoment för att den regelrätt förlöpande boxningsmatchen ut-sätter deltagarna för så stora traumatiska mot huvud, bröst och bål att de kunna vara av betydande skadegörande effekt. Det råder väl inte den minsta tvekan om att ett knockoutslag framkallar en ordentlig hjärnskakning, en commotio cerebri. Om man har någon erfarenhet av olycksfall av denna art vet man, att en sådan skada är av den allra största betydelse och hos sakkunskapen på neurologiens område tillmättes den allra största vikt. Det kan som regel sägas, att en person, som fått en ordentlig hjärnskakning, har mer eller mindre utpräglade besvär i form av yrsel, huvudvärk, nedsatt psykisk prestationsförmåga etc. under avsevärd tid framåt. Ofta kunna fallen draga de närmaste dagarna, så man måste onekligen ställa sig litet frågande till om det kan vara rätt att tillåta offentliga uppvisningar i en idrottsgren, där det som ett normalt moment ingår att deltagarna skola utsättas för hjärnskakningar.

Enligt min mening bör en sådan idrottsgren avskrivras som lindrigt sagt ohygienisk eller i varje fall ej nyttig för hälsan. — Det är emellertid inte endast den omedelbara effekten av slaget som är av betydelse. Även om slaget mot skallen ej ger omedelbar död eller allvarlig skada de närmaste dagarna, så kunna de upprepade slagen ofta framkalla psykiska tillstånd av i högsta grad betydelsefull art.»

Doktor Grönberg fortsätter sedan:

»Då det alltså är klart att boxningen, vare sig den förlöper normalt eller är mer eller mindre olycksfallsbetonad, leder till allvarliga och för framtiden bestående men hos de deltagande, synes det mig vara värt att på allvar pröva frågan om en sådan idrottsgren verkligen bör tillåtas.

Till detta kommer givetvis också den mentalhygieniska frågan om det kan vara riktigt att för en stor publikmassa visa sådana våldshandlingar som t. ex. ett knockoutslag. Man kan väl säga att vi i vår generation haft alldeles nog av våld och våldshandlingar. Bör man inte även på detta område försöka mildra sederna en smula? Eller skall man underhålla en art av sensationslystnad hos den stora allmänheten, som i varje fall psykologiskt står blodtörsten ganska nära?»

Så långt dr Grönberg.

Med stöd av detta uttalande, herr talman — och till det skulle jag väl kunna lägga flera liknande — vågar jag i motsats till herr statsrådet anse, att utövan-det av den professionella boxningssporten verkligen innebär uppenbar fara till och med för de uppträdandes liv.

Men även om sådan fara inte kan bevisas föreligga, finns enligt min mening fullgod anledning för de ansvariga myndigheterna att vidtaga snabbt och effektivt verkande åtgärder till förändring av de förhållanden, som på den senaste tiden utbildats omkring den professionella boxningen i vårt land. Även herr statsrådet erkänner, att det vid den professionella boxningens utövande föreligger risk för kropps- eller huvudskador av allvarlig art. Då härtill läggas de själshygieniska vador, som de i stor utsträckning ungdomliga åskådarna utsättas för, torde det ej vara orimligt att förvänta, att herr statsrådet riktar också medicinalstyrelsens uppmärksamhet på denna sak.

Att i rent profitysyfte från utlandet införskaffa i flera hänseenden tvivelaktiga personer för deltagande i professionella boxningstävlingar borde enligt min mening förbjudas. Vidare borde bestämmelser, som möjliggöra det ytterst osunda och moraliskt förkastliga ekonomiska geschäftet på området, snarast utfärdas.

Till sist noterar jag emellertid ett positivt moment även i den senare delen av interpellationssvaret. Däri utlovas nämligen, att föreliggande spörsmål skall upptagas till övervägande i samband med prövningen av förslaget till ny ord-

Svar på interpellation. (Forts.)

ningsstadga. Jag uttalar den förhoppningen, att detta övervägande må ske så snart som möjligt. Jag vädjar också till herr statsrådet att vaka över att därvid skapas sådana bestämmelser, som verkligen leda till en sanering av det ekonomiska, hygieniska och moraliska träsken, som på senare tid skapats omkring den professionella boxningen i vårt land och som föranlett min interpellation i ärendet.

Herr **Dahlgren**: Herr talman! Jag har icke ansett mig kunna underlåta att säga några ord i denna fråga. Själv har jag nämligen under sju års tid deltagit i boxning också som tävlingsboxare. Jag anser mig därför besitta ett visst mått av sakkunskap i det ämne man här diskuterar. Jag kan knappast erkänna, att denna sakkunskap finnes hos alla dem, som i dag belacka denna sport.

Matchen i Malmö fick en olycklig avslutning: en professionell boxare avled, vilket föranledde tidningspressen och, såsom herr Swedberg här upplyste, en läkare — såvitt jag förstår en känd läkare — att gå till attack mot den professionella boxningssporten.

Jag kan icke i detta fall draga så starka skiljegränser mellan den professionella boxningen och den boxning som förekommer hos amatörerna. Man har i tidningspressen sagt, att det icke var fråga om sport utan mera om cirkus, sensation, humbug och hojtande. Det gör, att jag drar den slutsatsen, att dessa boxningsbelackare ha *ett* gemensamt: de ha icke själva deltagit i boxning, och jag skulle tro, att de aldrig sett någon boxningsmatch. Hela uppläggningsen verkar på det viset.

Jag vill först och främst framhålla, att boxningsträningen är den hårdaste träning i idrotten som man överhuvud kan tänka sig. Den är icke hård på det sättet som den oinvigde föreställer sig, att boxarna hamra på varandra jämnt och ständigt. Jag har som sagt erfarenhet, och jag vet, att boxningshandskar är det minsta man använder vid träningen. Det är i stället konditionsträning. Knappast någon idrottsgren, utom möjligen skidåkning, kräver större kondition. Det blir således ett uppövande av vederbörandes fysiska tillstånd som man icke skall underskatta. Den som går in i boxningsorganisationen och räknar med att utveckla sig och deltaga i tävlingar eller kanske t. o. m. bli professionell boxare måste underkasta sig mycket stränga regler. Han måste, om han skall komma någorlunda långt, avhålla sig från sprit och tobak. Han får sköta sig mer än man i allmänhet kan föreställa sig. Det tycker jag, att man skall skriva på boxningens liksom på sportens pluskonto.

Nu anföres det, att boxningen skadar: man får men. Jag har, som jag förut sade, själv varit med i sju år. Jag har visserligen ett litet men, men samtidigt har jag mer än tjugu år deltagit i det industriella arbetet, och jag vågar påstå, att jag därvid fått lika många men som de år jag varit i detta arbete. Jag har emellertid lika litet som någon annan velat resa förbud mot industriellt arbete även om det kan skada. Alla veta, att det i Sverige råder förbud mot att slåss, men ändå slår folk ihjäl varandra vid vissa tillfällen. När man talar om dessa skador, bör man i första hand se på dem, som taga sporten på riktigt sätt. Jag skall bara taga de främsta namnen. Sveriges i dag bästa boxare bland amatörerna — jag skulle tro att situationen är liknande i fråga om den bästa professionelle boxaren — har under tjugu år deltagit i boxning och utkämpat praktiskt taget varje landsmatch. Under de senaste åren har han fått hårda matcher, men han har icke ett märke i ansiktet och säkerligen icke något fel på hjärnan. Vet man om, att det finnes fattiga arbetarpojkar, som idkat boxning men samtidigt avlagt ingenjörsexamen, i många fall en lysande

Svar på interpellation. (Forts.)

sådan, som de klarat genom självstudier och trots att de som vanligt skött sitt arbete?

Vad har nu inträffat här? Jo, det har inträffat ett dödsfall, som jag är den förste att vilja beklaga. Men om man ser på förhållandena sådana de varit, så länge boxning funnits i vårt land, d. v. s. i trettio år, så kan man, utan att taga till för stora siffror, räkna med att under denna tid utkämpats minst 50 000 matcher, men att under samma tid inträffat sammanlagt två dödsfall. Det är två för mycket, det är riktigt. Men det har inträffat två dödsfall under denna period. Det inträffade visserligen ett tredje sådant, som man gärna vill skriva på boxningens dödskonto. Det gäller en händelse för 26 år sedan, då en professionell boxare, som ej vägde mer än 49 kilo, avled efter en match. När han obducerades konstaterades det, att han hade en svit efter en svår blodsjukdom och att han fått sin hjärna åderförkalkad; hans dagar voro räknade eller, som obducenten sade, han kunde lika väl ha stått och arbetat i en trädgård och fallit ned och dött. Jag har erinrat om detta fall därför att det var just det, som man tog till intäkt för att förbjuda professionell boxning i vårt land. Konsekvenserna veta vi. Man fann på ett sätt att anordna professionell boxning, som man icke gärna vill ha upprepat. Man vill icke återse vare sig sätet eller de människor som stodo i ledningen.

Målet för boxningen är ej, som denne läkare uttrycker sig, att vederbörande skola skada varandra, utan meningen med boxningen är att lära folk att skydda sig och ingenting annat. Det är just detta som är anledningen till att inom boxningssporten såväl som i all annan sport det finnes människor i skilda samhällsgrenar. Det är därför icke så förvånansvärt, att i utlandet, exempelvis i Irland, sitter en präst i ledningen i boxningsförbundet. Det anses icke alls såsom något egendomligt. I dessa dagar, så sent som i går, gästades Stockholm av ett amerikanskt boxningslag från den amerikanska tredje armén, där den skickligaste boxaren just är en blivande präst. Denne präst har vunnit sexton matcher på knockout.

Vi bruka säga om idrotten i allmänhet att vårt land har behov av kända och framstående idrottsmän. Mången gång vill man skicka dem som ambassadörer i akt och mening att de skola göra propaganda för vårt land. Var och en förstår ju, att en toppidrottsman, som blivit professionell och gjort idrotten till sitt yrke, i regel givetvis måste vara skickligare än en amatör och därför också blir den bäste ambassadören.

Jag har med det sagda icke ett ögonblick velat förneka, att jag också är vän av att man genomför en humanisering av sporten. Jag erinrar i det sammanhanget om att det icke var så förfärligt länge sedan representanter för vårt land gemensamt med representanter för Norge och Danmark diskuterade en förändring av poängberäkningen. Man ville ta bort möjligheten för vad vi kalla »gåpåartyper» och »friskusar», d. v. s. sådana som boxas minst, att berika sig med poäng. Man ville med andra ord höja poängen för stilboxning. Detta vore givetvis ett framsteg, som icke bör gälla bara amatörsporten utan också den professionella.

Vidare skulle jag kunna tillägga att man i vad det gäller den professionella sporten skulle kunna ställa det kravet, att man skall ha samma vikt på hands-karna som inom amatörboxningen. Det skulle betyda att slagen bleve mildare, men detta anser jag vara sådana saker, som vederbörande organisationer skola handha.

När jag läste herr Swedbergs interpellation i en tidning fick jag den uppfattningen, att herr Swedberg ville ha förbud mot tävlingar på söndagar. Jag vet icke om det är herr Swedbergs uppfattning, och därför vill jag bara kortfattat säga, att söndagen är den dag, då ungdomen har största möjligheten

Svar på interpellation. (Forts.)

att idka idrott, och att den möjligheten bör ungdomen ha. Jag nöjer mig med att framhålla, att i England, där man icke har idrott på söndagarna utan endast på vardagarna, har en situation uppstått, som jag inte vill att vårt land skall komma i. Jag vill bara nämna det exemplet, att när ett svenskt fotbollslag nyligen var över i England och spelade en onsdag, innebar detta att tusentals arbetare måste ta ledigt från arbetet för att besöka matchen. Detta är en företeelse, som varken arbetare eller företagare äro betjänta av.

Jag skulle, herr talman, haft en hel del att tillägga, men nu när höstriksdagen bokstavligen går sista ronden och jag föreställer mig att härvarande kammarledamöter känna sig litet groggy av allt talande, nöjer jag mig med dessa erinringar.

Herr statsrådet Mossberg: Herr talman! Interpellationen och det svar jag givit avse uteslutande professionella boxningstävlingar. Vad herr Dahlgren talade mest om var, såvitt jag kunde fatta, amatörboxningen. Jag har aldrig talat om amatörboxningen i mitt svar och vill icke göra det nu heller. Jag tror, att man kan göra en ganska klar skillnad mellan dessa två olika former av boxning.

Herr Dahlgren frågade, om vi, som yttrat oss före honom i denna debatt, tidigare sett någon boxningsmatch. Ja, i vart fall har jag icke sett någon professionell boxningsmatch, men jag har läst om sådana. Jag har i min hand ett referat i Morgon-Tidningen för den 18 innevarande december över Nisse Anderssons match i London. Jag skall citera några rader ur detta referat. Det heter på ett ställe: »Redan efter bara en minuts boxning slogs nämligen hans ögonbryn alldeles sönder och började blöda på ett fruktansvärt sätt. Man kunde inte förstå hur svensken överhuvud taget kunde se sin motståndare vid vissa tillfällen.» Längre ner står det, att litet senare under matchen var svenskens ansikte alldeles rött av blod, och ännu litet längre ned: »När gonggongen gick för andra rondens slut var Nisse Andersson blodig över hela ansiktet.» När man läser något sådant kan jag inte finna, att en professionell boxningsmatch gör något direkt smakligt intryck på läsaren och inte heller tycker jag att därigenom skapas någon önskan att få se en sådan match.

Herr Swedberg: Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten vid denna sena timme, och jag finner icke anledning att ta upp någon debatt alls med herr Dahlgren. Jag vill emellertid, i likhet med vad statsrådet Mossberg nyss gjorde, deklarerera, att icke heller jag sett någon professionell boxningsmatch. Jag har sett amatörboxning, och det har varit mer än tillräckligt för mig. För övrigt vill jag säga, att när herr Dahlgren undrar om de, som nu gått till attack mot den professionella boxningen, överhuvud ha någon personlig erfarenhet av vad de tala om, så påminner han mig osökt om en ledamot av första kammaren, som då debatten om fjärde litern gick av stapeln hävdade, att i nykterhetsdebatter borde nykterhetsvänner icke få yttra sig; det borde vara förbehållet dem som själva använda spritdrycker och därför äro verkligt sakkunniga i ämnet. Ungefär så tycker jag att herr Dahlgren talat här.

Jag har emellertid den uppfattningen, att även om man icke har personlig erfarenhet av det som man anser vara vrängt och sjukt och skadligt i samhället, må man som en ansvarskännande medborgare ha rätt att opponera mot det och säga sin ärliga mening, och det har jag, herr talman, i detta sammanhang tillåtit mig göra.

Herr Dahlgren: Herr talman! Jag skall bara helt kort säga, att jag icke nekat herr Swedberg eller någon annan rätten att diskutera den föreliggande

Svar på interpellation. (Forts.)

frågan. Jag har bara av innehållet av herrarnas resonemang dragit den slutsatsen, att ni inte sett eller känna till boxning.

Till herr statsrådet vill jag säga, att hans tal om Nisse Anderssons match i England väl ingenting har att göra med vad jag anförde. Jag har sagt, att jag icke har någonting emot strängare bestämmelser. När Sverige har en människa — jag höll på att använda en ful benämning — som leder den professionella boxningen på det sättet, att man skickar en skadad svensk boxare till England för att där ytterligare skadas, är det icke något argument för att boxningen överhuvud taget skall förbjudas.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 22.

Föredrogs tredje särskilda utskottets memorial, nr 2, angående ersättning till kanslipersonalen hos tredje särskilda utskottet.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren att nu till avgörande företaga ifrågavarande, endast en gång bordlagda ärende.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 23.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 6.50 em.

In fidem
Gunnar Britth.

Lördagen den 28 december.

Kl. 11 fm.

§ 1.

Justerades protokollen för den 14, den 16, den 17, den 18 och den 19 innevarande december.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till riksdagens andra kammare.

På grund av flyttning från Södermanlands län får jag härmed anhålla om att bli befriad från ledamotskapet av riksdagens andra kammare.

Stockholm den 28 december 1946.

Stig Janson.

Denna avsägelse blev av kammaren godkänd.

§ 3.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till riksdagens andra kammare.

Undertecknad får härmed av åldersskäl värdsamt anhålla om befrielse från uppdraget att vara ledamot av andra kammaren.

Stockholm den 28 december 1946.

A. Danielsson.

Denna avsägelse blev av kammaren godkänd.

§ 4.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till riksdagens andra kammare.

Sedan undertecknad tillträtt tjänsten som landstingsdirektör i Norrbottens län anhåller jag härmed värdsamt att få avsäga mig ledamotskapet i riksdagens andra kammare.

Stockholm den 28 december 1946.

K. G. Viklund.

Denna avsägelse blev av kammaren godkänd.

§ 5.

Upplästes följande till kammaren inkomna skrivelse:

Till riksdagens andra kammare.

Sedan jag blivit utsedd till ledamot av riksdagens första kammare från och med den 1 januari 1947, får jag härmed värdsamt avsäga mig uppdraget att vara ledamot av riksdagens andra kammare.

Stockholm den 28 december 1946.

Lars E. Andersson.

Denna avsägelse blev av kammaren godkänd.

§ 6.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till Sveriges riksdags beslut å innevarande lagtima riksmöte.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag.

§ 8.

Herr statsrådet *Sköld* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse, nr 390, till riksdagen angående förordnande av statsrådsledamöter att uppläsa Kungl. Maj:ts beslut om avslutande av innevarande års lagtima riksdag.

Av nämnda skrivelse, som nu föredrogs, inhämtades, bland annat, att Kungl. Maj:t förordnat statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet Per Edvin Sköld att i riksdagens andra kammare uppläsa Kungl. Maj:ts öppna brev i ämnet.

Med anledning härav lämnade herr talmannen ordet till herr statsrådet *Sköld*, som uppläste Kungl. Maj:ts öppna brev nr 391, enligt vilket innevarande års lagtima riksdag skulle avslutas denna dag.

§ 9.

Herr **talmannen** tog nu avsked av kammarens ledamöter med följande ord: 1946 års riksdag har varit en reformernas riksdag. Främst på programmet kommer den nya lagstiftningen om folkpensionering. Bland övriga sociala åtgärder kunna nämnas de fria sommarresorna för barn och vårdare, semesterresor för husmödrar, bidrag till semesterhem och stipendier, fria skolmåltider utan behovsprövning, fri undervisningsmateriel samt åtgärder för att avveckla den akuta bostadsbristen och höja den allmänna bostadsstandarden.

De stora frågorna vid höstriksdagen ha varit handelsavtalet med Sovjetunionen samt det stora förslaget om allmän sjukförsäkring. Det är således många och högst betydelsefulla frågor som behandlats vid denna riksdag, reformer vilkas genomförande förmodligen blir beroende av den ekonomiska utvecklingen.

Innan vi åtskiljas denna gång vill jag till kammarens ledamöter uttala ett varmt tack för den välvilja och det överseende, som kommit mig till del under den gångna riksdagen. Jag tillönskar Eder alla ett gott nytt år.

Härpå svarade herr **Magnusson**: Herr talman! Åter har en lång och arbetsfylld riksdag gått till ända. Vi ha även under denna, som under så många föregående haft förmånen att dess förhandlingar letts av talman Sävström. Vi tacka honom för det utmärkta, av reda, oväld och skicklighet präglade sätt, varpå han fullgjort sitt betydelsefulla värv. Vi tacka honom därefter och ej minst för hans personliga älskvärdhet, för det tillmötesgående och den vänskap han visat oss samtliga kammarens ledamöter. Vi framföra till honom vår varma och hjärtliga tillönskan om ett gott slut på det gamla året och ett gott nytt år.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.10 fm.

In fidem
Gunnar Britth.

Lördagen den 28 december.

Kl. 11.15 fm.

Jämlikt bestämmelse i § 12 reglementariska föreskrifter för riksdagen hade tillkännagivande blivit vederbörligen utfärdat därom, att justering av de kammarens protokoll, vilka vid riksdagens avslutande återstode ojusterade, komme att denna dag omedelbart efter slutet av kammarens till kl. 11 fm. ut-satta plenum försiggå i kammarens justeringsrum; och tillstädeskommo där-vid följande ledamöter:

Herr *Sävström*,

- » *Magnusson*,
- » *Eriksson* i Stockholm,
- » *Olsson* i Gävle,
- » *Lundberg*,
- » *Jonsson* i Skutskär,
- » *Lundqvist*,
- » *Johansson* i Stockholm,
- » *Swedberg*,
- » *Ljungqvist* och
- » *Persson* i Landafors.

Det protokoll, som hållits vid kammarens denna dag hållna sammanträde, upplästes och blev av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkänt.

In fidem

Gunnar Britth.